

Falešní proroci.

Největší nebezpečí přítomnosti.

Sepsal

František Xav. Wetzel.

Česky upravil

V. A. Šrámek.

— Kniha „Dědictví Svatojanského“ č. 102. —

Podíl údů »Dědictví Svatojanského« na r. 1908 č. 4.

V Praze 1908.

Tiskem kníž. arcib. knihtiskárny. — Nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého.

Imprimatur.

Ex archiep. Ord. Prag. die 3. Martii 1907.

N. E. 4186.

**Fr. Brusák,
vic. generalis.**

Čtenáři.

Horlivý jeden socialista, Schulze zvaný, měl v X, hostinci silně navštěvovaném, paličskou řeč. Mimo jiné hromoval též proti »útiskům kněží«. Když pan Schulze za ohromného potlesku řeč svou skončil a vítězně se usmívaje se posadil, někdo ze zadu hlásil se k slovu. »Ach, farář L. . .«, mručelo to v sále. Farář L. . . začal: »Pan Schulze právě hovořil o útiscích kněžských. Já jsem také z této třídy lidí. A tu jest mi pohříchu předem vyznati: i já pana Schulze několikrát utiskoval.« — Všeobecné: »Aha!« — »Ano, já jej několikrát stisknul«, nevyrušen pokračoval L. . . »Jest tomu čtyři roky, co zemřela jeho manželka. Promluvil jsem tehdáž nad její rakví po spůsobu křesťanském, a poněvadž mi srdce se rozešlálo, i zarmoucenému manželi se srdečnou soustrastí ruku jsem stisknul. To bylo první stisknutí. Po nějaké době slyšel jsem, že pan Schulze pro sociální rejdy z práce byl propuštěn a se svými ubohými červíky do kruté bídy upadl. Opět jsem k němu došel a zase stiskl ruku a též něco do ruky, pokud síly mé stačily. To bylo druhé stisknutí. A po čtyrech nedělích zaklepav na dveře vešel pan Schulze a prosil, abych ztratil několik slov u pána, aby jej opět vzal do práce. Tu jsem mu zase stiskl ruku a přičinil se, aby byl opět přijat. To bylo stisknutí třetí. A proto stojím dnes jako bídný hříšník před panem Schulzem a jest mi přiznati se: Já opět a opět jej stisknul!« V sále se usmívali, a oči všech na Schulze se obracely. Ten však seděl, jakoby něco řeřavými uhy na hlavě mu hořelo. Konečně povstav promluvil: »Ano, kdyby všicci byli jako vy!« Dále nevěděl.

Takoví jsou sociální demokraté! Láteří ze všech sil proti Církvi a kněžím, proti náboženství a víře. Avšak ptáte-li se jich, co jim udělali kněží, nemají odpovědi. V sociálních demokratických sezeních a shromážděních, letácích a spisech vště-

puje se jim nezkrotitelný hněv proti náboženství. Na to má tahle knížečka poukázat. Kdo sám o pravém stavu věci poučiti se chce, přečti si tento spis a jiným podej ke čtení. Přemnozí jen proto nechávají se k sociální demokracii sváděti, že neznají pravých snah a cílů socialistův; a když už se jich přichytili, nechtějí a nemohou od nich se odtrhnouti a spěchají do neštěstí a záhuby své. Sociální demokraté falešní jsou proroci. Slibují svým přívržencům zlepšení postavení, slibují blahobyť a štěstí, slibují ráj zemský. V pravdě však všechny, kdož jim věří, o časné i věčné blaho připraví.

Důkazy názorův a zásad sociálních demokratův z vlastních spisů a řečí jejich jsme vybrali; skutky jejich uvádíme. Nikdo tedy nemůže říci, že jediné jen slovo jest přehnáno neb nesprávně.

Nechť nyní do světa si vyjde a přívětivého přijetí dozná a varuje a překazí *největší nebezpečí — sociální demokracii.*

Spisovatel.

1. Nižádný křesťan nesmí se přidružiti k sociálním demokratům.

Když Alexandr, veliký rek válečný starého věku, skoro celý tehdy známý svět vítězným během byl jest prošel, zmrzely se vojínům jeho přemnohé boje a nesnáze; odepřeli poslušnost a dožadovali se návratu do domova. Alexandr předstoupiv před odbojníky pravil: »Svobodně si jděte, žádného nechci zdržovati. Jděte mi toliko z očí, nevďěčníci! Přebryzy shledáte, co jste beze mne, hlavy své.«

Vojáci nyní měli, čeho si přáli, — svobodu. Ale nikoho tu nebylo, kdožby postaral se o potřeby jejich, kdožby je vedl a udržel v celku. Vzdálena domova, uprostřed národů nepřátelských, podobala se tato veliká armáda stádu bez pastýře. Vojáci seznali svůj nerozum, své bezprávi a neštěstí; předstoupivše před stan královský prosili, aby zase byli přijati. Tři dni nechal je Alexandr prositi a plakati. Pak teprv vystoupiv smířil se s vojskem svým.

Půl druhého tisíce let uznávalo člověčenstvo křesťanské Ježíše Krista za neviditelnou a papeže za viditelnou hlavu svou. Nejen na věžích katedrál, ale i na korunách královských trpýtil se kříž; v učebnách i dvoranách soudních visel kříž; v domácnostech na místě popředním. Za panování kříže slavily umění a vědy nejskvělejší vítězství, nalézalo řemeslo své zlaté dno, dodělala se práce plné ceny a mzdy. Majetek chudiny tehdy byl tak veliký, že ve mnohých zemích jednu pětinu, ba jednu třetinu všeho příjmu tvořil. Anglikán Pasley píše, že by do dnes stačil odvarovati všelikou bídu. Církev katolická slyňula bohatstvím. Tou příčinou tolik radostně zaslechl veliký díl mocnářů tehdejších volání tak zvaných reformatů šestnáctého věku: »Smrt papeži! Pryč od Říma!«

S novým učením převzali odpadlíci od Církve staré majetek chudiny pro sebe, aniž by haléře byli chudým poskytli, jak Luther sám si posteskl. I povstalo zklamání a nespokojenost v stavech prostředních a volali: »Pryč s knížaty, pryč se šlechtou!« A kdož Církvi pobrali statky, zase byli o ně oloupeni.

Avšak lid zůstal v bídě, ač mu bylo v potu tváří pracovati, neboť kapitalism či mocní peněženici vzali řemeslu a práci zlaté dno. Proto nyní ozývají se hlasy: »Pryč s kapitálem! Už nesmí pánů býti a čeledínů; rovnost všech ať žije!« Tentž válečný ryk sociálních demokratů.

Nynější poměry naše nedají se namnoze udržeti. Řád společenský churaví. Toho upříti nelze. Ale stačí-li léky, které sociální demokracie udává, aby nemoc tuto vyléčily? Nestačí nikterak. Neboť sociální demokraté nechtějí žádného Boha; ničeho nechtějí slyšeti o Kristu a Jeho Církvi; nechtějí žádného života posmrtného; chtějí mravnost bez náboženství; chtějí školu míti bez náboženství; chtějí svobodný stát lidový; chtějí volnou lásku. *Socialism jest náboženská, společenská a státní revoluce.* Nepravím, že každý socialista jest hotovým revolucionářem. Nikoli. Chudoba, nevědomost a nespokojenost mnohé zdatné a ctihodné muže vrhly do náručí strany socialistův. Ale socialism, jak sám v sobě jest, který jednotlivcům za Boha, Církev, rodinu náhradu nabízí a celý nynější řád státní valem povaliti hodlá, který k rozvratu všeho, což stává, směřuje, jest a zůstane revolucí. »Třídní boj dělnictva co možná účelně a přiměřeně utvářiti jest úlohou sociální demokracie«, píše Kautský ve svém výkladu programu Erfurtského. Avšak revoluce nikdy nepřinesla a nepřinese blaha, nýbrž moře krve a slzí. Tou příčinou nemůže a nesmí křesťan a katolík žádný k sociální demokracii se připojiti. Místo jeho jest pod znaméním kříže. Neboť jen v tomto znamení i dnes opět zvítězíme.

Všecka voda teče přirozeně k moři, ale přes to nepřibývá moře, drží se Bohem stanovených hranic. Odkud to? Nad mořem vznáší se slunce, které přebytek vody horkými paprsky svými ssaje, ve vzduchu v mraky proměňuje a po světě rozšiřuje, aby voda z nich ve způsobu deště, sněhu, rosy svažovala zemi a prameny, potoky a řeky zásobovala. Jako voda k moři, tak povzdycky přitéká peníz ke kapitálu, k velikým hromádám peněz. Ale za časů zbožnějších a více křesťanských, než jsou časové naši, spravedlnost přiměla boháče, aby přiměřenou mzdou, zřizováním dobročinných ústavů a skutky milosrdenství přebytek kapitálu t. j. přebytek peněz chudíně se vracel. A tak třeba, aby i nyní slunce křesťanské spravedlnosti vzešlo a svítilo na jednotlivce i státy, ona spravedlnost, která nakloňuje člověka k tomu, aby každému což jeho jest, nejen nechával, ale i dával. Bez této spravedlnosti, jak Kristus a Církev jí učí, není hnutí ze zmatků v dob nynějších. Hrozná to lež, praví-li socialism, že Církev ničeho nečiní pro lid, že chrání toliko kapitalism. Katolický kněz-biskup, proslulý svobodný pán Emanuel z Kettelerů v Mohuči, to byl, který už dávno před knihou socialisty Marxe o kapitálu, a dávno před socialistou Bebelem, jenž sepsal bludy nabubřenou knihu o ženě, a dávno než sestavili program strany v Gothě a Erfurtu, ve svých kázáních a spisech na žalostné poměry stavu dělnického a na léky k odstranění těchto vad poukázal. Papež to byl, Lev XIII., který ostřeji než kdokoli nekřesťanský kapitalism zavrhuje, a k návratu k zásadám křesťanským a ku

křesťanské spravedlnosti vybízí. Proto netřeba katolíku býti socialistou a nesmí jím býti, poněvadž pouze Kristus a křesťanství svět zachrániti může. Mnozí arcibí jdou se socialisty, aniž by znali program, posledních a vlastních cílů sociálně demokratických vůdců. Dr. Vollmar pravil na sjezdu v Berlíně r. 1892: »Kdyby do sdružení sociálních demokratů chtěli přijímati pouze ty, kteří při zápisu svém program náš zcela a zcela znají, kolik by jich od sebe odmítnouti musili?« (Výkřik: Celé spousty!) »Ba snad většinu.« (Protokol ze dne 14—21. listopadu 1892, str. 205.) Totéž pravil sociálně demokratický poslanec Grillenberger: »S červenými táhnou tisíce a tisíce, kteří jasně nevědí, co chtějí a ještě méně, jak chovati se mají.« Často skutečně hodní mužové přistupují k sociální demokracii; doufají prostě, že si smutné poměry svélepší. Teprve po několika letech otevrou se jim oči. Ale pak obyčejně bývá pozdě. Už neodstoupí. Větším dílem pozbyli víry a bývají poštváni a roztrpčeni proti všem, kdož s nimi nejdou. *Tou příčinou nadešla potřeba naléhavá, všechny vrstvy lidstva o základních bludech socialistického učení, o nicotě a prázdnotě sociálně demokratických slibů, o posledním cíli vůdců a agitatorův poučovati, jim vysvětliti, že touhle cestou nedojdou ani blaha pozemského ani věčného.*

2. Nechtějí Boha žádného.

I.

V dubnu r. 1897 pokusil se zámečnický dělník Acciarito v Římě o zavraždění krále Humberta Italského. Král v čas dýce se uhnul a tak zůstal neporušen. Acciarito nechal se zatknouti. Při výslechu na otázku, jakého jest řemesla, odpověděl zkrátka: »Hladem umírati.« — »Jak to myslíte?« tázal se vyšetřující soudce. — »Zcela prostě: panovníci nechávají nás zámečníky, truhláře a kameníky hladem mříti,« zvolal Acciarito rozčileně. Soudce: »Ale kterého jste řemesla?« Acciarito: »Já jsem zámečník. Že však nikdy nedělal jsem paklíčů, neměl jsem také co hrýzti.« Soudce: »Kde přebýváte?« Acciarito: »Kde má chuďas jako já bydleti? Míval jsem dílničku v ulici Machiavelliově, musil jsem ji však zavřít. Ode dvou dnů jsem bez práce.« Soudce: »Proč jste vztáhl ruku na krále?« Acciarito: »Když jsem tolik krásných kočárů, tolik bohatých a šťastných lidí spatřil, když jsem zaslechl, že král za jediného koně dal 25 tisíc frankův, kdežto já nemohu vydělati ani haléře, pozbyl jsem smyslu. Hlad jest špatný rádce.«

Co nyní dále vypravovati budeme, stalo se r. 1901 v Brně, převelikém městě průmyslovém v Rakousku, kde žije množství bohatých továrníkův. Mladá jedna žena, Františka Kvasná, byla od svého muže, nádeníka, způsobem nejsprostším ztřízněna a ko-

nečně opuštěna, poněvadž nemohla tolik namáhavě jako dříve pracovati. Bez podpory a opory očekávala těžké hodinky své. Přijali ji do nalezince Brněnského, kdež jí Bůh 7. ledna daroval děvčátko. Dne 19. února opustivši ústav s dítětem, stála tu bez přístřeší, bez prostředků, dítě držíc v náručí, které jen do klůčků zavinité zimou a hladem plakalo. Bez cíle bloudila žena ulicemi městskými, hledajíc práci. Nenalezla žádné. Za nastalé noci došla k blízkému městu Královu Poli. Po celý den ani ona ani děcko neměly v ústech. Děsně víchr zuřil. Aby se trochu uchránila povětrí, posadila se pod klenutí mostu. Tam strávila noc. Druhého dne opět bloudila ulicemi hladovic a mrznouc. Zase přenocovala pod klenutím, a tak po dva dny a noci se to opakovalo. Zoufalstvím hnána arcí tu i onde vztáhla ruku proti kolem jdoucím s pohledem prosebným. Ale toho nedbal nikdo. A byt několik krejcarův jí hodili, nestačily nešťastnici. Tak uplynulo čtvero dnů hrozných. Už nezebrala. Tichá zoufalost jí se zmocnila. Viděla, že dítě mrazem napolo zkřehlé jí v náručí hladem hyne. Odhodlala se k hroznému činu: násilně dítě usmrtila a ustlavši mrtvolce do sněhu odešla. Druhého jitra jeden nádeník našel mrtvolku, brzy pak vypátrána byla matka vražednice. Nezapírala a bez odporu šla se strážníkem na úřad zlomena na těle i duchu. Ochotně a téměř bez citu nechala se do vězení odvésti.

Před 15ti roky uveřejnil Rakouský politik sociální, baron z Vogelsangů, sdělení, která právem vzrušení způsobila. Byly to záznamy mzdových poměrů v mnohých továrnách*). V P... továrně na bavlnu pracuje as 1000 dělníků 12 hodin denně, odečteš-li dobu odpočinku. Průměrně dostává týdně 20 až 22 roků starý přádlák svobodný 4 zl. 12 kr. platu, ženatý 3 zl. 76 kr., ženská svobodná 2 zl. 34 kr. Ženatí dělníci vydělávají si průměrně méně než svobodní. To prý odtud, že hůře jsou živeni a tudíž tolik práce nezmohou, ač mají starati se o manželku a dítky a o větší nájem, kdežto neženatí obyčejně s místečkem pro přespání se spokojí.

V přádelně A... v E..., kdež dnem i nocí se pracovalo, a dělníci střídavě denní a noční práci konali, obnášela týdenní mzda od pěti do sedmi zlatých, mzda tkadlců toliko tři až pět zlatých. V továrně této i dítky pod 14ti lety od pěti hodin ráno do třetí hodiny odpolední pracovaly, načež do půl sedmé trávily ve škole. Pak opět do sedmé pracovaly v továrně.

V továrně O... v P... trvala denní práce 11 až 16 hodin. Mzda za týden: přádlci 6—8 zlatých, tkadlci 3—5 zl., ženy a dívky tři zlaté.

Přádelna O... v P...: denní práce 14—20 hodin. Mzda za týden přádlců 5—8 zl., přísukovačů 3—4 zl., navinovaček

*) Následující údaje arcí dnes neplatí, nýbrž vzaty jsou z tehdejších zpráv. Ale z nich lze pochopiti, proč na mnohých místech dělnictvo tolik bylo roztrpčeno. Velkým dílem zaměstnavatelé to zaviniili. Od těch dob mnoho se zlepšilo. Avšak dosud nevýslovně mnoho zla panuje.

2—5 zl. Také dívky zde pracují, které odpůldne na jednu až půl druhé hodiny jdou do školy tovární. Oběd odbývali si dělníci mezi prací. Také hasiči v továrně byli, pro které dělníkům strhovali 10 kr. měsíčně. Srážky z trestu dílovedoucí určoval libovolně, ba došlo v továrně jednoho poslance říšského W... tak daleko, že konečně týdenní mzda obnášela jeden zlatý, ba jednou jen dva krejcare. Tak dělo se v Dolních Rakousích.

O nic lépe na Moravě a v Slezsku. V přádelně a tkalcovně žida H..., jenž z Anglie se přistěhoval, byla doba pracovní tato: v pondělí od šesti ráno do devíti večer, v úterý od šesti ráno do půlnoci, ve středu od šesti bez ustání do půlnoci ve čtvrtek, a potom hned zase v pátek od šesté ranní do sobotního večera o deváté hodině, kdy byla výplata. A jaká mzda? Čtyři až osm zlatých. Jísti směli dělníci toliko mezi prací. Kdo přišel do práce o pět minut později, měl 10 kr. srážky. Tresty mnohdy rovnaly se mzdě, ač větším dílem nikoliv dělníci, nýbrž špatná jakost hmot chybné dílo zavinila. Upadlo-li pracující dítě mdlobou a usnulo-li, probouzeli je studenou vodou.

V přádelně a tkalcovně A... I... a syn: doba práce 18 hodin; týdenní mzda 2 až 3 zl., pro dívky 1—2 zl. za šestnáctihodinovou práci.

Továrna bratří E...: 14 hodin práce, denní plat 60—80 kr.

Mechanická tkalcovna S... v M. Tř...: 12 hodin práce, 1 zl. 50 kr. až 3 zl. 50 kr. každých čtrnáct dní platu.

Tkalcovna na plátno a bavlnu zaměstnávala v Römerstadtu a okolí na 2850 dělníků. Doba práce průměrně 15 hodin denně; týdenní platy 1 zl. 33 kr. až 2 zlaté. 2200 dělníků dostávali 1 zl. 33 kr., ostatních 650 dva zlaté týdně.

Baráčky dělnické vyhlížely jako chlévy, a zhusta zůstávalo tam až dvacet osob v prostoru 9—10 metrů a dvou metrů výšky.

Poměry potravní byly a jsou snad dosud bídné. K snídani vaří kávu: půl lotu zrn pro osm osob, k tomu za 8 kr. mléka; k obědu jest vodová polévka a chléb. Někdy, ale zřídka kdy za 7 kr. koňského masa. Nestačí-li na to peníze, koupí se u kože-luha ohony, které řezníci v kožích ponechávají.

Navštívme ještě továrnu na židovské macesy F... a syna. Pracuje se toliko tři měsíce, ale pak od rána čtyř do 8 až 9 večer. Jest tu zaměstnáno 60—70 dělníků, za 16ti až 17ti hodinovou práci dostávají 80, ale i 15 kr. (dříve 2 zl. až 60 kr.) Všecken personál dělnický, muži, ženy, děti spí v jedné místnosti.

Dost těchto rmutných obrazův. Jinde jsou mnohem smutnější. Jistá pravda, že za nynějších dob tisícové a tisícové trpí hladem, že propast mezi boháči a chudinou se šíří, že spousty lidí chudnou. Zde miliardy, tamto bída krutá! Zde nával krve, onde prázdnota krve! Celá společnost lidská těžce stůně. Všecky stavy jsou ohroženy. Rolník klesá pod tíží dluhů i daní; obchodníka i řemeslníka tíží soutěž bezmezná; dělníka stroje tlačily. Jediný stroj může sto pilných rukou připravit o chléb

To jsou smutné poměry k nevypovědění, které společnost lidskou ponenáhlu rozvrátí. Že křesťanství z toho viniti nelze, nahlíží každé dítě, které od své matičky aneb od kněze ve škole slyšelo, že jen tehdy lze nám dojítí spasení, když milujeme bližního jako sebe, a že jestli liřích do nebe volajících, dělníkovi mzdu zaslouženou odpíráti. Pomoci tu naléhavě třeba. Kdokoli s člověčenstvem poctivě a upřímně smýšlí, musí obě ruce přiložiti, aby nadešly časy lepší.

II.

Kterak lze pomoci? Jediné návratem ku Kristu Ježíši a božskému Jeho učení. Proto planým podvodem jest, předstírá-li sociální demokracie chudému ztýranému dělníku: »Chci tobě pomoci, ale bez Boha, bez Krista, bez Církve.«

Vůdcové sociální demokracie nechtějí o Bohu nic věděti. Člověk až trne, čte-li rouhání jejich. Namnoze neslycháno, co sociální demokraté ve svých schůzích mluví, co ve svých novinách píší. Křesťanské doby, kdy státníci považovali za svou povinnost, hájiti čest Boží alespoň tou měrou, jako se hájil čest posledního člověka, nebyly by tomu připustily. Dnes jest tomu jinak. Žijemeť právě v době svobody, kdy mnohde každý může dělati, co chce, zvláště běží-li o Církev a víru v Boha.

Bojíme se, že urazíme věřícího čtenáře, kdybychom všecha rouhání uvedli, která sociální demokracie opět a opět ve svých spisech a přednáškách pronáší. Ale o některých třeba se zmíniti. »Máme Boha za největší zlo světa a proto vypovídáme Bohu válku.« Tak vyjádřil se 5. června 1871 Rakušan Schall, vůdce a předseda sociálně demokratický ve veřejném shromáždění v Stuttgartu. Rouhání nade všecken pomysl surové nalezáme v Liebknichtově časopise »Volksstaat« 1874, č. 38: »Potřebí rouhati se jménu Božímu, aby tomu byl konec.« Neméně hrozné jest slovo v čísle 21. »Sociálního demokrata« z r. 1880 v Curychu vycházejícího: »Až vyženeme Boha z mozkův lidských, padne také, co nazýváme ‚z milosti Boží,‘ a až nebe v posmrtném životě ukáže se býti lží, zařídí si lidé nebe zde na zemi. Kdo tedy bojuje proti křesťanství, bojuje zároveň proti monarchii a kapitalismu.« Jan Dietzgen sepsal knížечku: »Náboženství sociální demokracie,« kdež na stránce 17. praví: »Zakládá-li se náboženství na víře ve vyšší bohy a duchy, pak jest demokracie bez náboženství. Vzdělaná společnost lidská jest nejvyšší bytost, v kterou věříme.« Ku konci svého pomateného spisu dí Dietzgen: »Dokázáno, tušíme, že vyšší duch nad duch lidský není možný.« August Bebel pravil 17. ledna 1872 v německé radě říšské: »Až podryjeme autoritu nebeskou (Boha), pak brzy pomine také autorita pozemská (vrchnost světská) a potom přijde ku plné

platnosti své v oboru politickém republikanism, v oboru hospodářském socialism a v oboru, který náboženským nyní nazýváme, nevěra.« Důsledně tedy zapírají sociální demokraté také věčnost, peklo a nebe.

Tou příčinou 1. května 1901 spálili socialisté v Paříži o květnové slavnosti pozůstatky své družky Pauly Minkové na hřbitově Père-Lachaiském, zpívající při tom písně nejrouhavější, že policie zakročila.

Téhož 1. května mělo v jednom městečku poblíže Janova pokřtěno býti dítěátko, jehož otec a kmotr byli socialisté. Farář otázel se dle církevního předpisu kmotra: »Věříš v Pána Boha Otce, všemohoucího Stvořitele nebe i země?« A kmotr odpověděl: »Nikoli, já v žádného Boha nevěřím.« Samo sebou se rozumí, že tento kmotr nebyl připuštěn, ale jiný zavolán. Otec však nechtěl o tom ani slyšeti a křičel zuřivě: »Kluk můj jmenovati se musí první máj a může žíti i beze křtu.«

Tak mluví vůdcové socialistů. Jsouť zapírači Boha zrna nejhoršího. Jejich vyznání víry krátkým slovem Englovým proneseno zní: »S Bohem jsme prostě hotovi.« Proto Liebknecht (č. 103 časopisu »Volksstaat« 1873) prorokuje: »Budoucnost náleží atheismu, zapírání Boha. Toliko v něm nalezne člověčenstvo spásu.«

III.

Těchto věcí arci nepovídají lidem hned z počátku: tu by si přemnohé odháněli od sociálně demokratických spolků. Naopak, v Dobrosoli o schůzi r. 1890 výslovně sociálně demokratickým agentům na srdce kladli, aby lákající lid, najmě venkovský, do sociální demokracie, o náboženství ani se nezmiňovali, leda by říkali, že náboženství jest věc soukromá. Jen tak prý bude lze rolníků a »jiných hejlů« nachytati. Tohoto předpisu také věrně se drží. Lidem lživě předstírají, že běží o zlepšení postavení zmořených dělníků a utlačovaných rolníků; na náboženství že nepřijde, tu že každému volno smýšleti, jakkoliv chce.

Arciž pouhé úskoky. Seznali jsme ze slov sociálně demokratických vůdcův, že nejzuřivější nenávist proti Bohu a náboženství je naplňuje a že po jejich názoru Boha i náboženství třeba odstraniti. Nad to Liebknecht, jeden z jejich nejvíce vynikajících vůdcův, snahy sociálních demokratů co nejjasněji ve »Volksstaatu« vyjádřil: »Hrubě bloudí, domnívá-li se kdo, že stávající zařízení církevní, která starou víru v Boha udržeti mají, pro zdar sociální revoluce jsou lhostejná či ceny podřízené. Tato důvěra jest blouznivá domněnka, dokud otálí se v všeobecném a důkladném poučením lidstva vyhladiti víru v Boha. Poněvadž pak nikdo kromě socialistů toho nedovede a neodvážá se, na nás jest, práci tuto horlivě a oddaně vykonati, a nikdo nezasluhuje jména socialisty kromě toho, který sám jsa neznaboh, vším úsilím

neznabožství šíří.« Takový tedy význam má fráse: »Náboženství jest věc soukromá«; tenť jest poslední cíl sociální demokracie: vyhlazení veškeré víry v Boha, zničení všeho náboženství. Mladší vůdcové sociálních demokratů vidiny o »červeném státu budoucnosti« pomíjejí; účastní se v státním životě přítomnosti; hledí působiti v zákonodárství, v politickém i hospodářském ruchu nynějšího řádu státního. Také proti mnohým teoriím hospodářským, které bývali vůdcové či správněji zakladatelé sociální demokracie sestavili, mladší druhové bojují a je zavrhuji. Sociální demokracie nyní takřka pelichá; ale tím prudčeji napadá náboženství. To jest tak nepochybné, že i arciliberální noviny Kolínského v červenci 1900 o bezbožných úmyslech sociální demokracie německé napsaly: »Sociální demokracie, jak známo, úředně prohlašuje náboženství za věc soukromou, ale v skutečnosti nepopírá, že zásadně proti všemu křesťanství stojí jako nepřítel.« Jeden ze zjevů »pelichání« jest ten, že v táboře sociální demokracie dva proudy uplatniti se hledí. Jedni nejraději by náladě širokých vrstev nepovolili a neznabožství zúplna rozšířili. Tak socialista Welker na schůzi v Mnichově dne 19. září 1902 pravil, že »základ víry nejprv třeba zviklati,« pak že půda sociálně demokratickému učení se upraví. Avšak většina socialistů, kteří prakticky rozšiřují socialism, ode dávna trpce si nařkají, že zejména na venkově nejprv třeba odstraniti mrvu Berlínskou, než přikročiti lze k lidem, t. j. nejprv že třeba upokojiti lid, náboženství že se jim nevezme, nýbrž toliko k bytí důstojnějšímu dopomůže.

Přes to však nakladatelství Berlínského časopisu sociálního »Vorwärts« právě nyní chystá se, že vydá řadu spisů Církvi a Bohu nepřátelských. A páni demokraté sociální nemohou ve svých přednáškách zdržeti se, aby náboženství nezlehčovali. Tak 13. února 1903 říšský poslanec Albrecht k námitce, že sociální demokraté dělníkům přesvědčení náboženské vzíti chtějí, tvrdil, což se smíchem přijato bylo, že žádná strana v této příčině není tak tolerantní, jako sociální demokracie, při čemž narážel na známé rčení, náboženství že u sociálních demokratů jest věc soukromou. Hned však odporoval sám sobě říka: »Arci říkáme dělníkům: Domníváte-li se, že někdo v nebianeb kdekoli budete lépe se míti a že pečení holubi vám do úst lítati budou, pak jste pošetilci. Hleďte, ať zde se vám lépe vede! Přijde-li pak i ráj k tomu, přijmeme ho také.«

Ještě více. V srpnu 1901 putovali mnozí socialisté v průvodu k pomníku »mučeníka svobodného myšlení« Etienne Dolota. Náhodou šel tudy kněz. Ihned ozval se pokřik: »Pryč s kutnou! Do vody s kněžourem!« Také korouhev nesli v průvodu s nápisem: »Bůh jest zlo!« Proudchodce tohoto rčení, také, jak známo, pronesl a zastával heslo: »Majetek jest krádež!«.

Ještě nedávno byl sociální vůdce Schöner od trestní komory ve Waldshutu pro pohanu náboženství na tři týdny žaláře odsouzen.

Ano o velikonoci 1902 vykonali v Bologni křest sociálně demokratický. Do dvorany dělnické komory přišly tři ženy se svými novorozeňaty. Matky byly v úboru zcela červeném, ubohé dívky červenými šabory a stuhami ozdobeny. Po několika řečech, v kterých křesťanství co nejodporněji se porouhali, vstal jeden ze sociálních řečníků, pokropil děti vínem, řka takto: »Já tě křtím ve jménu Karla Marxe.« A o následující neděli také v Portomaggiore třicet dětí jménem Karla Marxe bylo pokřtěno.

V listopadu 1902 usnesla se sociálně demokratická městská rada Limogesská, že zapoví dětem užívati v městských školách knih, v kterých jest »jméno tak zvaného Boha«.

Pouhým klamem tedy a pokrytstvím jest vytáčka sociálních demokratů, že u nich jest náboženství věci soukromou. Jejich vůdcové a ředitelé jsou nejúhlavnější nepřátelé všeho náboženství a bojují proti víře v Boha den co den slovem i písmem. Sotva se dal některý dělník zavést do spolku sociálně demokratického, jest již po jeho náboženství: nechodí už do kostela, neznamená se křesťanským znamením, nestará se o Boha a přikázání Jeho.

IV.

Může souženému dělníku a chudému rolníku pomoci se skutečně, vezmeš-li mu víru Boha?

Kníže Bismark (dle záznamu M. Busche) pravil jednou: »Nechápu, jak bez víry v zjevené náboženství, v Boha, nejvyššího soudce, a v budoucí život, spořádaně spolužítí, své povinnosti konati a každému, což jeho jest, nechati lze.« Toho arci žádný rozumný člověk nechápe. Kde v Boha již nevěří, tam dostaví se místo pravdy lež, místo lásky nenávisť, místo pravého vzdělání sesurování, místo úcty vzájemné ničení, místo blahobytu schudnutí, místo jistoty tuláctví a zákeřnictví, místo věrnosti a poctivosti podvod v obchodě i životě, slovem místo světla a osvěty zdívočení a zatemnění, podle smýšlení, mluvení a skutky. Ulom čerstvou ratolest se stromu, nutně uschne; vytrhni rostlinu ze země, nutně uvadne; vyndej rybu z vody a bídne zahyne. Tak v ede se člověku, který zřiká se Boha: *stane se nesvědomitým, nelaskavým, nesrdečným, bez kázně i bázně a nemravným*. Svět neznabohy přeplněný stane se doupětem lupičů a vrahů.

»Já bych,« píše nejrozkríčenější svodomyslník Voltaire, »já bych nechtěl za nic něco míti s knížetem, který Boha popírá. Nebo kdyby viděl v tom svůj prospěch, v moždírů mne rozplouci, udělal by tak. A kdybych já byl knížetem, nepřál bych si obklopiti se dvořaníny, kteří Boha zapírají; neboť kdyby jim prospělo mne otrávití, byl bych nucen den co den užívati protijedu.«

Jak, lidé, jejichž vyznání víry zní: *»My jsme s Bohem hotovi,«* ti byli by povoláni, trápeným pomáhati, trpícím a chudším osud zlepšiti, svět proměnit v ráj? Ó nikoli, neznabožství vede ku krádeži, vraždě, nečistotě, k převratům a k revoluci. Není-li Boha, všechno jest dovoleno. Přirozeně tou příčinou ze socialismu rodí se anarchie a nihilism. Socialisté ač to popírají, anarchisty s beder svých setřásají. Chceme jim věřiti. Zajisté mnozí sociální demokraté nemyslí na poslední důsledky bezbožectví; nemyslí krvavým násilím nynější řády společenské přetvořiti. Ale nejprv chtějí zlepšiti poměry na půdě, kde zlepšení dojíti nelze, na půdě beze všeho náboženství. Kde není bázně Boží, tam nebojí se také podvodu a nespravedlnosti, hříchu a zločinu, a kde tyto panují, tam nelze člověku dodělati se štěstí. Za druhé jednotlivci přece dále postupují. Vypovídají nynější společnosti válku a otevřeně velebí revoluci. Poslyšme vlastní slova socialistů. *»My chceme samostatné podnikatele se světa sprovoditi a stav dělnický učiniti svým podnikatelem vlastním.«* (*»Wahrheit«* č. 119 z r. 1877.) *»Dva světy nyní příkre proti sobě stojí, svět majetných a svět nemajetných, dva světy, které neobstojí podle sebe: jednomu jest ustoupiti před druhým.«* (*»Zu Trutz und Schutz«* od Liebknechta 1874 č. 3.) *»Kdo pravým socialistou chce býti, musí býti komunistou, to jest pracovati o převrat nynějších poměrů. Toto je nutný následek onoho.«* (*»Volksstaat«* 1871 č. 80.) *»Mezi anarchisty a socialisty jsou zdánlivé toliko rozdíly. Ale anarchisté do dnes nemají síly, aby pomýšleli na násilnosti, a proto spokojují se s politikou mírnosti.«* Tak mluvil anarchista Duc-Quercy na Pařížském kongresu socialistů r. 1889. Ba 14. dubna 1871 oznámil August Bebel, nejvyšší hlava socialistů, s řečníště německé rady říšské, že *»pařížská komuna tu a onde mírně si vedla, což by v podobném případě v Německu ztěžka dalo se provésti.«* A 25. května 1871 též Bebel zvolal v radě říšské: *»Byť dnes Paříž byla potlačena, připomínám vám, že boj u Paříže jest malinkou šarvátkou přední stráže, a že po několika desetiletích válečný ryk proletariátu: »Palácům boj, chatrčím pokoj!« bude válečným pokřikem všeho proletariátu evropského.«*

Jednotliví vůdcové sociálně demokratické strany zcela otevřeně kážou revoluci. Bebel, Liebknecht a jiní vyjadřují se zřetelně, jak si jen přáti lze, takto: *»Strana sociálně demokratická jest stranou revoluční; dá-li se zlákat na půdu parlamentu, ustává býti revoluční, ba přestává býti vůbec. My máme účastenství ve volbách do říšské rady a posíláme zástupce do této rady pouze za příčinou agitace. Vzdálíme-li se revolučního původu a podstaty své strany, ztratíme-li toliko na chvíli spojení s revolučním lidem, stojíme pak ve vzduchu a podobní obru starého věku bez milosti budeme rozdrceni.«* (*»Volksstaat«* 1874 č. 50.) *»Ideu socialistickou nelze v dnešním*

státu provést, musí ho nejprv povaliti, aby nabyla života. — Žádný pokoj nynějšímu státu.» (V. Liebknecht »O politickém postavení sociální demokracie« 1874, 3. vyd. str. 12.) »Braun a soudruzi jeho předobře vědí, co chceme. Oproti nim a vůbec oproti panujícím třídám v říšské radě skoro výhradně zastoupeným není socialism otázkou theoretickou, nýbrž jednoduše otázkou moci, které v žádném parlamentě rozhodnouti nelze. nýbrž toliko na ulici, na bojišti, jako každou jinou otázku moci« (v témž spise na str. 7.) Když ruského cara Alexandra zavraždili, projevil Hasselmann, tehdejší říšský poslanec sociálně-demokratický 15. března 1881 ve veřejném shromáždění v Novém Yorku souhlas svůj a za hlučné pochvaly zaslali ruským nihilistům adresu: »Bratři, schvalujeme úplná jednání vaše. Vražděte, ničte, vyhlaďte, dokud nebudou vaši i naši nepřátelé zničeni.« Když ministr z Putkamerů v sezení rady říšské dne 30. března 1881 tyhle věci oznámil, nemohli ani Bebel ani Liebknecht přesnost těchto výrokův popřít, jakož ani některých veršů k odboji povzbuzujících, kterýž týchž ministr z Curyšského časopisu »Sociální demokrat« předčítal.

V.

Tyto zámysly revoluční nestojí toliko na papíře, ale skutečně již i od anarchistů byly provedeny. Knihařský tovaryš Richard Adda, anarchist, zavraždil 23. ledna 1889 velezasloužilého děkana Förderera v Badensku jedenácti ranami nožem. Anarchista Caserio r. 1894 dýkou zavraždil presidenta Carnota a zvolal při ohlášení svého odsouzení k smrti: »Ať žije sociální revoluce!« Anarchistou byl Luigi Lucheni, který 10. září 1898 Rakouskou císařovnu Alžbětu zákeřnický zavraždil. Ukladník při výsledku oznámil, že již od třináctého roku svého byl anarchistou, řka mimo jiné: »Kdyby všickni anarchisté konali svou povinnost, jako já ji vykonal, brzy zmizela by měšťácká společnost.« Lucheni též podotknul, že dobře ví, ojedinelá vražda že k ničemu nevede, ale že dal příklad! Anarchistou byl Angelo Bresci, který 29. července 1900 zavraždil krále Humberta. V květnu 1901 oběsil se v žaláři v Santo Stefano, na ostrůvku mnohoostroví parthenopského. Před tím vyhrabal nehtem do zdi žalářní slovíčko »pomsta.« Anarchistou byl Leo Czolgosz, který 6. září 1901 při otevření výstavy v Buffalu střelil presidenta Mac Kinleye a smrtelně jej zranil. President již 14. září na své rány zemřel.

Tam tedy vede neznabožství, zapřání Boha: k vraždě a zločinům. »Dělník nemá co ztratiti leda své okovy,« zvolal ještě 24. září 1901 Dr. David z Mohuče v shromáždění sociálních demokratů v Bukovci. Ano v dubnu 1902 v Belgii sociální demokraté způsobili hotovou revoluci proto, že všeobecné právo volební bylo odepráno. Revolverů do tisíců bylo rozdáno. V Bruselu došlo k pravidelným bitkám pouličním.

Barikády stavěny, osvětlení zničeno; celé hodiny trval rozhořčený boj mezi socialisty a policií. Mnoho těžce zraněných odváželi do nemocnic; ani zabíjených nechybělo na obou stranách. Ale Dortmundské noviny napsaly v oněch dnech: »Práva na revoluci, tohoto nejsvětějšího práva národů, nedají si dělníci nikdy vzít. Ještě jednou: My sociální demokraté chceme pokojným způsobem dojítí zámyslův svých. Zatarasí-li nám cestu, dobrá, pak nebude naší vinou, dojde-li k násilným otřesům společnosti. My dosáhneme svých cílů tak nebo onak. Cesta závisí na nepřátelích našich. Vyvolí-li sobě cestu pokojné ústupnosti, tím lépe pro ně. Zasáhnou-li do loukoti času, bez milosrdenství rozdrtí je kolo. A to neplatí pouze pro Belgii. My opakujeme: nejsme tak ničemní zbabělci, abychom belgické bratry v hodině nebezpečí bídne zapřeli. Jsme s nimi solidární, *jako jsme společnou a nerozdílnou rukou se prohlásili pro pařížskou komunu a ruské revolucionáře.*« A na důkaz spojenství tohoto zaslali němečtí demokraté sociální deset tisíc marek do Belgie, zrovna tolik, kolik by stála snídaně pro 300.000 stávkujících dělníků.

Nic platno, že sociální demokraté tu a onde říkají: My v ošklivosti máme veškeré skutky nešlechtné, nemáme spolků s anarchisty. Právě anarchism jest plodem socialismu. Vyvozuje z učení sociálně demokratických vůdcův důsledky a tyto důsledky mají jméno: Není-li Boha, proč by měl mi život aneb majetek bližního svatým býti? Proč bych neměl odstraniti ty, kteří po mém úsudku překážejí mému štěstí? Proč bych nebral, co kde nalézám? Proč bych, pokud lze, byt i násilím, nezpřijemnil si život pozemský co nejkrásněji? Posmrtného života bez tak není, Boha není, také nebe není. Tou příčinou jsou sociální demokraté jistou měrou zodpovědni za skutky anarchistův. To mělo by jim otevřítí oči. Oni však neustávají zapíratí Boha, tupiti náboženství, tropiti si ze všech věřících posměch; neustávají podřívati základ, na kterém štěstí jednotlivce, jakož i celých národů spočívá. »Justitia est fundamentum regnorum« (spravedlnost jest základem říší) napsáno zlatými písmeny nad vraty do Vídeňského hradu. Kde však víra v Boha zničena, tam konec práva i spravedlnosti; krádež, loupež, jitření, vzbouření nejsou žádným zločinem. S náboženstvím stojí a padá každý řád mravný i občanský. Socialisté kážou revoluci a jsou ve vhodném okamžiku k revoluci pohotovi.

Avšak co znamená dělati revoluci? Očitý svědek o tom píše: »Francouzové r. 1793 majitele povraždili, majetek pobrali, nové úbory naporučili a jiné služby Boží zavedli. Manželky emigrantů a jejich dcery k sňatkům přinutili. »Občanko,« pravili občané, »pojmete mne za manžela, jinak půjdete na stínadlo,« a tito občané byli vrahy otce, manžela, bratra! Žaláře byly přeplněny; otvírali vrata a stříleli děly do žalářů; i vojsko si podmanili tím, že vojákům slibovali majetek povražděných.« V Paříži za 16 měsíců den co den 20 až 80 osob vláčeli k stínadlům

se rozzuřil. »Vojáci,« volal, »vezměte tuto knihu a hned ji hoďte do ohně, rozhodte pak popel do čtyř světa úhlů. Tohoto pak muže vyžeňte z města i z mé říše. S hanbou jest mi, že takový člověk vůbec ke mně se přiblížil. Bůh mi odpusť toto neštěstí a tuto potupu.«

Jak mnohem šlechetnější a vznešenější jest tento král pohan-ský nežli ti, kteří v čele státu jsouce náboženství pro lid sice žádají, ale mnohým mužům vědy, učitelům a vůdcům lidovým klidně dovolují den ze dne nevěru a bezbožectví kázati, ba i velikým služným za to jim platí. Jak mnohem vznešenější a šlechetnější jest onen divoch nežli vůdcové sociální demokracie, kteří prohlašují náboženství za věc soukromou, ale zároveň slovem i písmem každému věřícímu se pošklebují, každý výkon náboženský tupí, proti každému náboženství bojují. Sociální demokraté volají: »Vzdělanost osvobozuje.« Ale není pravé vzdělanosti bez náboženství, neboť jenom náboženství zkrotiti může vášně. Právě tak zvaní učenci bez náboženství jsou přes všecko nadání a vědění své na mnoze největší sobci a nemravové, kteří maličké lidi nejvíce utlačují.

Sociální demokraté volají: »Dobré zákony hlavní věci.« Voltaire však, praotec nevěry nynější, praví: »Mluvte mnoho-li chcete o nejlepší formě vládní. Chcete-li však jediný městys ovládati, musí míti náboženství. Bez této uzdy hledím na knižata a jejich rádce jako na dravce, kteří mne jistojistě pohltní, padnu-li jim do drápů v čase, kdy hladoví, a kterým ani na mysl nepřipadne, že něco daremného vyvedli.« A Napoleon I. se ptá: »Co by ze světa bylo bez náboženství? Lidé by se vzájemně škrtili pro nejkrásnější ženu a nejšťavnatější hrušku.«

Sociální demokraté volají: »Víra v Boha jest vědě na odpor.« Protestantský básník a spisovatel Claudius však dí: »Velikáni vědy stojí podle oltáře a kazatelny s kloboukem v ruce. Kdo s kloboukem na hlavě a nosem krouťe chodí podle oltáře a kazatelny, jest z lehké kavalerie.« Právě učenci největší vynikali věrou v Boha. Vzpomeňme astronomů: Kopernika, Keplera, Tychona de Braha, Newtona, Araga, Leverrieru, Lamonta, de Vica, Secchiho, Brauna, Heise. Vzpomeňme fysiků a chemiků: Huygense, Biota, Eulera, Cauchyho, Liebiga, Clausia, Maxwella, Thomsona, Wullnera, Perntnera, Roentgena. Vzpomeňme geologů a palaeontologů: Lyella, Quatrefaga, Barranda, Osvalda Heera, Oskara Fraase, Lapparenta, Waagena, Miwarta. Vzpomeňme fyziologů a zoologů: Linné-a, z Hallerů, Cuviera z Bärů, staršího Agassize, Jana z Müllerů, Cl. Bernarda, Ed. z Benedenů, kněze Carnoya, Huberta Ludviga, Pasteura, Pantela, Hirtla, Gangelbauera — samí věřící v Boha. Dlouhou řadu pravověrných učencův prvního řádu bylo by ještě možno uvést. Z nich zmíním se jen o několika mužích, kteří vynikající učenosti vyznali otevřeně víru svou v Boha. Astronom Mädler svým pojednáním »účelnost ve všemíru« vyznal svou víru v bytost nejvyšší a nejrozhodnějším odporem ozval se proti materialismu nevěrců Büchnera, Vogta atd. V. Herschel, který

a vraždili je. Na šesti rozličných místech pracoval tento nástroj vražedný, a na jednom z těchto popravišť bylo třeba vykopati stoku, aby krev mohla odtékat. Čím více krev tekla v proudech, tím hlasitěji plesala a jásala chátka nesmyslnou rozkoší. Gilotina byla radostí a nejvyšším požítkem národa, který ji »svatou« nazýval a kterou v rozličných formách rozmnožoval a ctil. Ženské nosily gilotinu v malém nápodobení jako náušnice, mužové jako spínadla u košil; dávali ji v pečet tisknouti a kupující ji v zmenšených tvarech stavěli ji na stoly a k radosti hostů ji v pohyb uváděli. Jako v Paříži, tak v celé Francii všeliký cit lidský vysvěkli. V jižní Francii dal nelidský zuřivec, Carrier zvaný, denně nejméně 200 lidí zrubati, a poněvadž mu gilotina příliš zdlohavě pracovala, rozkázal, aby oběti jeho dávali na lodi pokloповé, které uprostřed vody se otvíraly, tak že ubožáci beze stopy mizeli. V městě Nantes-u samém prý 4 až 5 tisíc lidí zahynulo. Tato surová potápění v spoustách jmenovali ohavníci »křtem republikánským,« vedle něhož byly také »republikánské oddávky« t. j. svazovali muže a ženy po páru a ve vodě je topili. Rozumí se samo sebou, že mnozí takového vraždění se báli a útekem hleděli se spasiti. Ale na tyto uprchlíky pořádal Carrier obstavené honby a vyplašence houfně dal postříleti. Čtyřicet tisíc obyvatelů tímto způsobem bylo povražděno. I v ostatních krajích zuřili takové mužové krve, jichž celou řadu dle jména uvésti lze.

Revoluce až dosud vždycky své původce zahubily. To tak jasné vidíme v dějinách světských, že i Lasalle-ovi, vynikajícímu demokratu sociálnímu vyznati bylo: »Revoluce dělá nerozum nezkušených lidí, kteří o zákonech dějepisu nemají ponětí.« (I. 190.) Blaho národů spočívá na věčných, nezměnitelných zákonech práva. A kdekoli bezpráví panuje, národ bolestně je pociť.

Máme-li do dnes tolik stesků o bídě lidské, jest nám doznati že bídu křesťanských národů naší doby nelze přirovnati k bídě pohanův, než přišel Kristus. A přece křesťanství přemohlo až k zničení svět pohanský s jeho bezměrnými psotami. A co učinil Kristus? »Pravda vás osvobodí,« pravil ke svým. Tuto pravdu jako seménko měli zasíti do světa, nikoliv krví protivníků, nýbrž vlastní krví svlažovati; měli bezpráví snášeti, nikoliv bezpráví činiti a umírajíce vítěziti.

VI.

Známo, že na východě jen tehdaž počítati lze na audienci toho kterého knížete, když se mu dary příhodné nabízejí. Jednoho dne přišel do ležení krále Menelika (jeho hlavní město více podobá se skupině stanů než městu) Evropan s knihou skvostně vázanou a hezky objemnou. Připustili jej ku králi. »Zde«, pravil ku králi, »nabízím vám knihu velikého učence, který v ní dokazuje, že Boha není.« Při těchto slovech panovník náramně

objevil svět stálic, učí v pojednání o stavbě nebeské, že moudrým řízením Božím rozličné dílové světa rovnováhu zachovávají, aby hvězdy na sebe nevrazily a vesmír pak nebyl jedinou spoustou. Brewster, fysik znamenitý a nálezcce pestrohledu, nadšeně mluví o moci, moudrosti a dobrotivosti Boží. Davy, který první rozličné hmoty elektřinou rozkládal, a po němž pojistivý kahan pro dělníky v dolech nazván, praví, že božský původ křesťanského náboženství i dějepisem i souhlasem s naší bytostí přirozenou jest naznačen. Julius Robert Mayer, genialní nálezcce mechanického aequivalentu tepla jakožto základního zákona všech zjevů fysikálních, určitě držel se víry v osobního Stvořitele a Pořadatele všehomíra a to výslovně vzpomínaje na slova Kristova: »Kdožkoli vyzná mne před lidmi, toho i já vyznám před Otcem svým, jenž jest v nebesích.« (Mat. 10, 32.) Faraday, objevy v oboru chemie, magnetismu a elektřiny proslavený, věřil v Boha i Krista, obcoval nedělním službám Božím a modlival se velmi pobožně před jídlem i po jídle. Chr. F. Schönbein, který se proslavil objevy ozonové, kolloidové a střelné bavlny, napsal jedenkrate: »Nesmyslní říkají v srdci svém: není Boha . . . Zpytatelé přírody v pravdě velcí, tím pevnějšího nabývali přesvědčení o jsoucnosti ducha i Boha, čím hlouběji prozkoumali tajemství přírodní.« Deluc, jemuž vděčíme za opravu tlakoměru, teploměru a vodoměru, bojoval úsilně proti svobodomyšlníkům svého času. Slavného Karla Rittera, zakladatele srovnávací zeměumy, na velikých cestách jeho provázela všude bible. Ampère a Volta, jejichž jména na přemnohých motorech elektrických nalazáme, byli pravověřícími katolíky. Volta pilně chodil na mši svatou a modlil se na růženci. Secchi, dojista největší astronom devatenáctého věku, byl zbožným knězem tovaryšstva Ježíšova.

Tak bychom ještě mnoho příkladů mohli uvést, jak právě mužové, kteří vědu zcela podstatně proslavili, věřícími a vroucími ctiteli Božími byli. A co dí slavný filosof E. H. Fichte ve své knize »O theistickém názoru světa« o těch, kteří domnívají se, že hluboké pátrání vede k neznabožství? Fichte dí, že právě příliš málo zkoumali a pátrání své přerazy dokončili. Kdyby více chtěli se naučiti, nutně by dodělali se přesvědčení o Bohu osobním.

Sociální demokraté volají: »Náš největší zpytatel přírody jest Karel Darwin, a ten zapírá Boha.« To není správné. Ve svém základním díle: »Vznik plemen«, praví Darwin na str. 488: »Připouštím, že pravdě podobně všechny bytosti organické, které kdy na zemi bydlely, od nějakého prarodku pocházejí, které mu Stvořitel nejprv život vdechl.« Tedy uznává nějakého Stvořitele, Boha. Ovšem ku konci svého života, když jej nesmírně zbožňovali a do nebe vynášeli, a pýcha mu hlavu popletla, domníval se, že o Bohu a věčnosti nelze nic určitého vědět.

Sociální demokraté volají: »Jedno z druhého se vyvinuje: tudíž Boha netřeba.« Na to odpovídá zcela nevěřící, ale velmi

slavný přírodopyskýtec Virchov: To jest jisté, nechci-li připustiti, že Stvořitel jest, a nechci-li věřiti, že Stvořitel jest, pak třeba připustiti »generatio equivoca« t. j. tvrditi, že zvíře vyvinulo se z kamene neb dřeva a člověk ze zvířete. Ale skutečného důkazu pro to nemáme. Žádný člověk toho nikdy neviděl, a kdokoli tvrdí, že to viděl, poražen byl přírodopysci a nikoli theologi.« Ano všechna zkušenost i rozum zdravý proti tomu mluví, že by něco živého kdy bylo povstalo z neživého. Ještě nikdy nepovstal z křemene brouk anebo pták. Musí tedy někdo býti, který živé i neživé věci udělal, musí býti Bůh všemohoucí.

Sociální demokraté volají: »Duchovní vymyslili víru v Boha.« To jest týž rozum, jako kdyby někdo řekl, že úředníci železniční vynalezli železnici. Nejprv musel Kristus náboženství založiti, pak teprv třeba bylo kněží, aby učení Kristovo hlásali, milostmi Kristovými posluhovali, a všechny v jediném ovčinci spojili.

Sociální demokraté nechť se krouť a točť jakkoli, víry v Boha nelze pominouti. Nechť všemožných výmluv vyhledávají, vždy a opět na ně volá rozum: »Jest Bůh a musí Bůh býti.« Jednoho mudrce žalovali, že popírá Boha. I vzal stéblo ze země řka: »Kdybych pochyboval, je-li Bůh, tohle stéblo by mne přesvědčilo.« Pravda, každé stéblo, každá travinka, každá květinka hlásá, že Bůh jest. A což teprv celičký, nesmírný, velkolepý vesmír — ten že povstal ze sebe? Asi tak, jako budova zbuduje se sama. Ale snad jest svět od věčnosti? Nevyhnutelná, věčná věc nemůže se měniti. Ale svět se mění: dnes kvetou rostliny, zítra uvadlé leží na zemi. Nemůže tudíž svět býti věčný. Mimo to všickni přírodopysci znamenití tvrdí, že svět dříve byl v takovém stavu, že nic živého v něm nebylo. Živé bytosti tedy zcela jistě někdy býti začaly; musí tu býti jakýsi základ neb příčina. Neboť náhoda jest bohem pošetilcův. A příčina živočichův jest buď v nich samých anebo mimo ně. V živočiších samých nemůže býti původ jejich bytí t. j. nemohli sami sebe udělati; věc, která tu není, patrně nemůže se udělati sama. Tedy jest původ jejich mimo ně. A který jest ten původ mimo živou tvory? Buď svět už před nimi stávající, tedy svět bez životný aneb bytost mimo svět. Z neživého však nic živého nepovstává, to jest proti rozumu i zkušenosti. Tedy jest nějaká bytost mimo a nad světem, která život dala živoucím bytostem. A tuto bytost nazýváme Bohem. Tedy Bůh jest tak jistě jako svět a jako že jsou živé bytosti.

»Marní zajisté jsou všickni lidé, v nichžto není známosti Boha, a kteří z těch věcí dobrých, kteréž se vidí, nemohli poznati toho, jenž jest, aniž skutků jeho pozorující vyrozuměli, kdoby byl jejich umělým učinitelem . . . Neboť po velikosti krásy stvoření zřetelně bude moci Stvořitel jejich spatřiti býti.« (Kn. Moudr. XIII, 1. 5.). Tou příčinou praví sv. Pavel o pohanech, že nemají výmluvy, nevěřili v Boha, neboť »neviditelné vlast-

nosti jeho ze stvoření světa, skrze ty věci, kteréž jsou učiněny, rozumem pochopené spatřiny bývají, totiž jeho věčná moc a božství« (Řím. I, 20.) Tou příčinou též staří pohané již do vyhnanství posílali bezbožníky říkající, že není moru tak zhoubného jako právě neznabozi. A mezi námi smějí býti lidé, kteří víře v Boha neviditelného se posmívají? Ano, to dělají vůdcové a hlavy sociálních demokratů. Proto nikdy a nikdy nesmí se dovoliti, obcovati s nimi, k spolkům jejich přistupovati, schůze jejich navštěvovati, noviny jejich odbíratí a čísti. Kdo v Boha nevěří, všeho jest schopen; toho se varujme, toho nikterak podporovati nesmíme. *«Z nejpřednějších úkolův katolických mužů jest boj proti hlavnímu nebezpečí přítomnosti, proti sociální demokracii,»* zvolal Wacker, vůdce bádenských katolíků, dne 28. ledna 1903 v Stuttgartu. Kdo by tomu věřil, že sociální demokraté — přes svou nenávist všeho náboženství a přes učení, které všechno ze základu převrací — všude i do počtu i do vlivu sílí? O prvních volbách do říšské rady německé r. 1871 odevzdali sociální demokraté 101.000 hlasovacích lístků, a pan Belal jako jediný sociální demokrat vešel do rady říšské. O tři leta později, tedy 1874, vzrostl počet hlasovacích lístků na 351.000 a počet poslancův na devět. R. 1893 bylo 1,786.758 lístků a poslanců 48, a o předposledních volbách r. 1898 přes dva miliony sociálně demokratických lístků a 58 poslanců zvoleno, arcíť s jedinou výminkou, že totiž tak se volilo v okresech volebních, kdež obyvatelstvo protestantské mělo převahu*). Ve Francii napočítali sociální demokraté r. 1902 asi 860.000, v Rakousko-Uhersku r. 1900 asi 780.000, v Belgii r. 1900 asi 460.000, v Spojených státech r. 1902 asi 304.000, v Itálii 1900 as 215.000, ve Švýcarsku 1902 asi 107.000, ve Švédsku r. 1902 asi 48.000, v Dánsku r. 1901 as 43.000, v Holandsku r. 1901 asi 39.000, v Anglii 1900 asi 37.000, ve Španělsku r. 1901 asi 25.400, v Bulharsku 10.000, v Norsku téhož roku 7000, v Kanadě r. 1902 1628 a téhož roku v Irsku 1063 hlasů.

Tak množí se jejich počet i vliv. Ba i u vlády zasedají ve Francii dva sociální demokraté Millerand a Baudin, kteří zároveň jsou zednáři, jak lze dočísti se ve zprávě o pracech veliké lóže ze dne 7. září 1899. Jak mužům takovým lze pomáhati k moci a hodnosti, mužům, kteří se nikdy nepovídnají, k stolu Páně nikdy nepřiklekají, nikdy do kostela nejdou, nikdy se nemodlí, v Boha nevěří, lidi z víry svádějí, společnost lidskou z hloubi srdce nenávidí a nenávist tuto ve svém okolí rozšířiti hledí? Takoví mužové vedou sociální demokraty. Tisícové a tisícové jich následují, pro ně hlasují, od nich spásy a pomoci čekají. Zajisté důkaz, že nejhlubší základ sociální

*) Zdá se, že v Německu svítá. Alespoň o volbách letošních 1907 pohořeli sociální demokraté. Měli v minulém sněmu 79 poslanců a nyní jich mají toliko 43.

otázky vězí v přílišnosti hříchův. Nebo když Pán Bůh takovým mužům hoví, když tak daleko jsme došli, že křesťané a katolíci od nich se neodvracejí, ba k nim jako k vysvoboditelům pohlízejí: pak jsou tito mužové, jejichž potměšilost k bližním rovná se nenávisti proti Bohu chované, patrně v rukou Božích železnou metlou, kterou člověčenstvo od zákonů jeho tak vzdálené ztrestati chce, nevrátí-li se k Němu neprodleně a z celého srdce.

3. Nechtějí ničeho slyšeti o Kristu a Církvi Jeho.

I.

V září 1848 rokovalo v kostele sv. Pavla ve Frankfurtě národní shromáždění ze 400 vyvolenců německých se skládající. Šlechtitný kníže Lichnovský a statečný generál z Auerswaldu znamenitě obhajovali a ujímali se práva, pořádku a mravnosti.

Osmnáctého září večer o páté hodině vyjeli si oba páni koňmo z Frankfurtu do blízkého Bockenheimu návštěvou k říšskému správci. Sotva z města vyjeli, obklopili je ozbrojenci, kteří zákeřně nic zlého netušící přepadše, děsně je zavraždili.

To byla jménem svobody provedená vražda dne 18. září 1848, strašlivé zavraždění dvou šlechtitných zástupců lidu, členů poradního sboru, který 45 milionů obyvatelů německých zastupovati měl. Mrtvolý jejich byly 21. září ve Frankfurtě pohřbeny. Smuteční řeč měl Vilém Em. z Kettelerů jenž později biskupem se stal. Otevřeně dotazoval se: kdo jsou vrahové těchto přátel našich? A řečník odpověděl si: »Nikoli náš šlechtitný, bodrý lid to nebyl, z něhož vyšel děsný čin tento. O něm platí slovo Spasitelovo: Nevěděl, co činí. *Ale vrahy jsou mužové, kteří v lidu víru v Boha všemohoucího zničití hledí, mužové, kteří Krista, křesťanství, Církev před lidem haní, jim se posmívají, z nich úšklebky si tropí a podlými slinami je špiní; mužové, kteří blaživou, radostnou zprávu o vykoupení člověčenstva v srdcích lidových hledí zahladiti; mužové, kteří převrat v zvláštních případech nejen jako smutnou nutnost uznávají, ale převrat i zásadně podporují a lid od převratu k převratu dohánějí až do rodiny, až do té sedačky, na které otec a matka si hoví; mužové, kteří lid o víru okrádají, že člověk jest povinen sebe ovládati, vášně své krotiti, vyššímu zákonu mravu a ctnosti se podřizovati, mužové, kteří o to pracují, aby vášně panovaly a v lidu je roznítiti: vrahy jsou mužové, kteří ze sebe samých lživé bůžky lidové učiniti usilují, aby před nimi poklekali a jim se klaněli.*«

Od téhle doby více než polovice století uplynulo. Ale uvedená slova nyní již zesnulého biskupa do dnes mají svou váhu a

platnost. Do dnes máme muže, kteří Krista, křesťanství a Církev před lidem haní a špiní. Tak si vedou sociální demokraté. Ve vánočním rozjímání novin »Vorwärts« — tehdyž do 1. ledna 1901 ještě »Berlínský list lidový« zvaných — křesťanství klade se za vinu, že žádného slibu svého nesplnilo. »Vímeť, že křesťanství nepřineslo vykoupení. Nevěříme v žádného Vykupitele, ale věříme ve vykoupení. Žádný člověk, žádný Bůh v lidském těle, žádný Spasitel nemůže vykoupiti člověčenstvo. Pouze člověčenstvo může vykoupiti člověčenstvo a to pouze pracující člověčenstvo.«

Jindy zase píše »Vorwärts« (r. 1891 č. 261.): »Bázeň i hněv katolických kněží dokazují nám, že sociální demokracie jest jim z kořene nebezpečná. Výsledek jest jistý. Necht kněžourství sebe těsněji se přimkne k četnictvu a žoku peněžnímu, nemůže to porážku jeho leda uspišiti.« A o letnicích 1903 č. 118. čteme v článku »Vorwärtsu«: »Zakladatelé křesťanské Církve vštěpují křesťanské báje, slavnosti a zařízení na báje pohanské... Dle křesťanské báje byl o letnicích Duch Svatý vylit... Socialism jest taktéž nové učení a hlásá radostnou zprávu vykoupení, nikoli však vykoupení skrze Mesiáše. Kéž učenci rozlijí ducha socialismu na mnoho tisíc nevěřících! To jsou naše letnice.« O velikonoci 1896 přinesl »Vorwärts« v č. 81. hanopis: »Před 1863 lety zemřel dle křesťanské legendy zakladatel křesťanství na kříži, poněvadž byl pro rovnost společnosti lidské: den, kdy internacionální socialism dvojité jho mamony svrhl, slaví syn člověka, jenž čítá hlav do millionů, lid pracující, své zmrtvých vstání. Oslavování tohoto zmrtvých vstání jest naše veliká noc — velikonoce člověčenstva.«

»Westfalské noviny dělnické« psaly v květnu 1902: »Letnice jsou velikým svátkem myšlenky agitací. Kamkoli o výletech letničních zavítáte, vy dělníci, pracujte a rozšiřujte všude velikou a svatou věc, ideu socialismu, která svět vykoupí. To jest evangelium naše.«

A přese všechno sociální demokraté odvažují se časem výroku, že nejsou nepřáteli křesťanství. Ještě v prosinci 1900 hájil poslanec Wolmar v radě říšské zásadu, že sociální demokraté zcela nestranně chovají se k náboženství. A téhož času píše oficiální orgán strany sociálně demokratické, totiž »Vorwärts«, který pan Wollmar dojista též zná: »My v žádného Vykupitele nevěříme.« Písmo svaté jest mu pouhou »bájí křesťanskou« aneb »křesťanskou legendou,« socialism na přič křesťanství »novým učením.« Přímou rouhavě staví »Vorwärts« Golgothu, místo všem křesťanům svaté, kde Vykupitel člověčenstva svou krev prolil a na kříži zemřel, do jedné řady se hrbitovem v Berlíně, kdež padl březnové revoluce z r. 1848 odpovídají.

Totéž nepřátelství proti křesťanství a Církvi nalézáme u Aug. Bebela, nejvyššího vůdce německých demokratů sociálních. V popleteném spise svém: »Žena a socialism« píše: »Nikoli

bohové stvořili člověka, ale lidé bohy, boha si učinili.« — »Věda přírodní učinila z učení o stvoření světa v šesti dnech bajku; astronomie, matematika a fyzika učinily z nebe pouhý přelud.« — »Svrchovanost jest býti člověkem.« — »Mravnost a morálka ob stojí i bez náboženství.« Také spis Bebelův: »Kulturní perioda muhamedánsko-arabská« nic jiného není leč sprostý a nenávistný útok na křesťanství.

Karel Marx, vlastní otec sociální demokracie, každé příležitosti používá k zjevnému aneb skrytému útoku proti křesťanství. Náboženství jest u něho »převráceným uvědoměním světa.« »Zrušením náboženství jakožto domnělého štěstí lidového platně se prospěje pravému štěstí.«

Bedřich Engels, důvěrník a žák Karla Marxe, ve své kritice programu sociálně demokratické strany zcela upřímně žádá, aby sociální demokracie vyslovila se o tom, že hodlá »svědomí zbaviti strašidel náboženských.«

Vilém Liebknecht (zemřel 1900) dozrává na sjezdu své strany v Dobrosoli (protokol 1890, str. 175—177): »Já sám dávno již jsem byl hotov s náboženstvím . . . Já jsem atheista, v Boha nevěřím . . . Věda nepřátelsky stojí proti náboženství. Věda stará se o dobré školy, to jest nejlepší prostředek proti náboženství.« V Berlínském »Volksblattu« z r. 1890, č. 281. vyslovuje se Liebknecht v tom smyslu, že sociální demokracie poneháhu přemůže náboženství, neboť praví: »Klidně lze nám zůstatí na základním poli socialismu a zároveň snažiti se, abychom přemohli nerozum lidu, pokud tone v náboženských formách a dogmatech.«

Pavel Singer projevil na schůzi obecních zastupitelstev sociálně demokratických konané dne 2. ledna 1899 v Berlíně své stanovisko k náboženství takto: »My chceme, aby učení nábožensví ze škol se odstranilo. Nechceme lidem, kteří ať z nevědomosti, ze zvyku aneb z donucení *některé věci, které my jsme přemohli*, názor náš vnucovati, *my toliko chceme je vzdělati a poučiti.*«

Tak mluví vůdcové a hlavy sociálních demokratů. Bebelův výklad: »křesťanství a socialism proti sobě stojí jak oheň a voda« (»Socialismus a křesťanství« str. 16) a podobný výklad Dietzgenův: »socialism a křesťanství tak se liší jako den a noc« (»Náboženství soc. demok.« str. 26.) samy úplně postačitelny podávají důkaz, že sociální demokracie, jak pan z Vollmarů v říšské radě pravil, a jak lidu se namlouvá, není nábožensky neutrální, nýbrž *na nejvýš vůči náboženství nepřátelská*. Vždyt nejzuřivější nenávist slovy Dietzgenovými mluví proti náboženství: »Křesťanství nazváno bylo nedávno náboženstvím parobů. A v pravdě, trefné to názvisko. Každé náboženství arcí zotročuje, ale křesťanství

ze všech zotročujících náboženství jest nejhorší.« Tak vypadá náboženství sociálních demokratů: bezedné záští proti všemu křesťanství. To tlumočí dobře sociálně demokratická píseň (sbírka písní str. 81.): »Nedoufej po starém zvyku, že zázračná ti hvězda svítne, tě vedouc k chatrči Spasitelově. Tent' není smysl staré bájky. Vzhůru pohleď, hvězda v září jasně. socialism, ti kyne, a Vykupitel — ten jsi ty, a chatrč jest chatrč tvá!«

Jakou nenávistí oplývají nedávno vydané spisy o křesťanství a Církvi pod názvem: »Byl Kristus Bohem, člověkem aneb nadčlověkem?« — »Byli první křesťané opravdu socialisty?« — »Pravé křesťanství jako nepřítel umění a vědy.« — »Co obdrželi chudí od křesťanství?« Tyto knížečky, které sepsal Dr. Eugen Losinský, rozšiřují ve spoustách mezi lidem. Dlouho před tím zdarma rozdávali spisek obsahující »malý, ale jasný návod, kterak odrážeti osobivosti a bludy duchovenstva«. Spisek ten má název: »Bible v kapse u vesty.« A tu mimo jiné čteme: »Celá bible jest dílo lidské, což zvláště připomínáme. I kdyby Bůh byl, což dosud není dokázáno a též dokázati se nedá, nejeví bible žádné stopy jeho pomoci aneb docela zjevení. Bible obsahuje bludů a nesprávností více než kterákoliv jiná kniha na světě. Nejsou tam pouhá nedopatření, naopak mnohdy lži z úmyslu zlého vymyšlené, tak zvané pobožné klamy. Fariseové, neprávem příliš hanění, byli stranou lidovou a byli vlastně předchůdci křesťanův. Hleděli se dostat do domnělého nebe pobožností zhusta jen zcela zevní, ale tím bídnější. Ježíš, Bůh křesťanův, stál dle svého učení, které prý hlásal, na téměř stanovisku jako oni, jen že něco vnitřněji. Ale i toto učení rovněž jest pozdější legenda, jako Jeho život a smrt, o nichž pranic nevíme. Jediné domnívati se můžeme, že byl tesařem, který jako mnozí jeho času vzbouřili se proti římské a kněžské vládě a podobně s mnohými smrtí byl ztrestán.« Evangelia neobsahují »pravdivých dějů Ježíšových, jelikož byla několik století po smrti jeho sepsána.« Takové spisy, jako řečená knížečka, v spoustách se rozšiřují. Tu každému, kdož má rozum, měly by se otevřít oči, kdo sociální demokraté vlastně jsou a co zamýšlejí.

II.

Více se nám to objasní z některých příběhův. Bylo to r. 1890. Kněz jeden sešel se ve Vídni se sociálním demokratem. »Proč nás duchovní tolik nenávidíte?« tázal se kněz. »Ublížil jsem vám kdy?« Sociální demokrat odpověděl: »Ach, vy jste mi neublížil; kéž se vám všickni podobají!« — »A co vám ten farář a ten a ten (jmenoval několik známých kněží ve Vídni) udělal?« Sociální demokrat nesměle vyznal: »Pravda, ti nám také neublížili, ale ostatní?« — »A kteří?« tázal se kněz. »Ano,« přiznal se nyní sociální demokrat, »vzte, já nemohu právě

někoho jmenovati, ale v našich novinách a schůzích se láteří proti duchovním, že něco na tom býtí musí.

V předvečer Božího Těla 1892 sedělo v jednom hostinci Mohučském několik poctivých obuvníků. Tu vstoupil kdosi, dlouhý a tenký jak chmelná tyč, a spustil asi takto: »Kéž by ďábel zítra s nebe lil z konví, aby lidem tvrdé lebky hloupé smáčel, až nerozum a pověrečný mam opět ulicemi prováděti budou.« Tu zvedl se jeden z obuvníků, který jak v řeči tak v podrážení bot řízně se vyznal, a odpověděl: »Nikoliv, zítra ještě nepotřebujeme deště, a také Bůh dá, že nebude pršet. Ale kdyby skutečně pršet chtělo, musil by po mém rozumu déšť trvati 40 dnů, aby takový hňup, jako tenhle, jednou byl řádně zmočen.« Přítomní dali se do nehorázného smíchu, a dlouhý, tenounký demokrat sociální s hanbou se odklidil.

V Paříži v centrálním spolkovém domě sociální strany, maison du peuple zvaném, konali v dubnu 1895 tak zvaný banket velkopáteční. Již tištěný lístek jídelní, na kterém nalezala se »kněžourská polévka,« »paštiky katolické« atd. drze urážel náboženství katolické. Pokrmy donášeli sklepníci v řeholním šatu oblečení, a uprostřed stolu postavili veliký kříž, u jehož paty leželo zapichnuté selátko, které mělo představovati velikonočního beránka. Mezi přestávkou hostiny vešel druh v kněžském rouchu, pokropil se vodou a vínem, načež je za zpěvu přítomných, kteří zpívali »Dies irae« a jiné písně, uložili do rakve a ke konci z generální absoluce posměch si ztropili. Původně chtěli prý se na kříž přibíti. Ale rouhači se neodvážili tohoto nejhrubšího rouhání a spokojili se s vyličeným právě výstupem arcibí dosti ďábelským.

V téže Francii nedávno zastupitelstvo obce Lillské proměnilo stářím ctihodnou kapli v místo pro tělesnou potřebu. V Moglii (provincie Mantova) liga socialistů pohrozila vyloučením každému, kdož by vykonal svou povinnost velikonoční, anebo kdož by sňatek církevně požehnati a děti své pokřtiti dal. Ano, v Paříži oslavovaný vůdce socialistů Jaurès v září 1901 byl od socialistů k zodpovídání potahován, že nezabránil svému dítěti přikleknouti k prvnímu sv. přijímání. Vymlouval se tím, že o náboženství se nestará a výchovu dětí své manželce přenechává.

Úne 29. března 1901 francouzští nepřátelé Církve přednesli ve sněmovně poslanecké pověstný návrh protireholní; a hlavní původcové tohoto zákona jsou — socialisté. Sociální demokrat Viviani veřejně doznal, že tento zákon jest pro socialisty ještě příliš mírný. »My nechceme toliko řeholníkům čeliti, alebrž i Církvi,« pravil; »zrušení konkordátu, úplné posvěštění vyučování, jakož i posvěštění chudinství a dobročinnosti, tentě jest náš cíl.«

V květnu 1901 přičiňoval se ve Württemberském sněmu sociální demokrat Tauscher o lepší postavení dozorců žalářních; zná prý, pravil, poměry jejich z vlastního názoru. Poslanec Dr.

von Kiene nemohl zdržeti se poznámky, že nechutné jest, vypravuje-li zemský poslanec, zástupce velikého, váženého okresu a jeho zájmů, tak upřímně před celým sněmem a celou zemí o měsících, které v žaláři strávil; toho že tu dosud nebylo. Na to Tauscher odpověděl, že si to za čest pokládá, že za stranu svou v žaláři pykal. A že byl také čas, kdy páni ze středu i sobě kladli za čest, že trpěli za svou církev. A »Tagwacht«, hlavní list sociální demokracie, k tomu poznamenala: »Jako křesťanům netřeba se hanbiti, že zakladatel jejich učení, prodlením času ovšem zkomoleného, byl popraven, tak i sociálním demokratům netřeba se stydět za tresty, které jim političtí odpůrcové z moci své přiřkli.« Tím Ježíš Kristus, Syn Boží, — sotva slova toho se odvažujeme, — na roveň postaven kterémukoliv sociálně demokratickému agitátoru, který pro policejní přestupek aneb pro urážku náboženství jest trestán. Neboť pro rouhání se Bohu byl sociální demokrat Tauscher vězněn. »Tagwacht« staví rouhače vedle Syna Božího — nové rouhání se Bohu!

Sociální list Sondrijský*) »Lavoratore Baltinese« potupně obviňoval duchovenstvo v Berbenně v příčině zpovídání. A konec potupy této bylo toto odvolání: »Leonida Redaelli jako korrespondent, a zodpovědný redaktor prohlašují v příčině článku, který dne 5. července 1901 pod nadpisem »Moralita et Religione« byl vydán, že všechno odvolávají, co v článku tom bylo napsáno; prohlašují, že hovoru, o kterém bylo psáno, nikdo nepronesl, a tedy prohlašují, že nejen důst. p. Pavel Pirinzoni, farář v Berbenně, ale i kaplan jeho, důst. p. Pavel Volpatti, úplně všeho podezření jsou prosti.«

List »Domani« v Modeně uveřejnil zprávu z Albareta s nápisem: »Rvačka v sakristii«, ve které udáno, že farář s kaplanem silně se pohádali, při čemž prý i rány padaly. To všechno bylo vymyšleno. V neděli 10. srpna 1901 přinesl též list odvolání, že dopisovatel jeho špatně byl zpraven, že na věci není zbla pravdy.

Dne 28. března 1890 byl v Strassburgu sociální demokrat, jménem Gier, stinadlem odpraven. V létě totiž ještě s jedním druhem a lehkou osobou zavraždil krutě hodnou dívku. Soud jej odsoudil k smrti stinadlem. Socialistův vrah dokonce zatvrdil se, posměšně zamítnul všelikou pomoc duchovní. »Jsem sociální demokrat a jako demokrat chci zemřít«, řekl knězi, který mu domlouval, aby s Bohem se smířil. A v posledních hodinách požádal hodně pokrmu i nápoje, silně pokuřoval a všelike pusté řeči vedl. Když kněz žaláři znovu připomenul mu soud Boží, věčnou odplatu, rodiče a dobu jeho mládí, odpověděl: »Já nic nevěřím; není Boha; já jsem sociální demokrat a jako demokrat sociálně zemru.« Drzý tento chasník zapověděl si, aby mu před popravou podali

*) Sondrio, město v severní Itálii.

kříž. A když státní návladní už pod stínadlem jej vyzval, aby alespoň kratince se pomodlil, odpověděl zlosyn posměšně: »Jak lze modliti se, když nemám víry?« Poslední slova jeho byla: »Sláva internacionální demokracii sociální! Ať zhynou lotrovští úředníci státní!« Pak ufalo stínadlo hlavu jeho.

Právě nyní, kdy tyto řádky piši, obchází sociálně demokratický řečník kočovný z Berlína kolkolem a mluví o otázce: »může-li sociálnímu demokratu z přesvědčení náboženství býti věcí soukromou?« Načež odpovídá: »Náboženství, zejména pak náboženství katolické největším jest nepřitelem snah vědeckých.« — »Dějiny křesťanství vypravují o utiskování všelikého hnutí volného ducha.« — »Náboženství překáží nápravě poměrů dělnické třídy.« (»Kolínsk. noviny lidové« ze dne 2. listopadu 1901.) Nejprudší záští proti všemu křesťanství a katolictví sálá v hlavách a vůdcích sociálních demokratů, což seznati lze ze slov i skutků jejich.

Ze všeho poznáváš, že žádný křesťan a žádný katolík nemůže a nemá vstoupiti do sdružení sociálně demokratického. Neboť sociální demokraté nenávidí křesťanství a Církev, ač toliko křesťanství a Církev mohou poměry pracujících tříd zlepšiti.

III.

Kněz Coloma S. J., znamenitý spisovatel španělský, vypravuje v jedné ze svých krásných povídek následující událost. Ve velikém městě španělském žila jedna žena v největší nouzi. Zcela opuštěná zápasila s všelikým nedostatkem. Hůře jí však bylo, že i víry pozbyla. Srdce její přeplnilo se hořkostí a závistí proti všem, kterým lépe se vedlo. Tu navštívila ji v bídě noučké světničce podkrovní vznešená paní. S nevolí naslouchá stařena jejím slovům útěchy; bez díky přijímá nabízené dary. Když paní mluví o Kristu Vykupiteli a Jeho příkázaních, posmívá se tomu. To však šlechtinou paní neodstrašilo, aby poznovu nenavštívila stařenu. Ta však dobroditelku zasypala nadávkami a v rozčilení hodila jí na hlavu láhev. Zkrvácena beze slova odešla paní. Ale jak se podivila stařena, když následujícího dne poraněná opět vešla do její světničky, ač tvář její dosud jevila stopy věřejšího zranění. Přivětivě zdraví stařenu a staví misku s jídlem na stůl. Pak přisedá a sdílně dotazuje se, jak se jí vede. Avšak nedostává se jí odpovědi. Mlčky a nesmírně udivena hledí jí stařena do tváře. Konečně vybuchne: »Pro Bůh! jak možno, že opět ke mně přicházíte, ač víte, co se mezi námi stalo?« Tu šlechtná paní laskavě na ni pohlédnuvši, pravila klidným hlasem: »Onehdy mluvila jsem vám o našem Spasiteli a Jeho příkázaních. Proč bych neplnila skutkem, co jsem vykládala slovy?« Toto upřímné vyjádření rekovné lásky k Bohu a k bližnímu co nehloub dojalo nešťastnici a obměk-

čilo tvrdé srdce její. Chvilí mlčí, ale pak s pláčem praví: »Odpuště, špatně jsem se zachovala. Ano, nyní chci se zpovídati. Prosim vás, pošlete mi pro kněze.«

Takové smýšlení vnuká jediné náboženství Ježíše Krista. A proto také nad jiné schopno jest, aby vyléčilo bídné poměry nynější.

Acif nelze nikdy spustiti s myslí, že všeliké reformy nikdy nemohou přivoditi na zemi dokonalé a trvalé blaženosti; neboť přiči se to všemohoucí a svaté vůli Boží a dějinám všech věkův. »Zlořečená bude země v díle tvém, v pracech budeš jísti z ní po všechny dny života svého.« — »V potu tváře své jísti budeš chléb, dokavadž se nenavrátiš do země, z kteréž vzat jsi.« Tak zní soud, kterýž Bůh na počátku světa pronesl nad lidmi. Jako smrt panovati bude až do konce dnů, tak i námaha, obtíž a bolest stále budou pokutou lidí. To všecko jest trest za hřích a tížiti bude všechny lidi od krále sedícího na trůnu až k poslednímu žebráku, který hladov na zemi se křčí.

A dějiny všech věků ztvrzují tento soud Boží. Učí nás, že zápas lidský o dokonalou a trvalou blaženost vždy byl marný a bez výsledku. Celé věky jsou za námi. Bez počtu jest lidí, kteří s touhou, ano s vášní za plným a nezkaleným štěstím se honili. Ale nedosáhli ho nikdy. A ani nyní ho nedosáhnou přese všechny pokroky a vymoženosti nového věku. Či dovede toho někdo všemi nynějšími dovednostmi a vynálezy, všemi zákony a novotami přítomnosti, aby vlny mořské nepohlcovaly těžce dobytého majetku i s majitelem, aby plameny ohně nepustošily měst a vesnic? Může-liž kdo zabrániti, aby řeky nevystupovaly ze svých břehů, aneb aby sopky nechrly proudy lávy na role a příbytky? A kdo dovede zastaviti celé spousty nemocí, které nepřetržitě vyžadují svých obětí, mory, které nejen města a vesnice, ale celé země vyliďňují? Uprostřed mnohotvárných běd, jenž naprosto mimo lidskou moc řadí, toliko nerozumu o plném a nezkaleném štěstí se sní, jehož má se dojíti rozřešením otázky sociální.

Ale byť na vždy bylo nemožno, sprostředkovati zde na zemi blaženost úplnou, mohou a mají se svízele nynější polehčiti a bída zmírniti. A tu jest přede vším Církev Ježíše Krista, Církev katolická obzvláště k tomu působila, aby bídě sociální učinila přítrž. Církev katolická snaží se, aby toho dosáhla:

1. svým kázáním a milostnými prostředky,
2. svými školami,
3. svými řeholemi a spolky.

A nadto ještě:

1. svou činností mezi rolníky,
2. svou činností mezi řemeslníky.
3. svou činností mezi dělníky.

Tent jest Církev katolické nesmírný význam sociální, který v následujících řádcích nastíniti hodlám.

1. Církev podporuje blaho lidí kázáním a prostředky milosti. Opětovně poukazovali dobře smýšlející na to, že by všude mělo se přednáseti o národním hospodářství, a tím lid poučovati se o nutnosti soukromého majetku, o nutnosti nerovného rozdělení statků atd. Možná, že takovými přednáškami třídy pracující se přesvědčí, že třeba boháčů i chudiny, továrníků i dělníků, statkářů i nádeníkův. Avšak byť stokrát se opakoval dělník, že boháčův i chudiny třeba, nezdrží ho tato pravda od toho, aby ve vhodné chvíli nehleděl revolucí do třídy boháčův se povznést. Co jej zadrží od revoluce? Od revoluce zadrží jej jen a jediné pravdy náboženské, ku př. pravda, že jest Bůh, jehož jakožto svého Stvořitele poslouchati jest povinen, a který neposlušnost trestá. Ale tyto náboženské pravdy hlásají se nám z rozkazu Ježíše Krista v kázáních. A kázání neobrací se pouze k nižším třídám obyvatelstva, aby je odvracelo od nesmyslného vybočení, ale obrací se i ke středním a k vyšším třídám, všechny nutká, aby povinnost svou plnili, aby celá společnost lidská, jedenkaždý na svém místě konal, čeho blaho všeobecné od něho žádá. A nejen to, nýbrž mimo to i nadchne člověka, aby přes miru přísné povinnosti konal skutky dobrovolné lásky k bližnímu. A to tím snadněji nadchne, jelikož ke křesťanskému kázání druží se bohaté prostředky milosti, sv. zpověď, sv. přijímání, svaté svátosti všechny, které opět jen v Církvi katolické nalezněš, které však křesťana posilují, že pravdy kázání křesťanského, lidi i celé národy oblažující, skutkem provádí.

Nejvyšší otázka sociální vůbec jest otázka náboženské mravnosti. Toho nikdy nelze přehlédnouti. Mysleme si dvě území. V jednom žijí venkované veskrz majetní a žádní chudí, jelikož jest všude práce pro všechny a i mzda jest slušná. Ale tito venkované majetní jsou bez náboženství aneb dbají o náboženství velice málo. Ti lidé jsou lhostejní a vlažní; z mužů a mládců v neděli málo který jde do kostela; sv. svátosti zřídka kdo přijímá.

V druhém území žijí lidé velmi chudobní. Skoro vesměs pracují v továrně za nepatrný plat. I ženy a děti chodí do továrny, aby rodina měla nejpotřebnějšího chleba. Mnozí předčasně umírají, vysílením, slabou stravou a přílišnou prací. Ale při tom drží se náboženství. Pevně jsou přesvědčeni o věčných pravdách křesťanských, světí neděle i svátky, navštěvují pilně služby Boží a přijímají často sv. svátosti. Proto také trpělivě a oddaně snášejí svízele života. Klesnou-li tu neb onde v čase pokušení, spěchají ke zpovědnici, kdež poznovu nalezájí smíření s Bohem a srdce pokojné. Blíží-li se konečně smrt, přináší jim kněz Tělo Páně a poslouží jim svatým olejem k boji poslednímu. A tam nahoře čeká na ně štěstí věčné po vzoru chudého Lazara v krásném podobenství evangelia.

Kteří z těchto obyvatelův — všechno-li uvážíme — lépe se mají v ohledu sociálním? Ti, kteří radují se z blahobytu, aneb oni, kteří dočasně bídu trou, za to však v bohaté míře z proudů nadpřirozených milosti Církve svaté váží? Patrně ti, kteří v stínu kříže obývají a v kříži trpělivost, spokojenost a naději na nebe nalézají, kdežto nevěřící bohač z věci pozemských ničeho nepostrádá, ale při tom pravého štěstí nikdy nedochází, poněvadž žádného spojení nemá s Dobrem nekonečným, které samojediné srdce lidské upokojiti může.

Tak Církev katolická svým kázáním a svými svátostmi nejučinněji člověčenstvo může oblažiti. Církev jistojistě zabrání vzpouře sociální; ona protivy stran usmíří; ona nabádá chudobného k pilnosti, k spořivosti, k střídmosti, k spokojenosti, a boháče k věrnému plnění povinností a k štědrosti; ona vede chudinu a majetníky nejjistěji k věčnému, nezkalenému štěstí na věčnosti, kdež otázka sociální na věky platně se rozhodne.

2. Církev katolická podporuje blaho člověčenstva svými školami. Všickni mužové, jimž záleží na udržení řádu ve společnosti lidské, želí, že nynější pokolení pozbývá smyslu pro ideální věci, za to však že vzrůstá sobectví, lakota, požíravost; a vyznávají s Niebuhrem, půjde-li to tak, že spěcháme kroky obrovskými k novému sesurování. Obratu v této věci nevyhnutelně třeba a to popředně na poli výchovy. Neboť výchovou mládeže v duchu křesťanském, v duchu Církve obnoví se svět; křesťanská výchova mládeže — a to jediná — přináší pravé vzdělání, ušlechtilý rozum a vůli, vzdělá člověka vně i vnitř; ona jediná podporuje pravou lásku k vlasti a sílí ráznost. Doby víry živě ukazují nám vždy množství šlechtných a pevných charakterů, kdežto časy slabé víry a nevěry se prozrazují zbabělostí. »Všecky doby,« tak i Goethe vyznal, »všecky doby, kdy panuje víra, září, povznášejí srdce a přinášejí bohaté ovoce přítomnosti i budoucnosti; všecky pak doby, v kterých nevěra lopotně vládne, mizí v potomstvu.«

Jest na bíledni, že v státních školách nynějších, v kterých učí se děti všech vyznání společně, a proto na mnohých místech už se nemodlí, žádný kříž aneb svatý obraz se netrpf, žádné slovo nábožné promluvit se nesmí, — jasně poznáváme, že v takových školách o výchově křesťanské není už řeči. Znam mladé lidi z takových škol, kteří v stáří devíti let buď pochybovali o víře aneb byli hotovými nevěrci.

Vedle domu křesťanských rodičův tedy samojediná škola křesťanská, konfessionální, od Církve zřízená škola křesťanský vychovává. Proto Církev od počátku pilně školy křesťanské zakládala, národní i vysoké školy, a založené vydržovala. Proto Církev po všecky časy obětovala velmi mnoho na rozkvět škol křesťanských. Vzpomínám tu Belgie. Tam namáhala se liberální vláda, aby zřízením nekřesťanských škol státních zlomila vliv Církve. Na ten účel za dobu dvou let zvýšili výlohy o deset millionů, a jednotlivým obcím mimo to uložili nesmírné sumy.

Vší mocí usilovali o to, aby naplnily se školy státní. Zvláštní komisaři jezdili proto v zemi, na úředníky se doléhalo, liberální továrníci utiskovali své dělnictvo. A konečný výsledek? Katolíci, kterým na všechny výlohy tyto bylo připlácti, tolik měli ducha obětavého, že proti bezbožeckým školám státním zbudovali školy křesťanské, a liberální nepřátelé Církve přesvědčili se, že dvě třetiny dětí chodí do církevních, a toliko jedna třetina do necírkevních škol státních. Vzpomínám Francie, kdež katolíci věrní do června 1888 sebrali 150—200 millionů, Paříž sama 28 milionů na křesťanské školy národní, a mimo to vydržovali čtyři katolické university. Vzpomínám na Anglii, kde počet školních dětí v letech 1850—1880 ze 24 tisíců vzrostl na 204.752, kdy kardinál Manning pronesl známý výrok: »Nehneme rýčem ke stavbě nové kathedrály v Londýně, dokud pro všechny dítky katolické nebude dosti škol katolických.« Vzpomínám Ameriky, kde katolíci vydržují vedle nescíslných škol přípravných 614 škol vyšších a jednu universitu katolickou ve Washingtonu. Vzpomínám malého Švýcarska a v něm malého kantonu Frýburgského, kdež katolíci založili před několika lety z peněz katolických vysoké učení katolické. Kde nalezneš na světě společnost, která by takových obětí pro školu katolickou byla schopna jako církev katolická? A jediné katolická škola podporuje křesťanskou výchovu mládeže, a křesťanská výchova mládeže obnoví svět. »Škola jest bojiště,« pravil starší papež Leo XIII., »kde třeba rozhodnouti, zachová-li společnost lidská ráz křesťanský čili nic.«

3. Přejdeme k třetímu prostředku, který Církvi k nesmírnému významu sociálnímu dopomáhá, totiž k řeholím a spolcům. Říkáva se: řeholníci jsou sobci, jedinec zavírá se do svého kláštera a tím ztrácí se pro všeobecné blaho svých bližních. Arciť někteří uzavírají se do kláštera, aby se tam oddávali výhradně modlitbě, rozjímání a tiché práci. Není-li však tato tiše rozjímavá činnost světa s největším užitkem? Teprve na posledním soudu spatříme, že mnohá skrytá řeholnice modlitbou svou více působila na události světové, nežli vojévůdce svými výkony válečnými a učenec učenými knihami svými. Ostatně tak zvané řehole rozjímavé, které na venek nepůsobí, tvoří toliko částečku klášterních sdružení. Daleko větší díl řeholníků stojí téměř ustavičně na stráži, aby ihned pomohli, kde toho třeba, ať už na misiích aneb u lůžka nemocných, ať vyučováním mládeže aneb kdekoli jinde. Vzpomínám četných missionářů, kteří spěchají k ubohým černochům v Africe a k divochům v Americe, a kteří daleko hůře se mají nežli naši dělníci v továrnách. Vzpomínám opatrovnice nemocných, které obětují na bojištích a v nemocnicích své zdraví i život, takže pruský ministr války, Kameke, pronesl známé slovo: »Bez milosrdných sester nepovedu žádné války;« takže nevěřící lékaři francouzští, když liberální vláda nemocnice světským ošetřovatelkám svěřila, hlasitě se sháněli po milosrdných sestřích. Vzpom-

mínám řeholí vyučujících, kterých Církev čítá na tři sta. Vzpomínám na založení vlašského kněze Dona Bosca, které při úmrtí svého zakladatele r. 1888 čítalo sto padesát dva domy s 130 tisíci chovanců. Vzpomínám mnichů na hoře sv. Bernarda, kteří průměrně šest až sedm tisíc chudých cestujících ročně přijímají a ošetřují. Vzpomínám kněží tovaryšstva Ježíšova, kteří svými kongregacemi Marianskými tisíce mládenců a mužů na cestě ctnosti a počestnosti udržují; vzpomínám na jezuity, redemptoristy, františkány, kapucíny, kteří konáním missií všude probouzejí a povzbuzují lid k životu křesťanskému a tímto způsobem napomáhají k rozluštění nejvyšší otázky sociální, totiž otázky nábožensko-mravní. Vzpomínám všech klášterů, které nesčetné množství chudých a hladových den co den u svých vrat živí. Klášterík chudých sester Pomocné Panny Marie v Švýcarsku v prosinci 1892, tedy za jediný měsíc, rozdál čtyři sta devadesát porcí a tři sta šedesát kotlíků polévky a nad to úplně vydržoval pět chudých vdov. Kapucíni ve Wesemlinu r. 1880 rozdali přes padesát tisíc porcí polévky chudým, a co tento klášter vykonal, děje se více méně v každém klášteře mužském i ženském.

Mimo řehole velmi pozeňnaně působí mnohá sdružení církevní, jako spolky sv. Alžběty a sv. Vincence. Spolky sv. Vincence vydaly za jediný rok 1886 v celém světě něco přes půl deváta millionu franků pro chudé, nemocné a soužené, vůbec na úlevu sociální bíd. Ale spolky sv. Alžběty a sv. Vincence dávají almužnu nejen v penězích, ale navštěvují chudinu a nešťastníky v jejich světničkách podkrovních a vlhkých přibytých sklepích, soustrasně dotazují se na jejich boly, podávají útěchu, povzbuzení a radu, pomáhají slovem i skutkem a smiřují chudého s jeho stavem a klenou mosty mezi chudinou a bohatými.

Nepřišli bychom ke konci, kdybychom chtěli popsati velkolepou činnost Církve katolické na poli sociálním byť jen přibližně. Jako Církev dle místa i času jest všeobecná, tak i působení její jest všeobecné; onať, jak Montalembert krásně se vyjádřil, jest matkou Evropy, matkou moderní společnosti, matkou člověčenstva. »Nechte,« — tak pravil biskup Ketteler, — »nechte jenom jediný den, aby se vrátilo učení křesťanské, učení Církve katolické do veřejného života člověčenstva, nechte, aby se národové v učení Církve katolické činně osvědčili, a přesvědčíte se, jak se promění rázem tvářnost země.«

B.

Nesmírný jest sociální význam Církve vzhledem k působení jejímu 1. mezi rolníky, 2. mezi řemeslníky a 3. mezi dělníky. Církev poohlíží se a hledá třídy lidové, které potřebují pomoci nejvíce, a tu nalézá obzvláště tři třídy: rolníky, řemeslníky a dělníky. Těmto třem stavům věnuje obzvláštní svou péči.

Co církev vykonalá ve prospěch rolníků?

Žádný stav nemá tolik příčin vděčným býti Církvi a jejím kněžím, jako rolníci.

Věk pohanský neznal žádných rolníků. Zemi vzdělávali otroci, které kupovali na trhu jako tažný dobytek. Velmi málo jest známo, kdo ponejprv promluvil o právu rolníkově. Byl to pán mocný, z nejvznešenějších Římanů a dědic rozsáhlých statků. Po tomto pánu pozůstala listina pamětihodná. Ta praví: »Zaslechl jsem, že rolníci při prodeji obilí jsou utlačováni, protože nedostávají při zúčtování plné smluvené sumy. Poručím tedy, aby se jim budoucně za obilí platilo v cenách úřady stanovených. Obilí, které při dodávání přichází na zmar, nechť se jim nahradí. Jest to bezpráví, nutí-li se, aby větší míru odváděli, nežli v účtech se zaznamenává. Aby ani po smrti mé novými břemeny nebyli obtěžováni, poručím, aby každý z nich obdržel list, v němž pečlivě budiž poznamenáno, mnoho-li každý má konati. Především chci, aby moji úředníci odstranili z mých statkův nepravé míry a váhy. Kde cos takového se nalezne, ať se rozbije a nahradí poctivou mírou a váhou. Dále doslechl jsem, že placení první roční daně sedláky uvádí do velikých rozpakův, jelikož mají platiti přede žněmi, než sklizeň prodati mohou. Proto upadají, jak doslýchám, do rukou lichvářských, od kterých se vypůjčují peníze na velké úroky. Proto nařizuji, aby z mé pokladny byli založeni obnosy, které od lichvářů se vypůjčili, a které mi dle možnosti splatí, aby nemusili příliš záhy a levně sklizeň prodávati. Doslechl jsem, že rolník musí odváděti přílišnou dávku za dovození k sňatku. Nařizuji, aby nikdy více požadováno nebylo nad jediný zlatý peníz. Je-li rolník, který chce oženiti se, chud, nechť méně se požádá, je-li bohat, nesmí se leda jeden peníz požádati. Také nechci, aby tato daň k mému dobru se započítala, nýbrž k dobru poddaných. Bylo mi praveno, že příbuzní zemřelých nájemců nenastupují dědictví, nýbrž že majetek zemřelých se zabírá. Tímto nařizuji, aby příbuzní nájemcův děditi směli, a aby z pozůstalosti nic se jim nestrhávalo. Zůstavil-li nájemce nedospělé dítky, mají se jim ustanoviti řádní mužové za poručníky do zletilosti, kdy samy statek mohou ujmouti. Slyšel jsem, že nevolníci dopustivší se bezpráví nebývají tělesně trestáni, nýbrž na majetku. Nařizuji, aby kdokoli přečinu se dopustil, tělesně, jak právo žádá, byl potrestán, nikoli však peněžité pokutován. Dále doslechl jsem, že nevolníkovi, jemuž nájemce bezprávně něco vzal, nevrací se odcizený majetek, nýbrž toliko nájemci se odebirá. Nařizuji, aby nevolníkovi ta věc se navrátila, jelikož nechci těžiti z bezpráví jiných. Použije-li kdo lidí v mých službách stojících mimo mé statky, mějtež tito z toho zasloužený zisk, jelikož nechci, aby špinavý zisk můj měšec zhyzdil. Také zapovídám nájem uměle zvyšovati častými pronájmy; nechci, aby nájemci se střídali. Spíše dovolím snížení nájemného.«

Kdo byl ten vladař, který takové rozkazy ve prospěch svých sedláků vydal? Stalo se tak před třinácti stylety, a šlechetný onen přítel rolníků byl svatý papež Řehoř I.

Přeletěvše tisíc rokův přicházíme do osmnáctého věku. kdy Evropa oplývala humanitou a svobodomyšlností. Jako v jiných zemích byli rolníci také v Portugalsku, a jako v jiných zemích panoval i tam liberální ministr, který Církev a kněze její hrozně nenáviděl, a který mnoho set nejhodnějších jesuitů žalářoval a tam za živa setliti nechal. Sedláci tehdejší jako dnes pěstovali v Portugalsku znamenité víno Oportské; dříve, než ministr Pombal všemohoucím se stal v zemi, klesala a stoupala cena vína dle toho, jaká byla úroda. Ale Pombal sestavil zvláštní družstvo, jehož sám byl předsedou, a vydal zákon, který rolníkům poroučel, že víno své toliko jeho sdružení prodávati smějí. Družstvo ustanovilo cenu, a poddaní byli nuceni odváděti svůj výrobek s největší ztrátou. Když rolníci proto se vzbouřili, poslala vláda vojáky a dala do lidí stříleti. Obchodní toto sdružení odměnilo se liberálnímu ministrovi za jeho nevšední námahu s dovolením samého krále velmi štědře: z každého sudu osmivědrového obdržel tři zlaté. A odbylo se ročně až 24 tisíc takových sudů; při tom uvážiti dlužno, že peníze měly tehdejší mnohem větší cenu nežli dnes.

Arci byl by div, aby nepřítel kněží přítelem byl lidu. Jen tomu se divíme, že nepřátelé Církve velmi často v státech mají rozhodné slovo, ačkoli dějiny stvrzují, že takoví lidé zavedli státy až k úpadku a jen toho dbali, aby svůj měsíc naplnili.

»Ale,« — namítne snad někdo, — »v hrozném středověku nabodávaly sedláky na koly, životy jim párali, desátky a robotou lidi dřeli, dcery jejich prznili, čtli jsme o tom často, a zajisté jest to asi pravda.« K tomu odpovídáme: Není to pravda, a lež vždycky zůstává lží, byť ji novináři tisíckráte opakovali. V dějepise věrohodném čteme: »Není s podivením, že listiny staré chválí skoro všude rostoucí blahobyť tehdejšího obyvatelstva rolnického. V Pomořansku a na Rujaně, praví se, jsou rolníci velice bohatí, šatí se po panskou jako kdysi šlechtic a měšťan. O rolnících ve Vestfalsku říká se: »Tam sedláku více půjčí, než desíti šlechticům.« O rolnících v Elsassích píše dějepisec: »Sedláci u nás a v mnohých krajinách Německa bohatstvím zbudněli a zpupněli. Sedláci o svatbách synů a dcer svých takový vedou náklad, že bys za to stateček s vinicí koupil.« O sedlácích v Korutanech nalézáme tuto zprávu z r. 1478: »Odívají se nádherněji a pijí lepší vína než páni.« A tohoto blahobytu byla účastna též čeládka. V letech laciných mohl si nádeník denně koupiti libru masa aneb sedm vajec, čtvrt míry hráchu, más vína a potřebný chléb, a ještě mu zbyla polovička mzdy na nájem, oblek a jiné potřeby.« (Janssen I. 302.) Bolestně každého se dotýká, kdo tehdejší doby přirovnává k nynějším, kdy sedlák pomalu bojí se nasytiti se, aby mohl své dluhy a daně zaplatiti

a majetek dětem zachovati. Po středověku nadešly rolníkům arciť zlé časy. To však zavinil veliký odpad od víry, který Luther započal. I dnes sedlákům na mnoze zle se vede. Tišť je daně, obilí z ciziny snižuje cenu plodin, přicházejí léta neúrody, zvláště v krajinách, kde pěstuje se víno, splácení dluhů a úroků vyčerpává veškeru peněžní hotovost. Základem společnosti lidské jest především zdravý stav rolnický.

Jak tu lze pomoci? Především selskými sdruženími dobře spořádanými, v kterých spojenými silami si hledí vypomáhati, a která tam, kde svépomoc nestačí, domáhají se pomoci u sborů zákonodárných. To někteří horliví mužové katoličtí a v popředí nejchvalněji známý baron Schorlemer-Alst nahlédli a proto všude kde možno zakládali selské spolky, aby pomohli zájmům stavu selského. R. 1888 odhadnut počet všech členů spolkových v Německu as na 85 tisíc rolníkův. V selských spolcích od katolíků podporovaných a vedených hledí se přednáškami o případných vědomostech zájmům selským prospěti; lichva se potírá a laciný úvěr sprostředkuje se spořitelny a záložnami; k zamezení nákladných sporů a soudů poučují se o právních a majetkových otázkách; na základě spolkovém obstarává se koupě a prodej hospodářských potřeb; v příčině mrvy a osiva atd. starají se o ceny přiměřené a dobré druhy a pod. V Německu jsou nejznajmenitější spolky selské westfálský, rýnský, nassavský, trevírský, hessenský, západopruský, slezský; v Rakousku hornorakouský, štýrský, tirolský atd.

Co jediný farář venkovský zmůže, poznáme z následujícího sdělení. Hospodářské poměry obyvatelstva italského Tyrolska (t. zv. Trentina) sklesly ku konci let osmdesátých na stupeň žalostný. O těchto bídných poměrech nejlépe svědčí, že za šest roků z obyvatelstva 404.000 duší čítajícího neméně než dvacet čtyři tisíce osob vystěhovalo se do Ameriky. Vláda nevěděla si rady v této svizeli. Tu povstal prostý farář vesnický, pozdější křesťansko-sociální poslanec Don Guetti a povzbudil obyvatelstvo k svépomoci. Aj, jak chudásu se posmívali a jej haněli! O svépomoci hlásal tam, kde skoro nebylo lze pomoci, o svépomoci lidem, kteří ničeho neměli, o svépomoci obyvatelstvu náramně slabého vzdělání. A to, co jedni haněli a tupili, druzí pak s nedůvěrou přijímali, provedl statečný ten farář. Dne 28. září 1890 založil v městě St. Croce první spolek konsumní k společnému nákupu a výnosnému prodeji vlastních plodin. V červenci 1891 zařídil v Quadře první Raiffeisenku. Oba ústavy rychle a blahodárně vzkvétaly a protivníci se hanbili. Po té farář jal se spolky své šířiti po celé zemi, a to s obdivuhodným úsilím. Stotisíc výtisků svého spisku rozšířil, jímž poučoval o zámyslech a zařízeních společenstev. Od místa k místu spěchal a pomáhal při zařizování radou i skutkem. Jeho přičiněním vznikalo společenstvo za společenstvem, a když Don Guetti r. 1898 zemřel, zůstavil mezi lidem svým 116 spolků konsumních, 73 úvěrní společenstva, 5 sklepních a mimo to několik

se zřizujících společenstev pro elektrické osvětlení a elektrickou hnací sílu. Než zemřel zřídil ještě Don Guetti svaz společenstev, jehož předsedou za jasotu celého národa byl zvolen. A sotva dokončil toto dílo, zřídil Don Guetti ústřední spolek nákupní a ústřední banku. Nedočkal se pohřchu zahájení těchto dnes nesmírně blahodárných ústavů; uprostřed úsilí, které síly jeho předčasně vyčerpalo, Pán povolal služebníka Svého. Tím, že provedl tak vzornou a všeobecnou organizaci, již podobně v žádné jiné zemi nenalezáme, — na 2627 obyvatelů jedno společenstvo — jeví nyní Trentino zcela jiný obraz. Vlivem konsumních, úvěrních a výrobních spolků obyvatelstvo pokročilo znamenitě nejen v hospodářském, ale i v osvětlovém směru: o nezměrné bídě, která kdysi svírala život v Trentinu, není nyní potuchy. A to způsobil jeden z kaceřovaných »lenošných« kněží, který sebe, své zdraví a život svůj obětoval pro blaho svého lidu.

Druhý z největších stavů lidu našeho jsou řemeslníci.

Co učinila Církev pro řemeslníky?

Církev zasadami náboženství svého, které řemeslníkům vstúpila, povznesla stav řemeslný k výši stavu nejváženějšího a nejzámožnějšího v dobách, kdy řemeslníci dbali učení a zásad církevních.

»Dějiny 14. a 15. věku vypravují o povznesení práce řemeslné a o všeobecném blahobytu řemeslníků, o jakém žádná jiná doba neví,« praví Schönberg*). A protestant Schmoller píše: »V patnáctém věku byly skvělé časy, po kterých do dnes jako po ztraceném ráji se ohlížíme«**). A nebylo tehdy sociálních demokratů, ale platily zásady katolické. »Aby dělníku městskému pojistila se výživa, povinni byli měšťané, toliko od nich a nikoliv od venkovských kupovati. Dělníkům řemeslným provozování živností a prodej jejich tovarů na celou mili výhradně i právně bylo pojištěno; obdrželi takřka právo na práci a každý dělník měl vrchnostensky pojištěné právo k spravedlivé mzdě. Práce měla býti stálým majetkem a jako vlastnictví pozemkové přinášeti zabezpečený výnos. Právo k práci řemeslné považováno za právo výslovně Bohem a vrchností udělené; práce pak sama za úřad Bohem i vrchností svěřený na prospěch obecný.«

»Tímto úřadem řemeslným obec odměňovala rozličné druhy řemeslníků, kteří dle povolání svého dělili se na cechy, a kteří uprostřed obecného společenstva městského zase zvláštní tvořili společenstva.«***)

Co nyní koná Církev pro řemeslníky? Podobnou měrou zastává se jich jak ode dávna svými zásadami křesťanskými.

*) *Zunftwesen im Mittelalter* („Čechovnictví ve středověku“), str. 77.

**) Janssen, I. 385.

***) Janssen, I. 381.

Ale pohříchu nevedou si dle zásad těchto. Co koná po různu, příklad jediný nám vylicí. Vmysleme se v poměry dnešního tovaryše řemeslnického. Rodina jeho nebydlí v místě, neboť sem přicestoval. Do rodiny mistrovy nepatří jako za dob dřívějších a staré hospody řemeslnické zmizely i s pěknými a daleko viditelnými štíty svými. Kde má po práci pookráti? Nezbyvá mu leda pokoutní hospůdka, a že tam často nenalézá slušné a nezavadné zábavy, netřeba jistě připomínati. Opustí-li město, zase nalézá přístřeší obyčejně v hospodě nejhoršího druhu, ale bývalých otců hospodních nikde nenalezne, aniž koho, na jehož přátelství otcovské mohl by spolehnouti. A co druhů kde nalézne, často bývá horší než pouhé nic.

Těto bídý tovaryšův sželelo se muži, který poměry dnešního řemesla z vlastní zkušenosti znal. Jest to Adolf Kolping, zakladatel katolického spolku tovaryšů. Byl nejprv obuvníkem, pak se stal knězem a jako kněz věnoval se ze vši síly povznesení stavu řemeslného zakládáním spolků tovaryšův. Každému předsedá obyčejně katolický kněz, a přemnohé tyto spolky mají své domy spolkové t. j. buď vlastní dům spolkový aneb přiměřené místnosti v domě soukromém. Předseda jest mu otcovským přítelem, pomocníkem a rádcem, soudruzi dobrými společníky, kdež víra i mravnost, ale také i veselá a žertovná mysl přebývá. Dům spolkový podává po práci zotavení a přístřešek v době cestování. Pro případ nemoci obyčejně bývá postaráno nemocniční pokladnou a pro šetrné spořitelnou. »Katol. listy« Linecké 1903 napsaly: »Jak časově pracuje spolek katolických tovaryšů ve svých 1086 spolecích, po všech světa dílech rozšířených, povědí nám následující číslíce. V 285ti spolkových domech, v kterých tovaryši v městech, kdež byty jsou drahé a špatné, dostávají za laciný peníz stravu i přístřeší, ušetřili za posledních třicet roků členové 1,800.000 korun. O mravních a zdravotních úhonách, kterým se tím vyhnuli, ani nemluvíme. Tovaryšům bez práce, kterých za rok 1900 přicestovalo 70.828, poskytnuto podpory v posledních patnácti letech 1,062.420 K. A v posledním desetiletí uložili si členové spolku tovaryšů dvacet jeden million ušetřených korun.« Myslím, že kněz, který dovedl zřízením organizace 80.000—90.000 chasníků jako síť přes celé Německo a jiné země rozestříti, takový kněz dojista vykonal krásný skutek sociální. Adolf Kolping, který 4. prosince 1865 zemřel, a jehož tělo odpočívá pod jednoduchou deskou kamennou v kostele Minoritů v Kolíně, bude žítí vždycky ve vděčné vzpomínce stavu řemeslného, ba i sociální demokraté, jako Bebel a Liebknecht uznale se vyslovují o blahodárném působení sociálním katolického spolku tovaryšův.

Jako třetí třída přistoupilo v poslední době dělnictvo, dělníci v továrnách, dolech atd., k řemeslníkům a rolníkům, kdežto za dřívějších dob počet jejich byl nepatrný. Zdokonalením strojnictví stoupá též význam i počet jejich, ba převyšuje stav řemeslníků a rolníků. A tím vyvinula se vlastně otázka

dělnická, která prostě nazývá se otázkou sociální. Má-li otázka dělnická rozhodnouti se pokojně, třeba aby čtyři činitelé spolu působili: zákonodárství, zaměstnavatelé, dělníci a tisk.

Dělnictvu nazvíce zle se vede, poněvadž přesila kapitálu cenu jejich práce, tedy jediný pramen jejich výživy, stlačuje na nejmenší stupeň. Další příčinou jest okolnost, že dělníkům, nechtějí-li o chleba přijíti, jest zakoušeti od zaměstnavatelů mnohých příkoří. Při práci jest oběmu pohlaví v prostorných místnostech pracovati pospolu: špatným rozhovorům se nepřekáží a svůdnictví se otvírá přístup dokořán; rodina se rozvrací, jelikož i manželka musí pracovati v továrně, aby dostihla potřebné výživy; i děti ku práci se přibírají; slovem jest to přival bídy a mravní zkázy. Jež veliký podnik průmyslný často zaviňuje. Celé osady jím se otravují. Snoubenci, kteří druhdy k oltáři přiklekali v nevinnosti, nezřídka již dávno jsou zkaženi. Uzávře-li se manželství, panují v domě nepokoj i sváry, protože manželka nedovede patřičně vařiti, šiti a spravovati; muž stává se opilcem, manželka nedbalou ženou, děti zdivočí. Veliký hněv zmahá se v zástupech dělnických, vidí-li, jak zaměstnavatelé z jejich práce millions na millions hromadí a opět je prohřeší, kdežto dělníci v bídě mrou. Ženou se do náručí sociální demokracie, a nebezpečí vzpoury sociální roste den ze dne.

Jak tu lze pomoci? Nezasáhne-li zde důrazně zákonodárství, není účinné nápravy. Především třeba zmírniti zákonně nabídku práce a ceny trhu zvýšiti. To stane se, vymýtí-li se buď částečně ženy a děti z továren, zapoví-li se práce nedělní a zkrátí-li se doba denní práce. Tím zvýší se ceny pracovní, dělník obdrží větší mzdu. Mimo to každé z těchto čtyř opatření má svou výhodu: obmezení práce žen přispěje k blahu rodinnému; záporů práce dětí zamezí znemrazení a tělesné zmrzačení; omezením práce nedělní poskytne dělníkovi ušetření sil a zaopatří mu život člověka důstojný; zkrácení hodin pracovních podobně působí a obojím opatřením pocítí dělník, že také jest člověk, že jest křesťan, že určen jest pro život věčný a že více má ceny, než pouhé kolo velikého stroje, u kterého pracuje.

A kdo ode dávna neustále na to nalehal, aby takové zákonodárství dělníka chránící nabylo vrchu? Byli to v Německu mužové středu katolického, strážců pravdy a práva; byli to v Rakousku a Švýcarsku nejřednější z katolíků, a v popředí všech jmenovaných slavné paměti papež Lev XIII., kterého právem nazývali »papežem sociálním« aneb »papežem dělníků.«

Ještě důležitějším nežli zákonodárství dělníka chránící jest spolupůsobení zaměstnavatelův. Byť zákonné ustanovení bylo sebe lepší, neochrání dělníka s dostatek, neoblaží dělníka, nemá-li továrník, pro kterého pracuje, proň srdce, ba považuje-li jej za najatý pramen výdělků. Že v středověku katolickém dělníku dobře se vedlo, musil doznati i sociální

demokrat Kautský, který ve článku »Práce dnešní a před 500 lety« napsal: »Dělníci před 500 lety s menší námahou pracovali a měli kratší dobu pracovní nežli dnes.« (»Vorwärts« 1903.)

I za našich dob nalézáme množství katolických zaměstnavatelů, kteří se chovají k dělníkům v pravdě otcovsky, kteří provedli k blahu svých dělníků rozličná zařízení zdražilá, kteří smýšlení své o dělnících jeví krásnými slovy, jež známý katolický továrník francouzský J. J. Harmel, zakladatel svazu dělnického ve Val-des-Bois u Remeše dětem svým v závěti napomenutím zůstavil: »Milujte drahé dělníky naše, byliť dětmi mými; místo mne budete jim otcem; povedete je dále k Bohu a dobré jim prokazovati budete.« Avšak továrníkům katolickým nestačilo, tuto činnost ojedinele jeviti, chtěliť spojenými silami ji zdůrazniti. Tak povstal spolek »Blaho dělníků,« jehož účelem jest podporovati zdar dělníků: povznést kázeň a mrav křesťanský, více sblížit dělníka a zaměstnavatele, zlepšiti bytové poměry a jiné věci opatřiti k blahu dělníkův, především pak spořádati internacionálně velkopřůmysl po celém světě vzdělaném.

Má-li se dělníkům pomoci, třeba v třetí řadě, aby i dělníci o to se přičiňovali. Jich vlastně nejvíce se týká, a větším dílem v rukou jejich spočívá štěstí či neštěstí jejich. Také o nich platí jistou měrou slovo: »Každý svého štěstí strůjce.« Na všecken způsob lze dělníku vlastního neštěstí strůjcem býti, byť vnější poměry jeho byly sebe příznivější. Nemá-li dělník žádného náboženství, žádné víry, pilně-li nepracuje, nešetří-li a nemírní-li se, nežije-li prostě a spokojeně, nebude nikdy šťastným, byť denně 20 korun neb franků vydělal. Jest především třeba, aby dělníci theoreticky i prakticky v křesťanství byli vzděláni. A tu opět Církev Kristova pomoci může. Tři věci zavádějí přemnohé dělníky do záhuby: náboženský blud, zpustlost mravů mnohých soudruhů a léčky sociálních demokratů.

Náboženské poblouzení velikého počtu dělnictva především jeví se v tom, že poslední cíl a konec člověka na zemi hledají v práci a výdělku prací vyzískaném a v požitku. Další toho následek jest přeceňování vezdejších statkův. Je-li člověk toliko pro tuto zemi určen, umře-li podle těla i duše, pak ovšem jsou peníze, kterými všemožných požitků lze dojiti, nevýším dobrem, nebem člověkovým. A z toho pak vyplývá nenávisť k náboženství.

Kdo může toto svedené množství dělnictva opět k Bohu přivést? Poučování lidské tu patrně nepomůže. Tu toliko Církev Ježíšem Kristem založená může pomoci, která autoritou božskou jsouc opatřena, předkládá chudému nikdy se neměnicí věčné pravdy: tys stvořen, abys zde Pánu Bohu sloužil a někdy na věky blažen byl. Čím menší odměny tvá práce a ctnost zde dochází, tím slavnější bude tvá odměna na věčnosti. Vůbec jsi zde jako poutník a jako v nějaké noclehárně, pravý domov tvůj jest nad hvězdami, pravá vlast tvá jest nebe! A toto učení Církve nestaví se dělníku na oči jako pouhá theorie a mudrování školní, nýbrž jako vyzkoušená skutečnost devatenácti věkův.

Toliko záští může člověka tak zaslepit, že přehlíží, ba i popírá, kterak ve všech dobách tisícové pravých křesťanův na této zemi spokojenosti a štěstí nabýli nikoliv držením a požíváním, nýbrž oddaností a odříkáním, a vlastní štěstí přenášeli poučováním a skutky také na jiné.

Druhé veliké nebezpečí pro naše dělníky jest zpustlost mravů mnohých soudruhů. Obzvláště dělníci velikých měst větším dílem propadli zkáze mravní. Namnoze nedostává se jim hlavních ctností stavu jejich: pokory, spořivosti, střidmosti, poctivé lásky ku práci. Opět otázka: kdo může tu pomoci? Toliko Církev Ježíše Krista pomoci může, Církev, která od svého počátku mnohem horší škody mravní vyléčila; ona Církev, která hluboko pokleslý svět pohanský poučila a umravnila; ona Církev, která podnes divochy v Americe a Australii křesťanský vzdělává a umravňuje. Jen Církvi popřejte světla a vzduchu, jako jich zednářům a sociálním demokratům dopřáváte; sejměte s rukou jejich okovy, dejte jí plnou svobodu, aby všude působiti a pracovati mohla, nechte jí všude kláštery zakládati, školy zřizovati, kázati a vyučovati, — a společnost lidská, zvláště dělnictvo, v nedlouhém čase se promění. Církev svatá viděla již doby mnohem horší, nežli jsou doby nynější. Připomínám 10. a 11. věk. Nová doba započala v šestnáctém století obdobím nekonečných šrůtek náboženských a hlubokého úpadku mravů. Ale po každé poštěstilo se svět přemáhajícímu křesťanství uzdraviti a vyléčiti národy. Po roce 1848, kdy revoluce ohrožovala celou Evropu uznali i největší nevěrci, že proti revoluci a anarchii více nežli bodáky a děla zmůže jediná missie jesuitů.

Posléze číhá ještě jeden nepřítel na dělníky: sociální demokracie, která otázku dělnickou rozluštití chce bez Boha, která ve spolcích dobře zřízených vyvinuje úžasnou moc a lživým a křivým předstíráním láká vždy nové dělníky. Co tu třeba činiti? Papež Lev XIII. odpovídá: proti zorganizované demokracii sociální třeba postaviti organizaci křesťanskou, či jinými slovy: všude třeba zřizovati spolky dělnické. A právě v tomto směru Církev tisíckrátě jest silnější. Sama v sobě jest nejdokonalejší, celý vesmír zahrnující organizací; jest nezdolná, v hlavě sjednocená, v konečném cíli svém jednotná, obdivuhodnou obětavostí svých dítek podporovaná, horoucí láskou k duším, zvláště k duším chudiny dělnictva naplněná. A proto ihned na prvé slovo papežovo vznikly četné spolky dělnické a den co den zakládají se spolky nové.

Jihoněmecký svaz katolických spolků dělnických čítal 1. května 1902 spolků 403 s 59.822 členy, mezi nimi Bavorsko 208, Württembersko 73, Badensko 117 spolků. V těchto spolcích jsou rozličná zařízení blahodárná, jako pokladny pro případ nemoci neb smrti, spořitelny, podpůrná sdružení pro pocestné, lidové písárny neb dělnické sekretariáty, knihovny a poučné kursy. Ve svazu katolických spolků dělnických v severním a

východním Německu vzrostl r. 1902 počet spolků ze 120 na 172, počet členů rozmnožil se z 20.000 na 26.800. Svaz Mohušské diecése čítá 76 spolků s 11.300 údů; v katolických spolcích dělnických Trevírské diecése jsou 27.234 dělníci, v diecési Kolínské jest 27.000 dělníků spojeno. Celkem zorganizovalo se v Německu asi 200.000 dělníků ve spolcích katolických. Také v Rakousku počet katolických spolků dělnických v posledních letech znamenitě se rozmnožil — a vždy nové spolky se sestupují.

Třeba dotknouti se slovem tisku, který zaujímá v řešení sociální otázky důležité místo. Tisk má veliký úkol, totiž šířiti křesťanské názory světové mezi vznešenci i chudasy, představenými i podřízenými, zaměstnavateli i dělníky. Jako spisy Voltairovy a Rousseauovy připravovaly revoluci ve Francii, a jako Lassale zejména svými spisy agitačními přičinil se co mohl k přípravě sociální revoluce, třeba nám týmž tiskem působiti, aby, pokud ještě lze, otázka sociální klidně se rozhodla a společnost lidská uchována byla revoluce. Za tou příčinou vynikající katoličtí politikové sociální, s nezapomenutelným biskupem Mohušským baronem z Kettelerů v čele, snažili se od mnoha let, aby novinami a spisy lidovými podporovali křesťanskou nápravu sociální. Rozšířili malinké a laciné knížечky pro ženy dělnické, pro děvčata, pro mladé a ženaté dělníky až v 100.000 výtiscích mezi dělnictvem, a tak způsobili mnoho dobrého.

Snesli jsme toliko zběžně několik malých kamínků k velkolepému mosaikovému obrazu sociální činnosti katolické Církve. Ale i z tohoto nedokonalého obrazu každý nabude přesvědčení, že jediné Církev katolická může zachrániti společnost lidskou. Kořeny sociálního zla vězí v odpadlictví člověčenstva od křesťanství. Otázka sociální rozluští se pouze tehdy, až vřídí síly i množství lidu theoreticky i prakticky ku křesťanství opět přílnou. Vše ostatní dotýká se toliko povrchu, nikoli však vnitřního jádra sociální otázky. Ale jen Církev katolická dovede křesťanství ku křesťanství. »Církev katolická,« psaly před nedávnem noviny »Ausland,« vynikající list liberálních profesorů německých, »Církev katolická chová v sobě nejpůsobivější léky proti nespokojenosti, lenosti a požívavosti širokých vrstev, slovem proti příčinám sociální demokracie«. A již před třiceti roky pravil žid Isák Perreire, »katolicism jest svou organizací jedinou moci způsobilou k tomu, aby rozvinula velkou činnost sociální.« V tom spočívá nesmírně důležitý význam Církve katolické.

Kéž by to panovníci i národové nahlédli, pokud nebude pozdě! Kéž by křesťanství cele a plně hlásalo se ve školách i s kazatelen, kéž v kabinetech i lidových zastupitelstvech stalo se směrodatným a v podnicích průmyslných se zachovávalo! Pak a jen pak rozluští se sociální otázka klidně. Lidem dáno jediné jméno, v němž nalezne spasení, a to i sociální spasení, t. j. Ježíš Kristus, Jemuž chvála na věky!

4. Nechtějí věčnosti.

I.

Jsme v Berlíně. Závoj noční rozprostřel se nad neunavným ruchem nesmírného města. Umlkl lomoz denní. Poslední vozy pouliční dráhy zrychleným letem spěchají k remisám v předměstích. Těžkopádně rachotí sem i tam drožka pustnoucími ulicemi. Zimomřivě spěchá opozdílý chodec vlhkou nocí. Světla svítilen kmitají se v mokrém chodníku. Jest nepřijemná, bouřlivá noc listopadová.

Děvčátko v chatrných šatečkách, hrubý šátek majíc kolem ubledlé tvářičky, spěšným krokem zápasí s vichrem a drobným deštěm. Konečně domnívá se, že našla místo pravé. Zůstává u nepatrného domu státi. Ale v tak pozdní hodině jsou dveře zamčeny. Soucitný hlídač otvírá plačící dívce dveře, když uslyšel, jak naléhavá příčina ji sem přivedla. Po několika minutách stojí před knězem.

Ach, pane faráři, pojdte rychle! S tatičkem jest zle. Matinka úsilně prosí, abyste ihned přišel k nemocnému. — »Jak se jmenujete?« — Děvče povědělo jméno. »Jste katolci?« — »Ovšem, pane faráři.« Duchovní neprodleně se připravil. Po chvílce vidíme jej, jak na ulici statně vykračuje s dítětem. Jdou dlouhými ulicemi až skoro na konec města. Pak ve dvoře čtyři patra do výše. Usouzená žena otvírá a sotva osměluje se dáti pozdravení. Vede kněze do chudičké jizby, kdež v koutku leží muž těžce chroptě ve smrtelném zápase. Skleněné oči poulí na vstupujícího kněze. Pak oboří se poslední silou a dusivým kašlem zběsile na manželku: »Přece zavolalas kněze do domu, stará modliko!« A následuje celá řada hrubých nadávek a zlostné kletby, až duchovnímu krev stydla. Ještě jednou křečovitě se hnul a chuďas dokonal v tomto hrůzném stavu duše. Žena klesá bezmocně k lůžku. Kněz má pokdy rozhlédnouti se. Žádný kříž, žádný obraz svatý, nic, co by prozrazovalo a jevilo život náboženský. Za to však Bebel, Marx, Lasalle v rámech na způsob obrazů svatých a na mezistěně obraz perličkami vyšívaný na způsob požehnání domácího a na něm nápis: »Sociální demokracie jest skála, na které budoucí církev bude vzdělána.« A ještě jedna jest tu tabulka, a na ní napsáno: »Zde na zemi zaříďte si život krásně, — není života věčného, žádného není shledání.«

Po nějaké chvíli žena se upokojila. Kněz dozvídá se smutné zprávy, která pohříchu pro jeho zkušenosti není novinkou. V mládí pojednou znechutil se jí venkov. V praživém parnu hrstky sbíratí na poli, těžkou prací chléb vydělávati, to se jí nelíbilo. Ta i ona dříve do města odešla a líčila v dopisech, jak tam krásně. Také ona odebrala se do hlavního města a nevedlo se jí zle. Nalezla vhodnou službu a později poznala mladého muže, který náhodou také byl katolíkem a z jejich krajiny.

Vzali se, ale po několika letech dostavilo se neštěstí. Měli dítky a ty stály peníze. Musily do školy a časem churavěly. Občas muž byl bez práce, takže manželka musila přičiňovati se, aby opatřila nejpotřebnější. Brzy starali se oba jen o výdělek. Muž zviklán byv posměšky soudruhův ve svém přesvědčení náboženském stal se uvědomělým sociálním demokratem.

V prvních dobách ovšem vzpomínali ještě, že doma byli přísně přidržováni k službám Božím v neděli a ve svátek. Ale zde nebylo vůbec kostela na blízku. Z dávného zvyku několi-krátě odvážil se muž hodinu dlouhé cesty, až se mu zprotivilo, zvláště v zimě, sněhem a deštěm brodit se a konečně státi přede dveřmi přeplněného chrámu Páně. Moudřejším se mu zdálo buď odpočívati aneb usaditi se v hospůdce se soudruhy. Nejdéle manželka zachovávala příkázání církevní. Ale i ona se nakazila lhostejností mužovou, který od té doby, kdy vstoupil do spolku sociálních demokratů, zvrhnu se na zjevného nepřitele všeho, čemu církev učí, takže oba žili na zdařbůh, aniž by starali se o nebe. Jednoho dne přikvačil na rodinu hrozný konec. Muž přinesl si zápal plic. Když žena seznala nebezpečení, vytanula jí rázem, jakoby vnuknutím, v myslí myšlenka: jest věčnost, jest život posmrtný. Což umře-li takto její muž? Tato myšlenka přiměla ji zavolati kněze. Pohřbu bylo již pozdě.

II.

Tak děje se v tisícerých a tisícerých případech. Nesčíslní venkované přes všechny výstrahy stěhují se do města; nesčíslní přes nejsmutnější zkušenosti jiných přistupují k spolkům sociálně demokratickým a připravují se tím o časné i o věčné blaho. Sociální demokracie popírá život budoucí. »Žádný rozumný člověk nevěří, že člověk určen jest pro věčnost,« pravil prý berlínský profesor Virchow a sociální demokraté nepřestávají opakovati toto nesmyslné, nepravdivé slovo; tisícerou ozvěnou zní tato průpověď v řadách jejich. Časopis »Sociální demokrat,« uznaný hlavní orgán sociálně demokratické strany v Německu, již 25. května 1880 napsal: »Není tomu jinak, a proto nutno zjevně prohlásiti: křesťanství jest nejhorší nepřítel sociální demokracie,« a potom prohlašuje list ten, že nebe na věčnosti jest velikou lží. V shromáždění sociálních demokratů všech zemí v Gentu r. 1877 pravil jeden řečník: »Bude to naší mstou, až uvidíme smrtelný zápas kněží. Hození do příkopů silnic umíráti budou hladem, pomalu, hrozně, před očima našima; to bude naší mstou. A za rozkoš této msty při láhvi vína rádi prodáme místo své v nebi. Co pravím, nebe? My nechceme nebe. Co my chceme, jmenuje se peklo se vši rozkoší, která předchází.« Tato ohavná, nesmyslná slova přijata byla se všeobecnou pochvalou. V Žatci v Čechách zemřela v dubnu 1899 manželka jednoho socialisty. Manžel dal na hrobový kámen umístiti tento nápis: »Održena na neshledanou

ta, jež jako choť stála po boku mém. Než nehořekuji na jejím rovu, neboť ve světě vše vzniká a zas hýne; nechci prolévatí pokryteckých slzí, kde v ývoj bolesti mi způsobil tím, že zrušil tvar. Útěchou jest mi jediné moje vědění.*

Možná, že člověk časem vystříhá se zlého z časných pohnutek. Hledí si střídmosti, aby nepoškodil svého zdraví; zdržuje se krádeže, aby s policií neměl opletání; může jednati mravně z vážnosti k sobě samému. Avšak takovéto pohnutky člověku málo kdy tolik síly dodávají. Jak mnozí hřeší proti zákonu mravnímu a zůstávají při tom zdraví a pozemskými statky oplývají! A sebevážnost trvá obyčejně tak dlouho, dokud běží o zachování zdání o zevnitřní slušnosti.

Jediná pohnutka, která mne chrání od zlého v každém případě, jest myšlenka na věčnost, pohled k Bohu, který slibuje věrnému plniteli vůle Boží věčné štěstí, pohrdači pak jeho příkázání hrozí trestem věčným. Jen živé přesvědčení o věčnosti dodává člověčenstvu síly, aby se udrželo na výši ctnosti. Čím silněji a jasněji toto přesvědčení v národu se jeví, tím spořádanější jsou poměry, tím šťastnější lidé, tím více roste dobro a zabraňuje se zlu. V tomto přesvědčení nabýváme síly, že vášně za všech poměrů krotíme, bolest a svízele života oddané snášíme, všech příkazů svědomí zmužile i radostně dbáme. Nic není nemožného, nic příliš těžkého, běží-li o palmu štěstí věčného. »Dejte lidu,« praví Viktor Hugo, »dejte trpícímu lidu, jež den ode dne více tíží svět, dejte mu naději lepšího světa, a lid se upokojí.« Trpělivost jest dcera naděje. Zároveň však dejte všem výše postaveným, všem představeným a zaměstnavatelům vědomí zodpovědnosti na věčnosti, a člověk, jenž jest sobeckým, pocítí v srdci svém obětavou lásku k bližnímu, jedná se svými podřízenými spravedlivě a slušně, platí mzdu spravedlivou a vidí v dělníku svého spolubratra v Kristu. Oživte u zámožných i chudých pohled na věčnost; tím nerozluštíte ovšem všech otázek sociálních, ale položíte tím základ, na němž jediné rozluští se otázka ta k blahu člověčenstva. A právě proto sociální demokracie nesmýšlí upřímně s dělníkem, s rolníkem. Berouc mu náboženství, víru ve věčnost, ničí základ, na němž štěstí člověkovu jediné dařiti se může.

Nechte jich, ať posmívají se proroci nevěry »směnce, kterou prý církev na nebe vydává. *Tato směnka dobrého má ručitele, totiž Boha a svaté slovo Jeho.* Falešní proroci slibují vám směnku na ráj pozemský. Ale Pán Bůh za ni neručí; pokolení lidskému v Adamovi zaslíbil práci, obtíže a smrt až na konec věků. A pravdivým zůstane slovo, které pronesl před více než třemi tisíci lety trpělivý Job: »Člověk narozený z ženy, krátký živ jsa čas, naplněn bývá mnohými bídami. Kterýžto vychází jako květ a setrín bývá, a utíká jako stín, a nikdy v též stavu nezůstává.« (Job. 14, 1, 2.) A byť kdo zde na zemi ráj nalezl, jak dlouho bude ho užívat? Brzy musí odejít, až uslyší slovo, které muži nemoudrému v sv. evangeliu bylo slyšeti: »Blázne,

této noci požádají duše tvé od tebe; a pak, cos připravil, či bude?» (Luk. 12, 20.) Ó že tak mnozí nechtějí tomu rozuměti! »Mnozí chodí,« napsal kdysi sv. Pavel Filipenským, »o nichž jsem častokráte pravil vám, nyní pak i s plácem pravím, že jsou nepřátelé kříže Kristova, jichžto konec jest zahynutí, jichžto Bůh bircho jest, a sláva v zahynutí jejich, kteříž o zemské věci pečují.« (K Filip. 3, 18. 19.). Slovo apoštolovo jest pohříchu i dnes příliš pravdivé. Mrtvení se a kajcnost, utrpení a kříž jsou přemnohým nemilé pojmy; jediným cílem života jest jim požitkářství. Nezmohlo-li se rozkošnictví, obzvláště v posledních časech, měrou úžasnou? Právě tato touha po rozkoších hlavně upravila cestu ideím převratným. Zamožné třídy dávaly špatný příklad, který nižší třídy lákal k následování a posiloval v bludu, že člověk skutečně postaven jest na svět, aby vydělával a užíval. Nikoli! »Zde na zemi jest cesta, nikoli však domov. Pošetilcem jest, kdo na cestě líně váhá, a na veřejné zaprášené silnici mní býti doma! Jak brzy takého poutníka zbloudí krok! S cesty sešed, která k domovu vede, noční tmou náhle překvapen, snad od bludičky zaveden do bahna, potácí se ztracen do záhuby.« (Molitor)

Virchow prý řekl: »Žádný člověk rozumný nevěří, že člověk určen jest pro věčnost«. Jak nesmyslné jest tohle slovo! Pravý opak s pravdou se snáší. Pravdu řekl Goethe, že žádný muž hodný nepochyboval o své nesmrtelnosti. Nejrozumější a nejbystřejší duchové všech věků věřili v nesmrtelnost a tedy v určení člověka pro věčnost. Filosofové dokazují nesmrtelnost ducha z toho, že duše lidská schopna jest života jako bytost, která samostatně pro sebe obtož, a tudíž po rozloučení s tělem skutečně žiti neustává. Duše lidská jest bytost zcela jednoduchá, jak dokázati lze; bytost jednoduchou mohl by toliko Bůh zničiti; Bůh však ubezpečil nás, že toho nikdy neučiní. Tedy pravdomluvnost Boží ručí za nesmrtelnost duše. Ani tělo a tělesné podstaty neztrati se v nic, nýbrž pouze částky se rozlučují. Ale duše lidská tak zázračných vlastností, duše, která myslí, soudí, rozhoduje se, vzpomíná, která tisíce a miliony dojmů do sebe pojímá, která téměř celé světy v sobě chová, tato velebná duše, která již tím obraz Boží jeví, že o zámyslu Božím, o tvorbě Boží přemýšleti může, tato duše, která tisícerými požitky nespokojí se, ale vždy nových sobě žádá, tato duše, která ani veškerými radostmi pozemskými nasyciti a uspokojiti se nemůže, nýbrž po věčné, nekonečné blaženosti touží, tato duše měla by horší býti než rostlina neb špetka hlíny, které nepřijdou na zmar, nýbrž toliko v částky se rozpadnou, naše velebná, rozumná, myslící, všecky časy a prostory pronikající duše měla by v nic se rozplynouti? Sv. Augustin, jeden z největších duchů všech časův, sepsal knihu o nesmrtelnosti duše; sv. Tomáš Akvinský, kterému žádný myslitel doby naší se nevyrovná bystrostí ducha, dokázal nesmrtelnost duše nejbystřejšími důkazy; Plato a Sokrates, Cicero a Aristoteles, my-

slitelé pohanští poznali, že duše jest nesmrtelná. »O této víře svědčí,« praví Cicero (Quaest. Tusc. 1. 22.), »celý věk starý, který čím bližší byl vzniku a božskému původu duše, tím lépe pravdu tu viděl.« — »Žádný národ nezahrabává svých nebožtíků,« pravi Herder, »jako zahrabáváme zvíře, každý divoch věří, že umíraje odchází do říše otců, do říše duší.« Bez záruky nesmrtelnosti byla by touha naše po poznání a mravnosti mukou, naše svědomí nepřírozeností, náš strach před odplatou směšností a konečně byl by nevysvětlitelným úkazem pomysl nesmrtelnosti, o němž víra všech národů svědčí, že jest povšechný a trvalý, nevyhnutelný a působivý. Život nám všem byl by nerozluštělnou hádankou a pro přemnohé nevyslovitelným neštěstím; člověk byl by bytostí nejnešťastnější ze všech bytostí na zemi, jelikož zvíře není bolesti svých tak si vědomo, jak člověk své bídý. Kdyby duše lidská nebyla nesmrtelná, pak by z toho užitek měl jen zlosyn, který s tělem zároveň zbavil by se své špatnosti a trestu za svou špatnost. Jak hrozné bylo by vědomí, že ctnost nedojde nikdy odměny náležitě, že nepravosti nestihne trest zasloužený! Proto i Rousseau, zapřisáhlý nepřítel Církve, řekl: »Kdybych neměl jiného důkazu o nesmrtelnosti duše než nutnost, že jednou spravedlivě všecko se vyrovná, stačil by mi.« Ale Pán Bůh dal nám dosti jiných důkazů. Všecka zjevení Boží lidem učiněná jsou takovými důkazy. Zjevení Syna Božího na zemi a podivuhodné Jeho z mrtvých vstání po smrti na kříži jest ze všech důkazů nejvelebnější a nevyvratitelný. Všecky zázraky, které dokazují božský původ Církve, jsou neustálými, novými důkazy. Skoro k nespočítání jsou svědkové, kteří nám vypravují o návratu zemřelých po smrti. Třeba tedy hodně nerozumu, nevěry a zatvrzelosti k tomu, aby kdo zapíral nesmrtelnost duše; neboť všecko, co proti ní mluví, nemá opory. I přírodopysce, Alexandr z Humboldtů, který otázkami náboženskými málo se obíral, vyjádřil se proti takovým pokusům: »Důkazy proti životu duše po smrti těla nemohu uznati za rozhodné.«

K. F. Gauß, na slovo vzatý matematik, astronom a badatel v oboru věd fysikálních psal příteli, jemuž matka zemřela: »Netroufám si vás těšiti; při takových událostech není útěchy, žádné útěchy, leda sesílené přesvědčení, že zde sedíme jen jako v poslední třídě nižší školy, z níž jednou do vyšší školy máme býti povýšeni.«

Josef Priestley, který prvý objevil kyslík, pravil na smrtelném loži: »Nyní usnu, jakož i vy; ale všickni probudíme se jednou k životu novému, a já doufám, že k blaženosti nekonečné.«

Brewster, vynálezce kaleidoskopu (krasohledu), slavný fysik, napsal v jednom díle svém: »Nebe jest nám plným právem cílem křesťanské naděje a touhy, domem otcovským s mnohými příbytky (Jan 14, 2), souborem onoho ohromného chrámu Páně, v kterém jednou na věky přináseti budeme Nejvyššímu oběti chvály a diků.«

5 Chtějí mravnost bez náboženství.

I.

Dle tvrzení vědců sociálních bude v sociálně demokratickém státě budoucnosti pouze mravnost bez Boha a náboženství. »Mravní soustavy, co jich jest, nemají dosti vznešenosti, nesrovnávají se s pokračující vědou. Mravnost sociálních demokratů má býti šlechetnější a především účinnější nežli mravnost, kterou kterékoliv náboženství hlásá.« Tak píše Douai v sociálně demokratické »Abecedě vědy«. A hlava socialistů Bebel odvážil se napsati: »Mravnost a morálka ob stojí též bez náboženství; opak tvrdí hlupci a pokrytci.«

Bolestí a rozhořčením naplňuje katolika, dočítá-li se, že kterýsi socialista tvrdí, že prý pro žádné náboženství pokolení lidské neprošlo tolik slzí a krve, jako pro náboženství křesťanské, žádné že nedalo podnět k tolika zločinům, jako právě křesťanství, kněží že vždy své požehnání udělovali k bojům a že tedy spolu nesou vinu za hromadné toto vraždění atd.

Byl jednou staříčků venkovan protestantský, jemuž po dlouhých letech zase zachtělo se býti přítomnu cvičení malíčkových. Jeho nápadné chování, jeho napjaté poslouchání přimělo učitele náboženství, že i jemu dal několik otázek. Ale odpovědi jeho byly tak spletené, že kazatel zvolal: »Snad ani nevíš, kdo tě stvořil?« Staříček odvětil: »Nevím.« I otázal se duchovní chlapečka, který okamžitě dal dobrou odpověď. Po té řekl starci: »Nestydíš-li se před tímto chlapcem?« — »Ani dost málo«, dí stařec, »nemám příčiny stydět se. Tomuto kloučkovi jest sotva sedm neb osm let; ten snadněji to může vědět, než já osmdesátiletý stařec, který to už dávno zapomněl.«

Učitelé sociální demokracie, protestanté a zednáři, podobají se tomuto starci; už dávno, dávno pohrdli křesťanským učením. Ký div, že základních nauk Církve Kristovy už neznají? Jejich žáci, sociální demokraté, spojují hroznou nevědomost svou se zpupností nezralé mládeže, a tak přicházejí spisy jejich na světlo denní, spisy nepravdami přeplněné, spisy, kterých nesložilo vědění zralé, nýbrž toliko nesmyslné záští proti všemu křesťanství. Jen takto lze si vysvětliti, že mnozí socialisté troufají se poučovati o lepší mravnosti, než jaké učil Syn Boží, Ježíš Kristus.

II.

Jak tato mravnost bez náboženství, kterou socialisté hlásají, ve skutečnosti vypadá, o tom nás poučí několik příkladů. Když v Paříži vládla »kommuna« sociální, zmocnil se 29. dubna 1871 socialista Lyaz sirotčince »Eugen Napoleon« zvaného, který hlavně k výchově mladých dělnic byl určen. Řeholnice vyhnali na ulici a asi sto děvčat zadrželi. Co v tomto domě tropili

socialisté, kterým »mravnost křesťanská není s dostatek vznešena a účinná«, dle svědectví soudních spisů jest děsná. Když řeholnice se vrátily, našly pět děvčat osleplých, mnohé neměly daleko k smrti a dvacet pět jich bylo děsnou nemocí nakaženo. Bližších zpráv podává kniha člena akademie, Maxima du Camp, svobodného myslitele: »Konvulse Pařížské«, která soudními spisy dokazuje tyto a mnohé jiné hanebnosti pařížské komuny.

Neuvádíme těchto a následujících případů proto, abychom je přičetli všem sociálním demokratům, nýbrž pouze na důkaz, jak vypadá mravnost bez náboženství. Kdo Boha se nebojí, koho se bude báti? Kdo nevěří, že jest věčnost, proč by ruku svou měl zdržeti od loupeže, vraždy a smilstva?

Ve spise: »Přátelé a nepřátelé dělníků — aneb: křesťanský sociálně či sociálně demokratický?« sepsaném čtyřmi přáteli pravdy čteme takto: Když v září 1895 sociálně demokratický pokladník sociálně demokratického klubu novinářských sazečů ve Vídni, Vilém Günter zemřel, přišlo se po smrti jeho na to, že z tarifového fondu zpronevěřil 18.000 korun a utratil je v loterii, ve hře s promesami atd. Známý socialistický list vídeňský učinil o tomto případu poznámku: »Tento licoměrný darebák zasadil organizaci těžkou ránu a mnohý váhavec a slaboch vezme si ze zločinu Günterova záminku k tomu, aby na společnou naši věc nepřispíval, poněvadž všecko se pokrade.

Vídeňský »Vorwärts«, list sociálně demokratických sazečů, oznámil dne 30. října 1896, že poznovu »muž, který požíval v nejvyšší míře důvěry Tyrolských sociálních soudruhů, a vůbec ode všech, kdož jej znali, byl ctěn, stal se defraudantem a padělatelem, zkrátka zločincem.« — Soudruh Ad. Baumann, před krátkým časem ještě přednosta Tyrolského spolku sociálního, ošidil totiž schytralými padělkami pokladnu cestovní, pokladnu podpůrného spolku atd. o 2560 zl. 33 kr., nepočítaje v to úroků. Dne 16. října 1896 dostavil se Baumann na policii v Innomostí, když po delší dobu v lesích se byl potloukal. Ještě poučnější jest následující vyznání sociálně demokratického listu »Vorwärts« ze dne 30. října 1896: »Žádný div, že v Tyrolsku není skoro žádného odboru, který by za poslední tři roky nebyl nucen alespoň jednou podati zprávu o zpronevěrách.«

V Brně byl 18. července 1895 sociálně demokratický redaktor Čermák pro zpronevěru sebraných peněz odsouzen na dva měsíce do žaláře.

Téhož dne v sociálně demokratické schůzi obuvníků v Berlíně shledali revisoři při prohlídce stávkových peněz zlé nesprávnosti. Veliký počet sběracích listin, tak se tvrdilo, vůbec chyběl, peněz na ně sebraných sběratelé užili pro sebe; průkazů o vyplacených podporách skoro vůbec nebylo. Jeden z provinilců, vůdce stávky Temmler, nabídnul se, že po částkách nahradí zpronevěřené peníze. Přes to však většina řečníků se vyslovila, že vůdcům nesvěří už ani haléře.

Ke konci listopadu 1896 sociálně demokratičtí soudruzi v Uhrách úředně oznámili, že zakladatelé a ředitelé sociálního listu na akcie založeného zpronevěřili vybrané peníze; k žádosti »soudruhů« ošizených trestní soud zavedl vyšetřování a zabavil závodní knihy. List zanikl, ač měl slušný počet předplatitelů.

Téhož času (3. listopadu 1896) oznámil vídeňský časopis »Reichspost« následující případy:

Pokladník »německého svazu dřevařských dělníků ve Vratislavi« ošidil pokladnu o 234 marky a zmizel.

Dále dává se výstraha před sklenářem a malířem Robertem Herzogem, který v Burghorfu, jak »soudruh« Michl odtamtud píše, s pokladnou zmizel.

Poslední číslo »Novin dřevařských dělníků«, tak téhož dne píše »Reichspost«, opět přináší dvě provolání. Znějí: »Kartáčník Pfortner, č. kn. 14.444 z Norimberka, odtud s pokladnou (asi 80 mar.) beze stopy zmizel.« A druhý případ zní: »Stolař K. Krüger z Lubeka, č. kn. 69.015, posléze důvěrník svazu ve Wiltheru, beze stopy odtud zmizel. Prosíme soudruhy jakož i správní úřady, kteří o pobytu jeho vědí, aby adresu jeho oznámili hlavnímu přestavenstvu.«

Dne 4. září 1896 oznámeno z Německa, že hlavní pokladník sociálně demokratický v Debšvicích, Bedřich Stellenberger, sebrav spolkovou pokladnu jakož i jiné peníze, utekl zároveň s pokladníkovou sociálně demokratického klubu »Anežka«, Klárou Meiselovou.

Začátkem dubna 1896 učinil přednosta sociálního svazu dřevařských dělníků toto oznámení: »Dosavadní důvěrník v Tubbinkách, stolař J. Gerstle, zpronevěřil větší obnos ze svazových i místních pokladen, a stolař F. Klag v Northeimu, zanechav nesprávnosti, tajně zmizel. Mimo to uveřejňuje jmenovaný přednosta listinu šedesáti, pravím š e d e s á t i dřívějších spoluudů, kteří pro z p r o n e v ě ř y a podobné hrubé přechýny dosud ze svazu byli vyloučeni.

Dle Berlínských zpráv ze dne 1. září 1896 jednatel sociálně demokratického spolku konsumního ve Vegesacku odešel, když byl celou řadu nesprávností zavinil. Zároveň s ním zmizela mladá žena jednoho dělníka v Grohnu.

V Štýrském Hradci shledal administrátor tamějšího listu sociálně demokratického »Dělníkova vůle« zvaného, že mu cestování lépe poslouží než sezení v kanceláři. Nastoupil tedy cestu do Švýcar, prvé však ulehčil fondu soudruhů o 1400 korun. Zemské zastupitelstvo sociálně demokratické strany Štýrské jednalo pak dne 27. března 1900 o tomto panu Heindlovi a složilo jej se všech úřadů a hodností dočasně, jelikož po učiněné prohlídce na to přišli, že Heindl« dopouštěl se nejen veliké n e d b a l o s t i, ale i n e p o c t i v o s t i.«

Tak vypadá morálka těch, kterým dle Douaie »dosavadní soustavy morální nejsou dosti vznešeny.« Mravnost sociálních

demokratů má dle Douaie býti šlechetnější a účinnější nežli mravnost, kterou kterékoliv náboženství dosavadní hlásá. Mravnost bez Boha i náboženství jest účinnější, avšak jak shora skutečnými příklady naznačeno, na účet chudších touto morálkou ošálených. Necht' nám někdo poví jen o polovici tuctu z více jak 2000 spolků katolických tovaryšů, dělníků, lidových sdružení v Rakousku a Německu, které by za celý čas svého trvání na pokladní zpronevěření mohly naříkati!

Bez náboženství žádná mravnost. Kdo nemá náboženství, kdo v Boha nevěří, v nebe, věčnost a peklo nevěří, proč by cudnosti, spravedlnosti, poctivosti a věrnosti si hleděl? Vždyť nemusí se ničeho báti, jestliže lže, krade, podvádí, lichváří a nestoudně si vede, všem choutkám a chťičům hová. Třeba jen pozor dáti, aby orgány policejní ho nepřistihly. Bez náboženství žádná mravnost. Toho důkazem jsou dějiny všech věkův. Náboženství a mravnost byly vždy a jsou dosud hlavní oporou spořádané společnosti. Proto prohlásil v květnu 1901 protestantský předseda ministerstva v komoře Württemberské proti sociálnímu demokratu Keilovi slavně: *„Mezi námi a vámi, sociálními demokraty, jest nepřeklenutelná propast. Na jedné straně stojíte vy, kteří chcete společenský řád náš povaliti; s druhé strany my, kteří jsme povinni základy našeho společenského řádu hájiti.“*

6. Chtějí školu bez náboženství.

Sociální demokracie stále se šíří a to nejen v střediscích velkoobchodních, v předměstích Paříže, Vídně, Berlína, nikoliv, máť i v menších městech své přívržence, ba i v neuvěřitelně položených vesnicích alpských. Všude shledáváš se s tak zvanými socinky. Poznáš je po tom, že všude vedou velké slovo, haní a tupí všecko. Není zařízení, kterému by vad nevytýkali. Všecky daně vůbec jsou jim ovšem příliš vysoké. Stát prý potřebuje peněz přespříliš; tu prý hýří se a krade hromadně, a ubožáku jest za to trpěti. S náboženstvím jsou hotovi. Do kostela vůbec nechodí. Co by tam také dělali? Kněží mluví v kázáních o věčnosti a to jim nevoní; oni chtějí zde užívat, poněvadž pro ně jiného světa není. Za to haní statně kněze v hospodě u piva. Sami jsouce nespokojeni snaží se také v jiných buditi nespokojenost.

Střízlivý rolník, řádným, poctivým řemeslem honosící se řemeslník, nenechá se tak snadno zavést přes všechny sliby jemu činěné. Ale mladí, nezkušení lidé vbíhají houfně do jejich sítí; doufají, že právě zde naleznou pomoc a záchranu. Kdož by popíral, že mnohé stížnosti sociálních demokratů jsou oprávněny? Nad to předstírají, že zbaví chudinu vší bíd. Tak tisícové nechávají se zmámiti. Až když už jsou v léčkách sociálních demokratů, poznávají, kam zabředli. Pak poznávají, že jim chtějí

vzítí nejdražší dobro, Boha a náboženství, a že již i jejich děti chtějí o náboženství připraviti.

I.

V encyklice ze dne 20. prosince 1888 píše Lev XIII., že starostlivě hledí do budoucnosti, jelikož ve školách církevní autoritě již nedopřává se místa. »V čase, kdy by nejvíce bylo třeba, aby útlá mysl přidržována byla k plnění povinností křesťanských, skoro nic již nemluví se o náboženství. S přibývajícím věkem roste nebezpečí falešných učitelů, kteří na mnohých místech mládež nehladí naučiti pravdě, nýbrž naopak snaží se vyučováním povinnosti náboženské učiniti ji obtížnými.«

Již na sociálním kongresu v Lausanně r. 1867 stanoven byl program, že každické cvičení náboženské ze škol třeba odstraniti. V Rakousku sociální demokracie na kongresu v Hainfeldu 1889 oficiálně postavila se proti škole konfessionální. Jednání bylo prosyceno záštími a trpkostí proti katolické Církvi a jeden řečník docela všecky dělníky pobízel, aby z Církve katolické vystoupili a tak nebyli dále nuceni, aby děti své posílali k vyučování náboženskému. Ke konci jménem vědy, která »smiřuje a učí, že všickni lidé jsou bratři,« stanovili jakožto cíl své strany školu úplně odtrhnouti od Církve t. j. všecko učivo náboženské, veškeren vliv náboženský ze školy odstraniti. Toto záští lze tím spíše vysvětliti, že vůdcové sociální demokracie v Rakousku větším dílem jsou židé, jimž arciť nelíbí se náboženství křesťanské.

Sotva uplynul týden, oznámil sociálně demokratický redaktor Geck z Offenburgu v Badensku, že sociální demokraté žádají: 1. úplné odstranění náboženského vyučování, poněvadž rodičové, kteří nic nevěřili, dosud své děti musili posílati do škol, kdež předepsáno jest vyučování náboženské; 2. nucenou návštěvu školy, ve které však v státě socialistickém toliko uznaná učení věd přírodních smějí se přednáseti.« Tyto požadavky dokazují, že sociální demokraté toliko pro sebe požadují svobody. Kdyby i jiným chtěli poskytnouti svobody, nemohli by žádati, leč možnost svobodných škol, do kterých by rodičové dle stanoviska svého posílali mohli děti své, věřící k učitelům věřícím, nevěřící k nevěřícím. Této svobody však nechť sociální demokraté rodičům popřáti; chtějíť všecky děti v beznáboženské škole nucené v přírodních vědách, t. j. ve smyslu nevěreckém vychovávat i tak školy použítí, aby pokolení takto vyrůstající pro sociální demokracii získati.

Jak známo, svým časem v obecní radě ve Vídni podnětem žida Fleischnera ponavrl tehdejší demokratický obecní starší Risz (dříve učitel), aby ve školách vídeňských beznábožensky se vyučovalo, což z příčin peněžních bylo zamítnuto. Tu vidíme,

s jakou ochotou svobodomyslní učitelé slouží jako přípráž sociální demokracii. Mnozí z nich dojista souhlasí s dalšími výklady Geckovými, které v tom vrcholí, že jest špatným úkazem naší pokročilé doby, »když dítě vkročivší do školy musí přinést dvě vysvědčení: jedno, které dosvědčuje, že fysický jed obdrželo očkováním, a druhé, že dogmatickým jedem, totiž křtem, bylo očkováno.«

Konečně mluví sociální demokraté k tomu, aby děti do pěti let rodičům, ale pak státu přináležely a od té doby od státu šat, stravu a výchovu dostávaly.

Tyto cíle tedy sleduje sociální demokracie: Veškeré náboženství budiž ze školy vyobcováno, děti buďtež bez náboženství vychovávány, pátým rokem rodičům odebrány a státem v pohanství vycvičeny. Co říkají křesťanští otcové a matky takové školy a výchovy? Chtějí a mohou přistoupiti k takovému spolku?

Neméně jasně vysloveny snahy sociální demokracie na sjezdu v Halle r. 1890. V protokole se praví: »Prohlašující náboženství za věc soukromou, oddělujeme náboženství od státu, a všeobecná a stejná výchova státem předpokládá samozřejmě také oddělení školy od Církve.«

Že náboženství prohlásili za věc soukromou, zdálo se mnohým účastníkům sjezdu býti ještě příliš velkým ústupkem; oniť minili, že nutno všeliký a každý projev náboženský, i projev v tiché komůrce potlačiti. Bebel však napomínal k rozvážnosti a opatrnosti. »Venkovský lid, jehož nutno získati, chce-li sociální hnutí míti trvání, dosud přespříliš visí na bájkách náboženských; odvrátil by se tedy od socialistů s hnusem, kdyby se veřejně a nepokrytě prohlásili nevěřícími neznabohy. Proto třeba prozatím náboženství prohlásiti za věc soukromou t. j. stát a škola buďtež bez náboženství, ale soukromě ať si každý zachovává náboženství, jak komu se uzdá.

II.

Zevrubněji projednávali otázku školní r. 1891 na schůzi strany v Erfurtě. V programu, který předseda předložil, ohlášen byl tento požadavek: »Světská škola, nucená návštěva veřejných škol, bezplatné vyučování, jakož i dodávání vyučovacích pomůcek a stravování ve veřejných školách i vyšších ústavech vzdělávacích. Výchova ku všeobecné bezelstnosti.«

K tomuto programu s mnohých stran učiněny byly návrhy pozměňovací. Kolínští demokraté sociální žádali úplné vymytí všeho náboženského učiva a všech náboženských cvičení. Sociální demokraté v Iserlohu chtěli na místě »škola světská« mluvi v programu: »vyhostění náboženství ze všech veřejných škol«.

Před těmito požadavky týkajícími se školy vložili do programu strany toto prohlášení o poměru svém k náboženství a Církvi: »Prohlášení náboženství za věc soukromou. Zrušení všeho nákladu z prostředků veřejných na církevní a náboženské účely. Církevní a náboženské obce považovány buďte za privátní spolky, které si záležitosti své úplně samostatně obstarají«. O Církvi a škole učinil Liebknecht tento výklad: »Oba odstavce programové způsobily nám největší obtíže. Chtěli nám věc tím ulehčiti, že navrhovali, abychom staré požadavky demokratické, jaké nalézáme v programu Eisenašském, opět obnovili: rozlučku Církve od školy a rozlučku Církve od státu. Ano, to bylo za onoho času hezké, ale daleko nevystihuje všeho, co řici chceme a nyní řici musíme. Oněmi slovy uznává se Církev jako vedle státu stávající zařízení, a to my nechceme. Jdeme mnohem dále. V očích našich a ve svobodné obci, které my se domáháme, není Církev ničím, leda jednoduché společenstvo soukromé, které týmž zákonům podléhá jako každá jiná společnost a sdružení (t. j. Církev není více než kterýkoliv tělocvičný nebo zábavní spolek). Proto pravíme: „církevní a náboženská společenstva považujeme za soukromá sdružení.“ A aby katolíci nemohli říkati, že je chceme znásilniti, připojujeme: „sdružení, která své záležitosti samostatně si řídí.“ Tak mluví socialisté, dokud nemohou jinak. Jak málo však ochotni jsou, katolíkům popřáti svobody, o tom svědčí jásoť socialistů nad tím, že katolické školy ve Francii násilně byly pozavírány nátlakem zednářské vlády. Bezohledně tisíce a tisíce řeholníků a řeholnic vyhnali z vlastních domů, poněvadž tam jako učitelé a učitelky působili. Katolíci proti tomu protestovali, avšak pozdě! Zapomněli včas tomu předejít, aby šibalové nepřišli k veslu, a nyní již nepomůže odvolávat se na právo u lidí, kteří uznávají jen právo moci.

Socialisté praví dále: »Žádáme světskou školu« t. j. aby církev a náboženství se školou neměly naprosto nic co dělati. Musíme to žádati, poněvadž chceme ponenáhlu všemu náboženství a všem náboženským názorům učiniti konec. Abychom však předešli všechněm pomluvám a lžím, prohlašujeme, že náboženství jest věcí soukromou t. j. každý ať k náboženství se chová, jak se mu líbí. Sociální demokracie nemá s náboženstvím naprosto co jednati. Každý člověk požívá práva, mysliti, věřiti, co chce; a nikdo nemá práva někoho pro smýšlení a víru obtěžovati.

Vždycky tatáž zavržení hodná licoměrnost. Sociální demokraté říkají, že každému svobodno jest držeti se náboženství a přece hledí všemi prostředky náboženství zničiti. »Jsme proti všem autoritám, proti nebeským i pozemským.« »Až budeme mít stát socialistický, snadno budeme s náboženstvím hotovi«, tak praví protokol sociálně demokratické schůze v Halle. Říkají, že děti mohou býti

nábožensky vychovávány, vědouce, že škola jejich se již o to postará, aby náboženství ze srdcí dětí vymizelo. »Proti náboženství nejlépe tím způsobem budeme bojovati, když jednotlivcům dopustíme, aby měli náboženství jaké chtějí, ale zároveň postaráme se o to, abychom jim vpravili vědu. Školu jest nám mobilisovati proti církvi, učitele poštvati proti knězi; správná výchova sama odstraní náboženství.« (Protok. schůze v Halle str. 175.)

III.

A pověděli pravdu. Neboť bude-li škola bez náboženství, bude křesťanství vyhlazeno ze srdcí mnohých. Na počátku r. 1887 papež Leo XIII. pronesl při audienci biskupa z Louisiany*) pamětihodná slova: »Synu můj, užij všech prostředkův, abys postaral se mým dětem v Louisianě o školy katolické. Školní světnice jest válečné pole, na kterém se rozhodne, má-li společnost lidská zachovati ráz křesťanský čili nic. Ve společnosti lidské jako celku nemůže křesťanství vymřít, neboť Kristus slíbil, že vždycky bude s církví svou. Ale zanedbá-li některá část této společnosti zakládati a udržovati školy katolické, následovati bude odpad její od křesťanství. Školní otázka jest tedy pro křesťanství v každé jednotlivé části společnosti lidské otázkou na život a smrt.«

Svatý Otec chtěl tím říci: Jen křesťanská, konfessionální, od Církve řízená škola může pěstovati křesťanskou výchovu; nekřesťanská, bezkonfessní, smíšená škola vede nutně k vlažnosti, k netečnosti náboženské. K tomu, aby mládež nabyla ctnostného a bohabojného smýšlení, jest nevyhnutelně třeba: 1. aby ve školách pravdám náboženským jasně, určitě a důrazně se vyučovalo a tudíž aby se působilo stejnoměrně na přesvědčení a cit žáků; 2. aby učivo náboženské se všemi předměty ostatními co nejúžeji a nepřetržitě se pojilo; 3. aby vlastnímu vyučování náboženskému také náboženská cvičení školní, totiž modlitba, zpěv, povzbuzování a napominání napomáhala a je podporovala; 4. aby také celé působení na mravné chování dětí, tedy školní kázeň, mělo základ náboženský; 5. aby učitel sám o pravdách náboženských byl pevně přesvědčen a jimi proniknut a je projevoval rád, často a bez obalu. A nyní tážeme se: Jest to možné ve škole smíšené, ze které vyhostili veškeré náboženství, ve škole, která má učitele bez náboženství?

Vejděte na chvíli do takové školy. Vyučování se začíná. Ale nikoliv modlitbou, aby učiteli, jakož i dětem vyprosila milost Ducha Svatého a aby celé vyučování se posvětilo. R. 1889

*) Louisiana (čti Lujsiana) jest stát ve Spojených státech Severo-amerických.

nesměl stařícký jeden řídící učitel ve svobodném Švýcarsku modlit se »Zdravas Maria«, poněvadž ve škole bylo jedno jediné dítě protestantské, jehož rodiče podali stížnost, že jejich dítě nuceno jest poslouchati pozdravení andělské. Učitel nesmí upozorniti děti na to, že jest při nich anděl strážce, a že i anděla strážce jiných dětí v uctivosti míti mají, a že tedy svých spolužáků nesmějí sváděti ke zlému. Nesmí představiti děvčátkům vzor Rodičky Boží a je napomenouti, aby po příkladu Matky Páně si hleděla mravnosti a počestnosti. Nic nesmí vypravovati dítkám ze životopisů světců aneb patronů, po nichž na křtu svatém jméno obdržely. Ani kříže netrpí ve mnohé škole, poněvadž protestantské a židovské děti uctívání obrazů jmenují modlářstvím (t. j. vytýkají to katolíkům, ačkoliv taktéž mají obrazy ve svých příbytcích). Dítkám nesmí učitel vypravovati biblickou dějepřavu, nesmí hovořiti o posvátných dobách roku církevního: o Božím Těle, o svátcích Mariánských, o svátku Všech Svatých a dnu Dušiček, o křížových dnech, o svatém témdni, o čase vánočním; — ani jedna z těchto slavností netýká se školy — a kněz má toliko jen ve své hodině vše to přednésti a samotn obstarati, co dětem stokrát mělo by býti opakováno a ustavičně připomínáno. Učitelé nesmějí se o to starati, chodí-li dítky v ustanovené dny ke sv. zpovědi a jak se při službách Božích chovají. Všecky náboženské prostředky, které by učiteli umožnily působiti na děti vychovatelsky, vyučování posvětití a jeho vlastnímu působení obzvláštní vážnosti dodati, odpadají ve smíšené neb beznáboženské škole; tu nesmí býti řeči o žádném náboženství ani náboženském výkonu a — proto právě dítky stávají se k náboženství netečnými a vlažnými, ano zcela náboženství pozbývají. Tenť bývá zpravidla výsledek takových škol. A toho právě chtějí sociální demokraté dosáhnouti, a proto hledí, kdekoliv mají moc v rukou, aby škola pozbyla rázu náboženského. »Já nejsem učitelem«, řekl jednoho dne vítěz u Waterloa, Wellington, v anglické sněmovně panské, »a nedovedu způsobů vyučování posouditi. Ale jedno přesvědčení dovoluji sobě pronésti a to snejvětším důrazem, že v a ší vinou rozmnoží se počet lidí ďábelsky zlých, nebude-li náboženství základem veškerého vyučování.« — Školní vyučování bez vyznání skoro nutně stane se církví nepřátelským, byť stát si ho neutrálním přál. . . . To už nyní za jisto lze pokládati, že zaváděním státní školy bez vyznání boj mezi oběma stranami, který dnes všude v Evropě bojem mezi liberalismem a klerikalismem nazývají, nejen se neukončil, nýbrž mnohem mohutnějším a urputnějším se stal,« napsal v březnu 1881 v časopise »Revue du Belgique« svobodný myslitel C. de Laveleye, profesor na vysokých školách v Lutichu, po profesoru Laurentovi dojista nejvyšší autorita liberální.

IV.

Ovoce pochybené výchovy náboženské také všude se jeví. Číslice zločinných skutků, kterých se dopustily dívky, hrozně stoupají. Ve Francii r. 1886 bylo neméně než 23.000 nedospělých pohnáno před soud. R. 1889 vzrostl tento počet na 28.000 a stále stoupá.

Známý vévoda de Broglie, člen francouzské akademie, měl v lednu 1895 ve shromáždění znalců školství v Paříži přednášku, ve které uvedl následující číslce: »R. 1889 pro přestupky 28 tisíc neplnoletých a skoro šest set dětí pro zločiny bylo obžalováno. R. 1891 přišlo 32 tisíc mladých lidí před policejní soudy, z nichž 6743 nedosáhlo ještě šestnácti let. Poroty odsoudily jich 626. Také samovraždy zmáhají se mezi dětmi. Tu máte výsledky vyučování mravouce, které ve francouzských školách státních nastoupilo na místo vyučování náboženství. Bez náboženství není pravé mravnosti.«

Arci jest ve Francii ve čtvrtek každého téhodne prázdný, a v ten den mohou rodiče, chtě-li, dětem svým postarati se o vyučování náboženské. I se strany církve stala se opatření, aby žákům z veřejných škol dostávalo se vyučování náboženského. Ale jen nepatrná částka dítek vyzvání uposlechla. Ale i z těchto dětí toliko málo které dostavuje se k vyučování pravidelně; rozhodná většina docházejících projevuje nepokrytě nevěru, kterou ve škole nasákla. V jedné farnosti Pařížské, v níž dříve 230—240 chlapců ročně přiklekalo k prvnímu sv. přijímání, mohlo r. 1884 toliko 32 hochů k prvnímu sv. přijímání býti připuštěno. A od té doby dopadá to mnohem hůře. Lze tudíž snadno si domysliť, že v Paříži více než 100.000 žáků veřejných škol obecných až na nepatrný zlomek vyrůstá bez náboženství a tedy bez potřebné opory mravní, tak že velmi brzy toliko trestní zákon bude jim jedinou uzdou.

Také v Rakousku jsou poměry žalostné. Ve Vídni za jediný rok 1891 mělo neméně než 6000 dítek školou povinných se soudem opletání. Již r. 1883 nařídily úřady, aby se obrazy Krista Pána ze škol Vídeňských odstranily, a r. 1892 okresní školní rada Vídeňská vydala výnos, že ve školách dovoluje se znamenati se sv. křížem, avšak že nesmí při tom pronášeti se slova: »Ve jménu Otce i Syna i Duchu Svátého.« Na slavný protest katolíků Vídeňských arcí příkaz tento byl zrušen; ale viděti lze, čeho židé a sociální demokraté v Rakousku jsou schopni.

Množstvím ohavných zločinů školními dětmi spáchaných jsa zastrašen, napsal v listopadu 1886 velice liberální »Čal. Demokrat« v Milwaukee (v sev. Americe): »Tyto dívky požívaly své výchovy v obecných školách neprávem velebených, které podávají chovancům svým nedostatečného vzdělání duševního a mysl i srdce úplně zanedbávají. Národní školy bez konfesse vedou pohříchu k tomu, že mravní výchova

mládeže ve škole se zanedbává; a na biledni jest, že tím mravnost veřejná musí trpěti. Dům a rodina nenahradí nedostatečného školního vzdělání srdce a myslí, čehož bylo by si přáti v zájmu blaha obecného. Všecky vrstvy společnosti lidské přespříliš zůstávají dítky sobě samým, a tím mládež vyrůstá v plémě, kterémuž mravnost zůstává neznámým pomyslem.«

V.

Škola není tu pouze pro dítě, nýbrž jest také ústavem společenským. A tudíž nejen blaho dítěte žádá od školy náboženství a náboženské vyučování, ale i blaho a prospěch státu kladou neodbytně též požadavek. Svět křesťanský přemůže nebezpečí sociální, svět bez Krista propadne rozvratu. Je-li tedy jisto, že škola blaho státu nezbytně má založiti, rovněž tak jisto jest, že má hlavní zření míti na pěstění náboženství. Má sfliti v srdcích věru v jednoho Boha, v nesmrtelnost duše, v odplatu věčnou: má jasně vykládati pomíjejícnost vezdejších věcí a jejich nezpůsobilst, aby srdce lidské uspokojily, a pěstovati důvěryplnou naději, že vezdejší nedostatky dojdou na věčnosti nasycení, kdežto vezdejší požitky a rozkoše již zde na zemi mívají v zápětí hnus a bídu.

Vášně lidské mocně působí, lákadla světa jsou četná. Koho neřídí pohnutky nadpřirozené, neobstojí. Jak by také mohl obstáti? Kterak má kdo spokojiti se s postavením, které žádá od něho nedostatek, obmezování a oběti, kdežto jiní, nikoliv lepší a zaslužilejší, zaujímají vysoká postavení a plnými doušky požívají všeho, čeho jim svět může poskytnouti? Kterak by měla většina lidí spokojiti se tím, aby v potu tváří požívala chudícký chléb denní práce, kdežto oněch »vyšších deset tisíc« ve všech požitcích života si hověti a všechny choutky své ukájet mohou? Kterak by to bylo možno, kdyby v životě příštím nebylo vyrovnání, a kdyby člověk tomu nevěřil? Vždyť i v srdci dělníkově jest tatáž neuhasitelná toula po štěstí, jako v prsou bohatého hýřila.

Tolik na půdě pravé bohobojnosti a opravdové nábožnosti vyrůstají ctnosti trvalé, které státu jsou spolehlivou podporou; jen dítky nábožensky vychované budou někdy dobrými občany. Arciť mnohý bezbožník také plní povinnosti vůči sobě i společnosti, ale plní je z ohledů pozemských, z ohledů zdraví, slušnosti, cti a vážnosti. Ale to jsou pohnutky velmi vrátké. Ve velikých pokusech a v těžkých okolnostech takovéto podpory státu se viklají. Slavný katolický poslanec německý Windthorst pronesl významné slovo: »Kdybych neměl víry, stal bych se sociálním demokratem.« A liberální Dr. z Treitschků napsal v »Prušských letopisech«: »Kdo zbožnou víru, nejvniternější a nejlepší poklad malého člověka ničí, dopouští

se zločinu proti společnosti lidské. Zdá se, že tento pán pro svou osobu nemnoho držel se víry zbožné. On měl dvojí morálku, dvoji zákon, jiný pro člověka malého a jiný pro člověka učeného a bohatého. A v té věci ovšem s ním nesouhlasíme. Ale přes to slova jeho dokazují, že i on vidí v náboženství nevyhnutelně potřebnou podporu společenského pořádku.

Také jiní, nikoli ultramontáni mužové byli přinucováni k podobným přiznáním. Pohan Plutarch dí, že snadněji zbuduješ město nebo stát v povětrí, nežli bez základu náboženského. Liberální státník protestantský Guizot píše: »Jakmile člověk přestane věřit v nadpřirozený pořádek a přestane pod vládou tohoto řádu žítí, neprodleně vniká nepořádek do člověka i do lidské společnosti.«

Také právě lásce k vlasti daří se toliko na půdě náboženství. »Nikdo nemůže býti dobrým vojákem, není-li spolu dobrým křesťanem«, pravil jednou císař Vilém II. Domácí půdu těžkou prací vzdělávati, výdělků spravedlivě získaného poctivou částku na oltář vlasti klásti, ve dnech nebezpečí svůj život za vlast obětovati: toho vyžaduje láska k vlasti, která toliko na půdě náboženství zkvétá.

Mohou-liž tedy přáteli dělníků býti, kdož přejí si školy bez náboženství, bez Boha? Dne 10. ledna 1879 pravil císař Vilém I. deputaci učitelstva Berlínského: »Nejdůležitější a největší úlohu učitelů vidím v tom, cvičí-li se mládež v pravé bohabojnosti.«

V tomto zápasu o náboženskou výchovu ve škole také papež Lev XIII. pronesl mocný svůj hlas. Když r. 1878 liberálové ze škol Římských vyučování náboženské vyhostili, napsal tento velekněz církve katolické pln zármutku: »Lidé, jichž povinností by bylo, podporovati právě zájmy občanské, usnesli se, že katolický katechismus ze škol odstraní. To jest opatření zavrhnutelné, které odstraňuje poslední hradbu před vnikající nevěrou a cestu klestí oněm nebezpečným snahám, které ze srdcí lidu drahocenný poklad víry přímo vytrhují a tím spolu i ovoce víry. Tento útok na náboženství naplňuje duši naši tesknou starostí . . . Každému katolíku připomínáme těžkou, zákonem přirozeným jemu uloženou povinnost, vyučovati dítky pravdám nadpřirozeným. A ti, kdož řídí stát, jsou povinni umožniti, aby svatému náboženství bylo vyučováno. Povznášíme hlasu svého jménem náboženství, ale i k tomu poukazujeme, kterak nepředložené jednání takové poškodí blaho společenské. Kdo nezná nerozumné a zhoubné lhostejnosti ve věcech náboženských, ve které vidíme nyní jak národové vyrůstají, nepochopil by, jak takového opatření lze se ujímati. Dosud lidé rozumem a zdravými smysly obdaření odstraňovali jen to, co se v praxi neosvědčilo aneb za změněných okolností stalo se zbytečným. Avšak kdo se odváží říci, že náboženské vyučování do dnes se neosvědčilo? Což vyučování náboženské světa ne-

obnovilo, vzájemných styků neušlechtilo, smyslu pro mravnost nezdokonalilo a křesťanského vědomí tak neodchovalo, že všechny výtržnosti odsuzuje, bezpráví zavrhuje a věřící národy nade všechny ostatní povyšuje? Štěstí a blaho lidské nemají obrany, leda v pravdě a v spravedlnosti, kterých dnes společnost tolik potřebuje, a jejichž svatá práva právě vyučování náboženské zachovati dovede.« (Lev XIII. 26. června 1878.)

Avšak ve škole, jaké si sociální demokraté přejí, všechno náboženství dítkám ze srdcí se vytrhává, chtějí školu bez náboženství. Proto nelze žádnému křesťanu, žádnému katolíku přidružití se k sociálním demokratům.

Náboženství, důkladné náboženské vychování a škola také však působí, aby ti, které prozřetelnost Boží ustanovila představenými, řediteli a vládci, úřad svůj spravedlivě zastávali. Vždyť náboženství katolické pohrůzkou věčného zavržení velkým a mocným této země ukládá povinnost, aby nikoli ku blahu svému, nýbrž ku blahu svých poddaných vládli. Proto nazývá se papež »služebníkem služebníků Božích.«

O jednom králi vypravuje očitý svědek takto: »Často stávalo se, že v létě po mši svaté chodíval do lesa, o dub se podepřel a nám rozkázal, bychom se kolem usadili. A všickni, kdož měli něco na srdci, přicházeli k němu, aniž by jim kdo bránil. A tu dotazoval se sám: Jest tu někdo se stížností nějakou? A ti, kdož měli stížnost nějakou, povstali. Pak říkával: Buďte zticha, a jednoho po druhém vyslechneme. A potom zavolal dva právníky, řka k nim: Vyřídíte mi tuto stížnost! A viděl-li, že třeba opravití řeč těch, kteří za jiné mluvili, opravil to sám. Viděl jsem jej v létě, vypravuje týž očitý svědek, že přicházeli, aby lidu svému dopomohli ku právu, do zahrady v Paříži ve svrchníku bez rukávů a v plášti z černého tafetu, klobouk na hlavě s pávím peřím; a dal rozestříti koberce, i posadili jsme se kolem něho. A všickni, kteří přišli k němu se žádostí nějakou, seděli kolem, načež on jim dopomáhal ku právu.«

Tento král nebyl chvástavým sociálním demokratem. To byl král, který ve Fontainebleau v těžké nemoci prvorozence svého k sobě povolav, slavně do duše k němu promluvil slova: »Synu, prosím tě, panuj tak, aby tě lid miloval. V pravdě více by se mi zamlouvalo, kdyby Skot ze Skotska přišel a nad národem říše dobře a věrně panoval, než abys špatně vládl.« To byl král, kterému matka jeho, sv. Blanka, kdysi pravila: »Synáčku! nic na světě nemám dražšího nad tebe; ale raději bych tě pozbyla smrti, než se dozvěděla, že jediným hřichem smrtelným jsi se poskrnil.« To byl Ludvík IX., svatý král francouzský.

To byl dojista král, jenž schopen byl, aby lid oblažil. A toho jsme přesvědčení, že takoví králové pouze pod dozorem svatých matek, vlivem náboženství a vychování náboženského se

ušlechťují. Vychoval by sociálně demokratický stát takové muže? Dojista by nevychoval.

Svatá pravda: šťastný lid, jehož zákonné mocnosti proniknuty jsou zásadami křesťanskými; nešťastný lid, který žádné autority neuznává. Proto di jeden znamenitý filosof anglický velmi správně: »Žádný člověk nemá práva, slovem neb skutkem vzpírat se autoritě, které jest poddán, ať jest již jakákoliv. Poslušnost první člověka povinnost. Každický jest bez odvolání přísnou povinností zavázán poslouchati. Rodičové, učitelé, vychovatelé, představení, vůdcové zasluhují poslušnosti, to všickni tvorové uznávají. Ať se k tomu kdo zná anebo nezná, každý člověk má nad sebou, kteří nad ním stojí, má nad sebou pořad dle důstojenství, který stupeň za stupněm dosahá až k samému nebi, k Stvořiteli.« (Carlyle.)

7. Chtějí stát pouze „lidový“

I.

Sociální demokraté slibují svým přívržencům zcela nové, dosud nebývalé poměry, ráj na zemi. Vynikající vůdcové sociální demokracie předpovídali, že nynější společnost přetvořena bude nejpozději do roku 1900, ale proroctví jejich dosud se nesplnilo, zaslíbený jimi ráj dosud neuskutečněn.

Jak bude tento ráj vypadati? To nám povídá August Bebel, první vůdce sociální demokracie ve své knize: »*Že na a socialismus.*« Spis vyšel nejprve r. 1879. Roku 1900 vyšlo třicáté prvé vydání — důkaz, že kniha jest velmi rozšířena — v jediném roce prý prodáno bylo 26.000 výtisků — a nejméněji podává zámysly sociálních demokratů. Tu nalézáme obraz budoucího státu sociálně demokratického — má to býti stát pouze lidový.

»Všeobecné vyvlastnění«, tak praví Bebel na str. 335., »všeobecné vyvlastnění všech pracovních prostředků jakmile stane se možným, upraví společnosti nový základ. Pak nastanou naprosto jiné podmínky životní i pracovní pro ob oje pohlaví v průmyslu, rolnictví, obchodu, výchově, manželství, v životě vědeckém, uměleckém i společenském. Bytí lidské nabude jiného jádra. Ponenáhlu i státní organisace pozbude své půdy a zmizí stát, takřka sám sebe zničí . . . V okamžiku, kdy protivy třídní zrušením majetku soukromého padnou, pozbude stát nutnosti i možnosti své existence.«

»Mohutné stoupání sil výrobních a spolu stále rostoucí zjednodušování pracovního pochodu možným učiní nejen valné obmezení doby pracovní, nýbrž usnadní také vyučení se přerозličným obratností.« (str. 357.) »Budoucí společnost bude míti nesčíslně mnoho učenců a umělců, ale každý z nich bude částku dne tělesné

pracovati a ostatní čas po chuti stráví studiem, tvořením uměleckým a společenskými styky.« (Str. 359.) »Doby krise aneb nedostatku práce budou ve státu lidově nemožny.« (Str. 360.)

»Rozdílu mezi lenivými a pilnými, učenými a neumělými také nebude, poněvadž pak už nebude, co těmito slovy vyjadřujeme.« (Str. 364.)

»Nebude-li lze nepříjemné, protivné práce mechanickou, po případě chemickou cestou vykonati a nějakým způsobem zpříjemniti — čehož netřeba se báti při pokroku na půdě techniky a chemie — a nebude-li lze potřebných sil dobrovolných se dovolati, nadejde každému povinnost, část své práce vykonati, jakmile naň řada dojde.« (Str. 367.)

»V nové společnosti nebude žádných obchodníků, hostinských, dohazovačů, nájemců. Na místo celých tuctů a set a tisíců krámů a obchodních místností všeho druhu, které nyní každá obec dle rozsáhlosti své čítá, nastoupí veliké zásobárny obecné, elegantní bazary, celé výstavy, k jejich vedení stačí poměrně nepatrný počet lidí. Tato přeměna opět způsobí převrat ve všech dosavadních zřízeních. Podobně celé tržnictví úplně se přemění. Telegrafy, železnice, pošty, říční i mořské loďstvo, tramway a čímkoli občanská vozba se provádí, přejdou do vlastnictví společnosti.« (Str. 370.)

»S prostředky výroby průmyslu a obchodu patří společnosti také všecken pozemek a půda, jakožto pravá prvotní látka vši práce lidské a základ bytí lidského.« (Str. 372, 373.)

»Jakmile obyvatelé měst přeměnou a opravou tržby a výroby atd. nabudou možnosti, všechny obyčejné potřeby kulturní přenést na venkov a až tam naleznou svá musea, divadla, koncertní místnosti, čítárny, knihovny, zábavní dvorany a ústavy vzdělávací atd., nastoupí přesídlení na venkov. Život nabude veškerých příjemných stránek dosavadního života ve velkém městě bez jeho stinných stránek. Bydleti se bude mnohem zdravěji a příjemněji. Obyvatelé venkova účastní se v pracích průmyslových, a průmyslníci pracovati budou na rolích a v zahradách, nastane střídání zaměstnání, kterého lidé nyní jen maličko užívají a to velmi často jen s podmínkou přílišné pracovní doby a námahy.« (Str. 394.)

»Kdo miluje zpátečnictví, poněvadž mu vynáší, nechť se těší naději, že zůstanou malí rolníci, ale pokrok lidstva vyžaduje, aby vymizeli.« (Str. 395.)

»Stát neodstraní se, ale odumře. Se státem zmizí také jeho zástupcové: ministři, parlamenty, pohotovost vojska, policie a četnictvo, soudy, právníci a návladní státní, úředníci vězenští, berní a celní, slovem celé politické zařízení

Tisíce tisíců zákonů, výnosů a nařízení pozбудou platnosti . . . Budoucně nebude politických ani sprostých zločinů a přečinů. Zloději vymizeli, že vymizel majetek soukromý.« (Str. 397, 398.)

II.

Tak tedy vyhlíží stát budoucnosti, který sociálně demokratičtí vůdcové přívržencům svým slibují: nebe na zemi. Až ve všech zemích tak se rozmoží, že své odpůrce vystřadí, pak hodlají převrátiti nynější pořádek, zruší všechny státy a říše a zbudují na jejich místě veliký, sociální stát budoucnosti. A v něm má nastati život jako v pohádce. Vyšší moci nebude, žádného Boha a pána, ale také žádného císaře a krále, žádného náčelníka státního. Všickni jsou si rovni a úplně svobodni; každý může dělati, co se mu zlíbí. Žádných není zákonů, ani božských ani lidských. Jediný a nejvyšší zákon zní: »Uživej, kolik ti lze!«

Poněvadž člověk úplně požívá svobody, dodělá se nejvyššího vývinu, nejvyšší dokonalosti, všickni mohou nabýti rovného vzdělání a rovných vědomostí; vzdělání lidu vzroste úžasné, umění a vědy zkvetou, že se toho nikdo nenadál.

Poněvadž všickni lidé jsou si rovni, všickni budou pracovati, a to práci ruční. Pracují-li však všickni, ukrátí se jednotlivcům doba pracovní; pak třeba každému pracovati denně toliko tři hodiny. Pan Bebel a soudruzi to tak vypočítali. Vůbec jest jim práce zábavou, hračkou, neboť ani po této stránce není žádného nucení. Poněvadž každý ku každé práci se hodí, lze každému vybrati si práci, která se mu líbí, kde chce a jak chce. Dnes lze mu kuchařiti, zítra poštu řídit, pozitří vytápěti stroje, čtvrtého dne býti tajemníkem, pátého dne cítiti boty aneb brousiti nůžky.

Každý obdrží krásné a pohodlné obydlí na útraty státní. Vykáže-li se, že pracoval, nechť si ze skladů veřejných vybere oblek právě takový, jakého jest žádostiv, může si zasednouti za stůl v kterémkoli státním hostinci a užívati po chuti aneb dáti si pečeni a jiné jemu libé pokrmy doněsti do svého bytu. U večer lze zajíti do divadla neb do zábavy hudební. Miluje-li četbu, poslouží mu veliké čítárny lidové. Je-li nemocen, přispěchá lékař. Léčení a léky nic nestojí.

Zákona mravního už také není, ani žádného manželství; všechny pudy smyslné mohou se nasytiti, možno vyhověti každé vášni. Panuje svoboda neobmezená. Policie není, tím méně žalářů. Také jich není třeba. Nebo, jak socialisté praví, dojde člověk právě svobodou neobmezenou takové ctnosti a dokonalosti, jaké dosud nebylo. Každý užívati bude do sytosti, ale nikdo druhému nebude v požitcích překážeti. Každý bude učiněnou ctností, rekem lásky bliženské. Panovati bude nezištnost, o které nyní nemáme ponětí, všechny oživi šlechetná horlivost, aby pokud lze přispěl ku blahu veškerenstva. V pravdě, ráj na zemi!

III.

Divím se tomu, že člověk rozumný tyto přeludy — tyto lesklé bubliny — odvažuje se lidem vážně vychvalovati. Sotva bude sociálního demokrata, který by nenahlížel, že tyto sny budoucnosti jsou nemožny. Vejdeme-li do nejmenší chatrče, kde jsou čtyři neb pět osob, někdo tu býti musí, kdo udržuje pořádek; jinak bude spor a hádka a zmatek bez konce. Avšak ve velikém státu budoucnosti, který celičký svět obsáhne a všechny tisíce a miliony lidí zahrne, tu že všecko krásně a hladce bude choditi bez vrchnosti, bez zákona, tu že nesmí nikdo rozkazovati, nikdo nemusí poslouchati, a přes to že tu vzorný bude pořádek? Kdo tomu věří?

Patrně ani sociální demokraté tomu nevěří, jinak bylo by jim ukázati ve spolecích, že lze docílití něčeho, aniž by kdo poroučel a jiný poslouchal. Sociální demokraté pouštějí do světa mnoho dýmu a čmoudu; do opravdy však jednají jinak.

Jedna legenda vypravuje, že kdysi ničemný filosof pohanský Maximus doprovázel na osamělé místo císaře Juliana, muže, který odpadl od křesťanství, aby tam císaře zasvětil do tajemství služby boží. Tu stalo se cos zvláštního: hromové rány, modravé plameny ze země, strašidelné postavy se zjevivší, polekaly odpadlého pohrdáče křesťanství tolik, že se — pokřižoval. A hle! v téměř okamžiku strašidlo zmizelo. Císař začal se pohanskému příteli omlouvati. »Smýšlej si o kříži jakkoliv, já se moci tohoto znamení podivuji.«

Filosof Maximus nedal se touto událostí obrátiti, a Julian zůstal odpadlíkem. Julian odvrhl od sebe kříž, ale ve chvíli strachu zase ho našel. Tak si vedou červení: zavrhnou křesťanskou zásadu, že ve světě vrchnosti nutně třeba; jakmile však temné stíny neposlušnosti, nekázně tu neb onde se pozvedají, honem se křížují, aby je zapudili, a opět pevně chytají se toho, co prvé slavně byli zavrhli, totiž vrchnost a vůdců.

V státu budoucnosti má jedenkaždý se vzdělati, ve všech vědách býti obeznalý, aby kdykoli jakékoliv zaměstnání převzít mohl. Avšak třeba mnoholetých studií, mnohého lámání hlavy a trvalé námahy, nežli člověk v jedné vědě vynikne. Často všemožných užívají prostředků donucovacích, aby mladý lid k pilnosti povzbudili. V státě budoucnosti však panuje úplná svoboda; tu není žádného nucení, žádné přisnosti učitelů, žádných zkoušek; tu lze každému učiti se, co a mnoho-li mu libo. A přes to bude učených, ve všech odvětvích vědy honěných lidí? Kdo tomu věří? Či přemnozí raději nebudou učiti se ničemu? Nebude pak nescíslná síla břidilů a polovzdělanců, kteří se k žádné práci nehodí?

V státě budoucnosti každý může pracovati, mnoho-li chce, kde chce, co chce. A při tom má se všechna práce vykonati, i nejtěžší a nejnejpříjemnější; každý pohne se ku vši práci, i k nejprotivnější a nejnižší; nenastane hádka, kdo tohle vy-

konati musí a kdo ono vykonati smí. Každý s rozkoší vykoná práci, které třeba bude. Kdo tomu věří?

V státě budoucnosti netřeba odepřít si rozkoše, každému dovoleno smyslným pudům vyhověti, každému dovoleno užívat, čeho srdce ráčí. A přes to panovati bude mezi lidmi láska všecky zahrnující; všecky ctnosti zkvetou; žádný člověk druhého v požitcích nezkrátí; všickni obětavě a šlechetně život svůj vzájemně si zpříjemní. Kdo tomu věří? Třeba velké námahy, velkého sebezapírání a odříkání, neustálého mrtvení smyslných pudů, než člověk stane se opravdu ctnostným a šlechetným a spravedlivým a než nabude pravé lásky bliženské. Smí-li všem vášním hověti, je-li všeho závazku prázdno, není-li se mu báti policie, trestu, žádného božského ni lidského soudce a žádné odplaty věčné, nenadejde pak hrozný, krvavý shon po nových a nových požitcích? Na odříkání se, na sebezapírání, na ctnost není pomyslení; slabého jednoduše pošlape silnější; jeden druhému požitků pobere a uloupí; člověk sklesne na dravé zvíře, jemuž všechno dovoleno. Takový bude konec písničky.

Již největší básník Peršanů, Firdusi, klade kterémusi ministru financí do úst tato slova: »Chudý vyrovněj se boháči, a nikdo nemějž nadbytku. Jako nitě ve přízi, nutno, aby boháči s chudými žili; v celém světě rovnost musí býti, zapovídá se bohatství, mé i tvé; žen i domů, majetku i zboží každý rovným dílem míti má.«

Na to soudce odpovídá: »Ty zpytateli moudrosti, směle hlásáš, že společny mají nám býti ženy i všeliké zboží! Tomu-li tak, kdo rozezná pak otce a dítě? Všickni-li rovni, ani velcí ani malí, kdo pánem bude a kdo služebníkem? Kdo pracovati bude pro mne a pro tebe? Pak jistojistě dobré vyrovná se zlému! Umře-li kdo, či bude dvůr a dům? Sedlák vysměje se králi, zpustnou brzy všecky dědiny, a takový osud měl by stihnouti Iran? Mají-li všickni všeho dost, kdo přijme ještě peníze? Všickni-li panují, kdo vzdělá pole? K peklu zavádíš společnost lidskou, zlé-li a bezpráví jest právem.«

IV.

Opět a opět o to se pokoušeli, aby přeludy o sociálně demokracickém státě budoucnosti také skutečně provedli. Ale ani jeden pokus dodnes se nezdařil. Roku 1824 koupil bohatý Angličan Owen veliké území v Indianě (sev. Amerika), aby tam založil obec komunistickou. Owen jako zkušený organisátor, vážený obchodník a velkokapitalista měl valné prostředky a všemožná spojení. Dne 27. dubna 1825 dal nové své osadě první prozatímní ústavu; půl roku později čítala osada již 900 údů. Tak mohl zakladatel 4. července 1826 své naduté »prohlášení neodvislosti duševní« do světa rozhlásiti. Touto neodvislostí chtěl pojmenovati uvolnění od jmění osobního, od náboženství a od manželství. Owen byl bezbožec, také obec měla býti bez náboženství.

Jak dlouho trvala tato komunistická obec? Sotva něco přes dva roky, a to byly roky sváru, zmatků a sklamání. Sedm zřízení neboli ústav obdržela obec. Dne 18. června 1827 byla opět rozpuštěna.

Mimo tento známo skoro 40 takových pokusů během několika let ve Spojených státech. Jedna z těchto socialistických obcí trvala třináct let (byla to »Severoamerická Falanx« ve státě New-Jersey), jiná trvala šest roků, dvě čtyři roky, jedna tři léta. Ale většina nedočkala se ani výročního dne svého založení.

R. 1883 vznikla v Kalifornii obec dle zásad socialistických. Zevnitřní podmínky byly skvělé: skvostný pozemek ve velmi krásné a úrodné krajině, prostředků peněžních a laciných sil pracovních s dostatek, intelligentní, vzdělaní mužové a ženy v popředí, znalost socialistických plánů a systémů. Kolonie byla podřízena jenerální správě, která jednotlivcům práci rozdělovala. Soukromého majetnictví pozemků nebylo. Každý člen měl právo hlasovací. Nikdo neměl pracovat déle než deset hodin. Dvě hodiny těžké práce rovnaly se desíti hodinám lehké práce. Kdo nepodřídil se rozkazům »velké rady,« směl být vyloučen. Mzda se neplatila, také nebylo peněz. Za vykonanou práci dávali poukázky, za které v obecním krámu obdrželo se zboží. Vše prodávalo se za ceny nákupní.

Ale už po půl roku došlo ke sporu a hádce. A spory vzrostly, když se ukázalo, že výroba mladé kolonie nestačí na její vydržování; dělaly se dluhy. Proto usnesli se, že společnost se rozejde a stavení i pozemky že mezi členy se rozdělí.

V září 1897 oznámeno z Melbourne (v Australii): na základě čistě komunistických zásad zřízené osady vesnické v Quenslandu a Jižní Australii, které stát miliony stály, bídě v všechny se ztroskotaly. Každý chtěl poroučeti, málo který pracovat.

I odhodlalo se několik lidí, z Austrálie že se vystěhují a v Paraguayi že uskuteční své zámysly. Najali zvláštní parolod, a 214 osob odebralo se do Jižní Ameriky. S největší péčí vybírání z nesmírné spousty se hlásících; nejlepší náradí polní a zásoby všeho druhu vzali s sebou. Paraguay přijala kolonisty s otevřenou náručí. Uprostřed nejpustšího pralesa vznikla kolonie »Nová Austrálie,« a nadšená do domova zasílaná líčení přilákala počátkem ledna ještě 200 a později opět 76 osob do nového osídlení. »Všichni za jednoho a jeden za všechny!« bylo heslem. Majetku jednotlivců neměl, nýbrž obecnost. A co stalo se přes všechny příznivé okolnosti, přes všechny výhody odevšad poskytované? Pyšná budova se sřítíla. Ž vůdce, jakéhosi Lanea, kterého sami si zvolili, vyklubal se tyran; zotročil své »bratry« a žil rozkošnický v blízkém městě na jejich útraty. A jiní následovali jeho příkladu. Spor a hádka se vzrývaly, ze 490 osob opustilo 346 osídlení. Mnozí zahynuli. Jiní vrátili se do Austrálie navždy vyhojeni z fantastických snah.

Podobně nepodařily se pokusy před několika již věky učiněné. Dr. Oskar Martens líčí nám ve své r. 1895 vydané knize dějepisný základ a hlavní rysy politických a sociálních poměrů říše „Jahu antisuju“ na vysočině Jižní Ameriky. Indiáni zřídili si svobodný stát lidový. Soukromý majetek úplně zrušivše, třetinu veškeré půdy úrodné odevzdali lidu k získání potřebné výživy, třetinu pro potřeby inký čili hlavy říše, a třetí třetinu ustanovili pro potřeby kultu a vlády. Osivo rozdělovala vláda, která také v letech neúrody převzala úplnou výživu obyvatelstva. Ku práci přidržovali všechny muže od 25ti do 50ti let, podobně i ženy. Peněz aneb jiného sprostředkování výměny nebylo. Každý povinen byl pracovati v každém řemesle. Dohled a policejní kontrola obyvatelstva byly do podrobnosti ustanoveny. Toliko na rozkaz vrchnosti směl příslušník státu podniknouti cestu. Všecko obyvatelstvo pevně bylo na hroudu vázáno. Svobodné stěhování se tak velice bylo obmezeno, že žádný z občanů nesměl přizniti se do jiné obce, poněvadž by tím dělení země trpělo. Také byli Indiáni vázáni na jistý pořádek v příčině obleku, a bylo jim při otevřených dveřích stravovati se, aby usnadnil se dohlížejícímu úředníku volný dozor na jejich život domácí. I nezpůsobilé dítky veřejně a cestou právní byly trestány, spolu však i otec.

Aby tento až do nejmenších podrobností denního života ustanovený řád se dodržel, bylo arcit ohromného množství úředníků třeba, jehož výživu bylo pracující třídě obstarávati. Nad oddílem jednoho tisíce rodin úřadovalo neméně než 113 zřízenců, po stupních sobě podřízených. Ustavičně procházeli také mimořádní dohlížitelé celou říší a všude bylo co trestati. Každá urážka vlády neb úředníků trestala se co nejprísněji. Ani bez mučidel a trestu smrti se neobešli. Jen tímto způsobem bylo lze udržeti stát socialistický. Jednotlivec nebyl ničím, každého samostatného projevu vlastní vůle bylo mu zříkati se. Všecko řídilo se po vojensku, až Indiáni tohoto „pozemského ráje“ se nabaživše, celou tu slávu povalili.

V.

Toť jest několik obrázkův, jak by as dopadal budoucí stát sociálních demokratů. Až dosud ani jediný pokus podobný se nezdařil a neudržel. A přece běželo o menší společnosti. K jaké asi motanici, k jakým nepokojům a revolucím nutně by došlo, kdyby se pokusili prováděti socialistické theorie nikoliv na malinkém obvodu, nýbrž ve všech státech, nikoli pouze mezi dobrovolníky, ale proti vůli a přesvědčení milionů. Panstvo sociálně demokratické samo nevěří tomu, co povídá. Řčení o svobodném státu lidovém jest jim pouze vítaným prostředkem, aby lidi znepokojovali, aby je pošťvali proti nynějšímu řádu společenskému, aby agitovali. Jsou-li sami mezi

sebou, posmívají se sobě vzájemně, jako kdysi pohanští věštcové, kteří taktéž lid podváděli.

Je-li tomu jinak, tu bychom uctivě žádali pány Bebel, Singra atd., aby do opravdy provedli své zámysly a sami u sebe začátek učiníce, soukromý majetek svůj zrušili a mezi všechny rovným dílem rozdělili.

Socialističtí bratři Defuisseauxové v Belgii — jeden z nich v listopadu 1901 zemřel, — před několika lety po tetě zdědili milion. Jejich soudruzi veřejně prohlásili, že šťastní dědicové z lásky k rovnosti a bratrství v určitý den o celý obnos rozdělí se s druhy stejně smýšlejícími. Tisíce lidí sešlo se v ustanovený den před domem bratří Defuisseauxových. Ale tito téhož dne — odcestovali; nechtěli ničeho slyšeti o dělení.

August Bebel, dříve tovaryš soustružnický, za peníze dělníků sociálně demokratických zbudoval si u jezera Curyšského skvostnou villu. Německý novinář Knorr o tom píše: »Villa Bebelova má překrásnou polohu. Má tři patra: okrášlena jsouc věží a cimbuřím vévodí celému okolí. K jezeru prostírá se zahrada s nádhernými besídkami, pavilony a loubími. Území k tomu všemu bylo s velikým nákladem nasypávkami získáno z jezera. Na druhé straně villy rozprostírá se velká vinice, posázená nejlepšími a nejvzácnějšími révami. K ulici jest toto obydlí proletářské uzavřeno vysokou zdí žulovou. Nad hlavním portálem pyšní se zlatými písmeny nápis: »Bebelovo zatiší.« Cena této usedlosti páčí se na půl milionu marek. Že Bebel tu žije o chlebě a vodě, též nikdo neuvěří. Na sjezdu socialistů v Hamburku vyčítali Bebelovi způsob života i bohatství. Tu pronesl Bebel na obranu svou pověstné slovo: »Ani kuře nadarmo nehrabe!« A tak Bebel ze vzduchových zámků státu budoucnosti šťastně propletl se do skutečného zámku na jezeře Curyšském.

Žid Karel Marx, otec socialismu, více než zámožný, v knihách svých arciť hlásal jiným o společném majetku, ale nikoliv sobě. Starý socialista Lasalle nižádným způsobem nehladověl, jako ani soudruh Pavel Lefargue, který nedávno veliké nemovitosti ve Francii nabyt. Singer, Vollmar, Adler, Liebknecht a jiní sociální vůdci mají pouze — miliony. O židu Singrovi mimo to se povídá, že s dělníky svými přísně nakládá; o tom ovšem nerozšiřují se poučné povídky. Vollmar má nádhernou villu na jezeře v Hořejším Bavorsku a může tam, obklopen jsa přepychem naříkati o chudobě »vyděděných.« Dne 4. srpna 1895 zemřel v Londýně známý socialista Bedřich Engels, zanechav majetku nejméně na půl milionu marek.

Francouzský poslanec Faurès, britský socialista a přední bojovník proti »bohatým« klášterům, jest velkostatkářem v departementu Rochefortském. Jiný soudruh vydává statisíce za umělecké předměty. Komunista Vaillant zdá se, také nedovede v platnosti udržeti theorii o rovnosti majetku, běží-li o něho samého, neboť když zloději skvostné obydlí jeho navštívili, ode-

vzdal je lidumilně policii. Sociální poslanec Viviani žije rozmařile a nákladný pobyt jeho v lázních ve Vichy a Troumville působí mu veliké potěšení. Socialista Berteaux jest bankéřem a mnohonásobným milionářem; totéž povídá se o Defontaine-ovi, Deville-ovi atd. Millerand, francouzský ministr obchodu a známý socialista, podobně nezdá se, že by s každým se dělil. Republikánský list »Evenement« vypravoval nedavno o jeho požadavcích. Za jednu cestu do Nouzonu v Ardenách požádal výhradně pouze pro svou osobu: salonní vůz č. 8., v němž jest pokoj pro spaní, salon jídelní a pokoj toaletní; pak vůz A s dvojnásobným oddělením první třídy, dvě kupé pro spaní, tři toaletní pokoje a ještě dva vozy nákladní. Vagon č. 8. obdrželi, jak známo, ruský car Mikuláš II. a šach perský pro své cesty po Francii. Tato kratičká cesta socialistova stála francouzský stát maličkost 5500 franků. Ačkoliv Millerand hlavní své bydliště má v ulici Petrohradské č. 18., má zároveň ještě znamenitý komplex domů v ulici de la Glacière. Když při nedávném procesu s jedním nájemníkem tam vystoupil majitel domu pode jménem A. Millerand, důkladné šetření objevilo pod tímto skromným jménem socialistu a ministra obchodu.

V Belgii honosí se sociálně demokratický poslanec Vandervelde zcela otevřeně svým přepychem, nose dokonce na rukou zlaté náramky. V Italii, uprostřed krajiny, kdež lid hladem hyne, v Barri, má poslanec Ferri, zjevný socialista, villu přepychově zařízenou.

Přemnozí vůdcové sociálních demokratů jsou židé, zvláště v Rakousku. Že nepracují zadarmo, že při sociálně demokratickém hnutí dovedou prováděti krásné »obchody,« kdežto platícím soudruhům křesťanským slibují těšinská jablíčka v státi budoucnosti, netřeba dokazovati.

VI.

Nikoli, tito mužové dojista neposkytnou pomoci chudému dělníku a souženému rolníkovi. Mají toliko krásná slova, pronášejíce dlouhé řeči o »ráji na zemi«; mluví »o společném majetku« a hromadí bohatství na bohatství a pijí šampaňské a jedí srně, kdežto chudí »soudruzi« trpí hlad.

Spasitel blahoslavlil chudé. Ale křesťanu jest známo, že také bohatý jest chudý duchem, užívá-li řádně svého jmění. Na tom by nesešlo, má-li Bebel a Singer zámky a villy. To toliko zasluhuje zapamatování, že mezi slovem a skutkem u mnohých socialistů jest nepřeklenutelná propast. Mluví o společném majetku, ale sbírají si poklady: štvou proti majetku církevnímu, ale nemyslí na to, sami nazývajíce se komunisty, aby se spolupřízníci sdíleli svůj majetek.

Základem společnosti jest šetření vzájemných práv a povinností. Společnost jest podřízena zákonu rozumu a svědomí. Podstatné prvky společenského života jsou: 1. doživotní spo-

lečenství muže a ženy v manželství. Posvátnost tohoto stavu založena jest ve stvoření a ve vykoupení. Z manželství vyrůstá 2. rodina. Přirozeně jest v manželství majetek manželů společný a tento majetek jest pak společný celé rodině.

Možnost úživy rodiny děje se spravedlivým výtěžkem práce, která 3. tvoří zase základ života sociálního. Křesťan povinen jest pracovati, ovoce práce jest majetek. Následkem přerozličných vloh a snah jednotlivců vzniká ovšem nerovnost jmění. Ale tato nerovnost sama v sobě není zlem, nýbrž má mnohé dobré stránky. Jako vysoké horstvo lesnaté živí prameny, které pak rovinou protékají a ji zúrodňují, tak i boháči, jestliže konají svou povinnost, napomáhají z nadbytku svého blahu ostatních. Ostatně právě ze školy chudoby vyšli často lidé nejslechetnější a nejlepší.

To jsou zákony přirozené, dle kterých společnost lidská měla by ke štěstí dospívati, — ale namnoze neděje se tak. A to proto, že mnozí spouštějí s mysli křesťanství.

Dojista, mnohá věc musí se změnit. Spravedlnost se zavázanými očima svými a rovnými miskami opět měla by ve světě vládnouti vyrovnávajíc neshody. Hospodářsky silnější nemá utlačovati slabšího. Dělník má právo na bytí člověka důstojné; toho musí dojiti. Rolník má právo na výtěžek své půdy; to nesmí se mu bráti. Řemeslník má právo na zajištěnou existenci; toho třeba šetřiti. Křesťanský kupec má právo na výdělek poctivého obchodu; ten nesmí se mu zkracovati. Nikoliv, bezměrná soutěž nesmí v hospodářském životě státi na popředním místě, nýbrž zásada spravedlnosti ode dávna ctihodná: každému, což jeho jest, spravedlnost pro všechny!

A kde nestačí spravedlnost, nechť smírně napomáhá křesťanská láska. Ten, kdo práci dává a kdo práci přijímá, nemají proti sobě nepřátelsky státi: jsouť dítky jednoho Otce, který jest v nebesích, a mají jako bratři starati se bratr o bratra. I nejchudší má právo k lásce boháčově, který jeho bídu má mírniti, nemůže-li chudšas sám nikterak si pomoci. Jen touto cestou mohou národové i jednotlivci státi se šťastnějšími, a všickni mají společně pomáhati, aby tohoto štěstí došli.

Ale i pak zůstane země pláctivým údolím, vždy bude dosti chudých i bohatých, učených i neučených, zbožných a bezbožných, dobrých a zlých, líných a pilných, spravedlivých i nespravedlivých, nikdy navštívení a zkoušky, nemoci a neštěstí se nám nevyhnou. Ráje proto nehledejme na zemi, nýbrž nahore nad hvězdami, kdež dobrý Otec panuje a každému po zásluze odměny podává. Nedej se tudíž másti a sváděti mylným předstíráním o nebi na zemi.

Vari se státem budoucnosti, který nikdy nepříjde! A kdyby proti všemu očekávání opravdu se uskutečnil, za kratičkou dobu hrozně by natropil ohavnosti a neštěstí a pak zase by zmizel. Buď spokojen; modli se, pracuj a šetři, a Pán Bůh tě neopustí. Ont nikoho neopouští, kdo se Ho nespouští. Vzpomínej na drvo-

štěpa, o němž Křištof Šmíd tak krásně napsal, že vyprosil si od božského Děťátka milost, aby v zlato se proměnilo, čeho se dotkne. Když pak suky dorážel, ba i doma i voda pitná i chléb proměnily se ve zlato, strachem a úzkostí — probudil se a Boha chválil, že pouhý to byl sen.

8. Chtějí lásku volnou.

I.

Učený profesor na vysokých školách, Dr. Josef Ign. Ritter, vyjel si kdysi poštou na cesty. Mezi cestujícími byly také dvě dámy vznešeně oblečené. I ukazovaly při každé af vhodné či nevhodné příležitosti svou nevěru. Přes to všichni cestující se dobře bavili. V jedné vesnici bylo jim zaměnění koně. Cestující zatím vystoupili, aby ves okoukli. Tu pravila jedna dáma Ritterovi: »Pane, podívejte se na tyto lidi, jsouť zajisté katolíci!« — »Z čeho tak soudíte?« tázal se profesor. »Ó, všimněte si jich důkladně; všickni tak hloupě vypadají.« — »Tak? myslíte?« odpověděl profesor suše. »Nu, pak zajisté i vy, milostivá, jste znamenitá katolička. Neboť vyhlížíte zrovna nelidsky hloupě.«

Katolíkem a hloupým býti v očích mnohých lidí jest totéž, zvláště u sociálních demokratů. »Naše strana jest strana vědy. Věda nepřátelsky stojí proti náboženskému,« pravil Liebknecht na sjezdu v Halle r. 1890. My katolíci jsme hlupáci, že dosud držíme se staré víry křesťanské, že dosud věříme v zázraky, že posloucháme papeže v Římě a jej za nejvyšší hlavu uznáváme, že manželství máme za věc posvátnou a že toliko od křesťanského života rodinného čekáme záchranu společnosti lidské. »Lamte si,« napsal Adolf Kolping, zakladatel tovaryšských spolků, »lamte si hlavy jakkoliv o nejlepší ústrojí státním; vymyslete si zákony, které by chytráckou vypočítavostí celý věk starý zahanbily, dokud spořádaný život rodinný nezploď a nevychová řádného smýšlení a ctnosti, nevzbudí ducha, v kterém nové zákony teprv života nabudou, dotud vodu nositi budete v řetětech. Život rodinný důležitější jest nežli všechna věda učencův, nežli všechno umění velikých duchů, nežli veškera moc mocných a veškera politika. Každé a vychovávejte jednotlivce jak chcete; jestliže život rodinný neujme se a nevypěstuje semena dobrého, námaha vaše ztratí se jako voda v písku. Záchrana společnosti lidské má počátek svůj v rodině, v manželství, v sňatku. Bude-li manželství tím, čím Bůh je učinil, může zachovati společnost lidskou.«

Bůh již v ráji ustanovil manželství a první rodiče spojil nerozlučně. Když pak následkem hříchu manželství vždy více bylo porušováno, božský Spasitel náš, Ježíš Kristus, po řádu a zákonu Božím je opět obnovil a navrátil k původní jednotnosti, nerozlučitelnosti a svatosti, aby bylo pramenem milosti, obnovy a ušlechtění celého pokolení lidského. Syn Boží se vtělil

a jako při křtu svatém obmyslil všechny duchovním synovstvím Božím, chtěl také pramen přirozeného narození pro všechny posvětit, povýšiv svazek obou pohlaví, muže a ženy, k důstojnosti svaté svátosti, vtisknuv tomuto svazku znak nerozlučitelnosti a uděliv touto svátostí manželům zvláštní milost, aby v stavu manželském až do smrti bohabojně setrvali, děti své křesťansky vychovávali a sobě věrnost, lásku a pomoc vzájemnou prokazovali.

Svátost manželství tedy posvěcuje lásku manželů křesťanských tak, že apoštol mužům mohl říci: »Mužové, milujte manželky své,« a manželkám: »Ženy poddány buďte mužům, jakž sluší v Pánu,« a mužům i ženám: »Poddáni sobě buďte v bázni Kristově!« Kristem a Jeho milostí posvěcená láska není rozmarná ani vrtkavá, nýbrž jako láska Kristova, pravá, silná, obětavá až do smrti.

Svátost stavu manželského posvěcuje jednotnost, takže mohl Kristus říci: »Slyšeli jste, že řečeno je starým: nezcižolozíš. Ale já pravím vám, že každý, kdožby pohleděl na ženu ku požádání jí, již cizoložil s ní v srdci svém.« Jak posvátné jest tedy manželství, které nesmí býti rušeno ani myšlenkou!

Kristus založil svátostí nerozlučitelnost manželství, bez které ani lásky ani věrnosti v manželství nelze si pomyslit, a vůbec pravého účelu manželství nelze dojíti. Proto dí Kristus: »Pak již nejsou dva, ale jedno tělo. A protože, co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.« A apoštol učí: »Těm pak, kteříž jsou v manželství, přikazuji. ne já, ale Pán, aby žena od muže neodcházela: pakli by odešla, ať zůstane nevdaná, aneb ať se zasesmíří s mužem svým. A muž nepropouštěj manželky . . . Žena vázána jest zákonem, dokud muž její živ jest; pakli by umřel muž její, svobodná jest, nechť se vdá za koho chce, toliko v Pánu.« (I. Kor. 7. 10—11 a 39.)

To jest manželství křesťanské; jest svaté a nerozlučitelné. Jest to obraz spojení Krista s Církví; ale Kristus vždy spojen jest s Církví. Tudíž i svazek manželský budiž nerozlučitelný.

Manželství jest nerozlučitelné: toho vyžaduje dobrá výchova dětí. K dobré výchově třeba dlouholeté starosti a námahy. Mohou-li však manželé opět rozejít se, nebudou ani příliš dbáti o vychovávání dětí. Především jest to matka, které při výchově dětí nejvíce obětí jest přinášeti. Bude i pak tolik obětavá, má-li se obávat, že muž ji opustí a s sebou vezme dítky?

Manželství jest nerozlučitelné: toho vyžaduje podstata lásky, která uzavírá manželství. Zeptejte se mladých manželů, ozývá-li se v nich myšlenka na rozluky manželství. Neozývá, odpoví vám; my jsme si věrnost slibili až do smrti; ba i za hrob zasahej láska naše. Mohlo by se mluvit o tak silné lásce, neochvějně věrnosti a radostné oddanosti, kdyby manželství mohlo se rozloučiti?

Manželství jest nerozlučitelné; toho vyžaduje mravnost lidská. Mohou-li se manželé od sebe rozběhnouti, otevřete vášni dokořán, a to vášni ze všech nejhroznější. Čistota

mravů na vždy vymizí. Rodiny rozpálí a roztní se vzájemnou nenávisť a nesvorností.

Proto katolická církev od počátku zastávala se nerozlučitelnosti manželství, ji hlásala a bránila i proti nej-mocnějším knížatům. Když r. 1193 král francouzský Karel August svou právní manželku Ingeburgu zavrhl, aby se oženil s Anežkou, dcerou vévody z Meranie, tu jako kdysi druhý Jan Křtitel povstal papež Innocenc III. a pronesl: »Non licet! Není dovoleno!« V 16. století propustil král anglický Jindřich VIII. svou právní manželku, aby si vzal dvorní slečnu Annu Boleynovou. Ale opět to byl papež, který se nezaleknut povstal, a raději, ač v bolu nevýslovném, celé království, krásnou Anglii, nechal od církve odpadnouti, než aly opustil učení Kristovo o nerozlučitelnosti manželství. Tak byla církev katolická po všechny časy nejsilnější záštitou mravnosti.

II.

Na křesťanském manželství spočívá křesťanská rodina, ona vznešená vychovatelná lidstva, bez které bychom sesurověli. Z křesťanských rodin máme dívky křesťanské. Rodiče pěstují a vychovávají dívky a především matce připadá hlavní podíl tohoto díla posvátného. Proto dí slavný biskup Mohučský V. E. z Kettelerů právem: »Největší milost, kterou Bůh člověku daroval v přírodě, jest beze vší pochyby dar matky v pravdě křesťanské. Pravím zúmyslně: nikoli něžné, laskavé matky; neboť naplňuje-li duch světa i matku, neprospívá, ale ubližuje láska její dítěti. Ale *matka křesťanská jest všech darů Božích největší.* Ó, slyším-li, jak svět štěstí dítěte cení dle majetku rodičů, jak se bouří všechno nitro mé! Neskonale nešťastným jest dítě, které má nekřesťanskou matku, nevěřící a nectnou, byť v hedbáví mělo ustláno; nesmírně šťastným jest dítě, které má matku v pravdě křesťanskou, byť v hadrech vyrůstalo a v cárech k hrobu se dobelhá. Když syn bouřemi života zmítaný sem a tam se kymácí a již již víry a mravů pozbývá a věčnému zahynutí se blíží, tu zbožná, ušlechtilá postava jeho matky, která již dávno v hrobě odpočívá, se mu zjeví a podivuhodnou mocí zase uvede na cestu víry a ctnosti. A jestliže srdce mužovo neustálým stykem se světem nakaženo jest duchem světským, nevěrou a nepravostmi světa, pak blaze, má-li zbožnou, křesťanskou manželku. Konečně nadejde doba, kdy svět odvrátí se od muže, který nechtěl světa se odříci. Když pak stojí při něm manželka, která neúnavnou láskou a obětavostí před oči mu postaví živý obraz síly od Boha dané, pak i on konečně se navrátí ku Kristu a v Kristu nalezne mír a spásu. Na křesťanském manželství a na křesťanské rodině záleží tedy všechno štěstí společnosti lidské. Kdo tímto základem hýbá aneb ho ničí, podkopává budovu společenského řádu, pracuje o zkáze člověčenstva.«

III.

Ale tak si vedou sociální demokraté. Dle Bebela, hlavního apoštola sociální demokracie, musí nynější manželství, jakož i stát a náboženství zmizeti. Manželku třeba osvoboditi, manželka musí z domova a od krbu a musí mimo domov účasti se zaměstnání jako muž. Kuchyně soukromá pomine: zřídí se veřejné budovy k stravování, lidové kuchyně. »Kuchyně soukromá nahradí se společenstvem kuchařským s velikou kuchyní centrální a stroji. Ženy střídavě tam budou konati službu; pokrmy mnohem levněji se připraví, budou chutnější, poskytnou většího výběru a nebudou vyžadovati tolik námahy.« Nebude tedy žen o domácnost pečujících, jako nyní. Žena bude choditi do hostinců a do lidových spolků a řečniti bude v životě veřejném jako muž.

Nesrovnají-li se muž a žena, nemají-li se už rádi, aneb shledají-li oba, že k sobě se nehodí, prostě se rozejdou, a každá strana najde si jinou partii.

»Ve volbě lásky«, píše Bebel, »bude žena rovněž tak jako muž svobodna a bez překážky. Namluví si a nechá se namluviti a uzavře sňatek z nižádného ohledu jiného, než z náklonnosti. Tento svazek uzavře se smlouvou soukromou, bez všelikého sprostředkovatele, jakož až do středověku bývalo manželství smlouvou soukromou . . .«

Co zůstane z manželství, mohou-li manželé, povolující každému rozmaru a nenadálému odporu rozběhnouti se a nový poměr lásky navázati? Této »svobodné lásky« nejen Bebel, ale i Engels se zastává, jakož i Stern, Liebknecht a jiní. Tu se může přihoditi, že manžel sociálně demokraticky vzdělaný ráno po sňatku svou snoubenku osloví takto: »Nejdražší družko! jsme arcif teprve od včerejška svoji. Ale dnes ráno zmocnily se mne zklamání a nechuf, jak naše Bebelovo právo manželské na str. 428. tak krásně dí, a proto nařizuje mi morálka, jak týž mravně osvěcený zákonodárce vhodně praví, abych zrušil poměr nepřírozený, který tudíž stal se nemravným. Dalšího obřadu mimo toto mé prohlášení, jak povědomo, není třeba k rozluce naší svobodné lásky, nebo tento svazek jako v dobách středověkých jest soukromá smlouva bez přispění jakéhokoliv sprostředkovatele. Proto nepotřebujeme k rozejtí se žádné úřední osoby, zrovna tak, jako jsme nikoho nepotřebovali včera k uzavření naší smlouvy soukromé. Žádný nepovolanec nemá se tu vměšovati, praví náš nejvyšší zákonodárce August Bebel. Manželství naše jest tudíž rozvázáno. Jest to arci devadesátý a sedmý sňatek za dva roky, ale po výroku Bebelově musí tak býti. Ty si po snídání vyvolíš jinou lásku, a já rovněž tak učiním.«

Že manželství ve středověku bylo smlouvou soukromou, jest blud. Církev nikdy manželství nepovažovala za věc soukromou. Dle učení katolického jest manželství svátost od

roku 1901 přišlo *na jednu hlavu* sociálně demokratického soudruha přes třináct marek. Pruský stát vybírá od dělníků v nejvyšším případě toliko polovičku dávek, co jich sociálně demokratické těžiště žádá. Ba jsou soudruzi, jako na př. knihtiskaři, kteří týdně 1-10 marky, *57-20 ročně*, tedy skoro desetkrát tolik sociálnědemokratických daní musí odváděti, nežli průměrně dělníci v Prusku státu odvádějí.

Co dělají sociální demokraté s tolika penězi? Mají z nich chudí dělníci prospěch? Ó nikoli! *Peněz užívá se k agitacím, k volbám, k tisku, k stávkám atd.* Roku 1901 obdrželi rakouští soudruzi *20.000 marek* podporou k volebnímu boji. Na podporu tisku vydáno 67.377 marek.

Působením těchto bohatých prostředků peněžních vzrostl v pruském Slezsku počet hlasů, který r. 1890 obnášel 68.577, už r. 1898 na 133.990 hlasů. Pokladna strany za jediný rok 1901 vykazovala větší příjem o 68.352 marek proti roku minulému. Přebytky novin »Vorwärts« vykazovaly zvýšení o 21.736 marek. Na Vídeňském sjezdu rakouských sociálních demokratů r. 1892 vypravoval delegát Šmíd: »U nás kupují lidé, kteří suchým chlebem se živí, ba kteří chleba do syta ani se nenajedí, sociálně demokratické noviny dělnické.« Z okolí Nového Města za Vídní oznamuje se, že tovární dělníci dychtí po sociálních novinách s takovou chtivostí, že v místnostech pro jídlo určených i mezi obědem noviny se předčítají těm, kdož čísti neumějí, začez posluchači po krejcaru platí.

Dobře, že lidé čtou, toho nelze vytýkati. Ale což když čítají toliko zlé věci, kdo vypočte škodu, která z toho pochází? Jak mnohý dělník mladý přichází z křesťanského domova do morového toho ovzduší, a brzy, velmi brzy jeho náboženské přesvědčení zhyne. Člověk uvěří mnohem spíše pochybování nežli pravdě. To jest každému známo. Vejdí v neděli do venkovského výčepu a podívej se na ty veselé bratry; právě snad dostali mezi sebe někoho, jehož svědomí hlasitě volá o pomoc v tomto smrtelném nebezpečí. Jako omámený sedí mezi zlými tovaryši. Ale brzy stává se mu tato společnost potřebou a po nějakém čase nelze ho poznati. Matka lomí rukama, pláče a modlí se, snad to ještě pomůže, ale také snad jest již pozdě. Snad čte tyto řádky otec neb matka, kteří starostlivě hledí do budoucnosti a nevědí si rady se svými dětmi. Co se má státí? tážou se plní úzkosti. Co má býti? Třeba pevným vědomím ozbrojiti dítky proti svůdcům. Dítěti může podvodník kočíř zlatu prodati za drahokam, ale nikdy muži zkušenému. Z největší části jest to nezkušenost a nevědomost, které přivádějí červené internacionale či sociálním demokratům nové soudruhy. Kdyby naši dělníci lépe byli poučeni, neběhali by houfně za červenými. Vždyť práce sama zušlechťuje člověka pracujícího, práce dělá lidi dobrými a dobrému člověku nikdy nelze z přesvědčení přejíti k sociálním demokratům. Starejme se tudíž

sociálních demokratův. Vari tedy, sociálně demokratický stát! Nemůže zachrániti člověčenstva, ale spíše učiní je nešťastným a do záhuby uvrhne. Rozuzlení všech těžkých kostí jest jediný Kristus, jak krásně pravil kterýsi básník: «Otázka otázku dněs stihá, ji rozluštit správně chce každý, všecko mluví o otázce sociální, kterou Jediný jen rozluštit může dokonale.»

9. Více blýskají se slovy než skutky.

I.

«Nové Augsburské noviny» v únoru 1901 poukázaly k tomu, že při letošních mrazech a s nimi spojeném nedostatku práce na křesťanskou dobročinnost velké nároky se činí, jak denně u vrat klášterů a kostelů Augsburských lze pozorovati. Na to napsaly «Augsburské noviny lidové»: «A dříve se to rozdělování pokrmů, které jest skvrnou doby naší, dříve se svolávání chudiny skutečně ze šlechetného puzení, které nazýváme láskou? Nikoliv, neděje. Jen v těch podělených, kteří žádného úsudku nejsou schopni, tento cit se snad ozve. Ale větší část pocítí hanbu, že přijímají almužnu, pocítí hanbu nešťastníka ze společnosti lidské vyvrženého. Voláme: *Nechte je hladověti!* Pak duch jejich vyhledá si prostředky a cesty, které je uvedou na důstojnější dráhy: k své pomoci!»

Nechť trpí hladem! Tak tedy končí sociálně demokratická moudrost. Nechť trpí hladem, chudí a nouzí sklíčení, aby duch jejich vyhledal prostředky a cesty, které je uvedou na důstojnější dráhy: k sociální demokracii. A čím ta utiší hlad chudiny? Hanlivými slovy proti Bohu a světu.

Neboť co činí sociální demokracie ve prospěch chudobných dělníků, těžce zkoušených rolníků, chudých a nouzí trpících? Jmenujte nám jednoho jediného demokrata sociálního, který jako P. Damian a jeho nástupci z pouhé lásky k lidstvu šli si pro smrt, pro děsnou smrt malomocenství, aby ubohým malomocným, o které už ani vlastní rodiče a vlastní dítky nepečují, sloužili a je ošetřovali. Jmenujte nám jen jednu jedinou nemocnici sociálně demokratickou, jen jediný sociálně demokratický útulek dětský! Co dělají velkohubí přední bojovníci bratrství, co dělají na prospěch chudého dítěte opuštěného, ve prospěch lačných a pomoci zbavených? Co dělají sociální demokraté? Od svých soudruhů přijímají veliké sumy. Dle zprávy sociálně demokratického náčelníka o schůzi strany v Lubeku v srpnu 1901 obnášel všechen příjem pokladní *317.934 marek*, výdeje 291.788 marek. Sociálně demokratická nákladnictva své zdanění z 1,116.588 marek roku 1891 zvýšila roku 1899 na 7,687.154 marek. *Za devět roků* shráblí svým šroubem berničním *32 miliony marek*,

zrakost, těch věci nezjeviti hned dítěti. Všecko obmezování počestnosti a stydlivosti má ustati, bezedné bahno nemravnosti se rozevře. S rodinou rozbije se poslední zbytek dosavadní společnosti lidské a dosavadního řádu společenského.

V.

Tam míří sociální demokracie; tomu nás učí vůdcové a pohlaváři její. Uvedli jsme, pokud přípustno, výroky jejich do slova, aby každý mohl učiniti si svůj úsudek. Kdoby mohl ještě srovnati se svým svědomím přidati se k sociální demokracii anebo v ní setrvati?

Kdo do zaslíbeného ráje sociálně demokratického vstoupiti hodlá, musí nutně odřici se všeho majetku a všeho práva na majetek.

Až dosud mohl prostý dělník dovedností, pilností a spořivostí vyšínouti se výše, mohl alespoň sobě a dítkám svým zajistiti živobytí. V sociálním státu to vše pomine. Každý jest a zůstane společenským nádečníkem.

Sociální demokrat musí přede dveřmi tohoto ráje zanechati svou svobodu.

Nebudeť arci žádných úředníků a žádného zeměpána, žádného císaře a žádného presidenta. Ale za to má socialistický stát každého v moci své tak, že může k blahu všeobecnému nechati jej umříti hladem, jakmile to za dobré uzná. A proč by tak neučinil, je-li mu někdo nepohodlný?

Sociální demokrat musí přede dveřmi tohoto ráje zůstaviti svého Boha, Krista a Církev svatou, duši i spasení věčné.

Sociálně demokratické evangelium zní: »Není Boha! Člověk není leda vyvinuté zvíře.«

Sociální demokrat musí přede dveřmi tohoto ráje zůstaviti křesťanský zákon mravní.

Křesťanské manželství a křesťanská rodina jsou zrušeny. Bezuzdnost a zvířecí chťiče nemají se potlačovati; dovoluje se i to, co sami divochové pohanští a staří pohané za hřích pokládali.

Sociální demokrat musí přede dveřmi tohoto ráje zůstaviti svou manželku i své dítky.

Svobodná láska jest nejvyšší zákon, a dítky státních otroků samozřejmě patří státu. Láska rodičů a láska dětí v novém státu sociálním prostě pomínou.

A když sociální demokrat své největší a nejdražší statky byl obětoval a pro nevýslovně bídné a mrzké bytí byl se rozhodnul, má mimo to vyhlídku, že do slíbeného »ráje« ani nevstoupí. Neboť třídy majetné sotva nechají si líbiti, aby je sociální demokraté do čista vydrancovali, budou se brániti na nůž. Po oky krve se rozlijí a jak k pravdě se podobá, nebude vítězství na straně

Krista ustanovená a správě Církve svěřená; proto Církev od počátku ustanovila zákonodárství manželské a zejména stanovila překážky manželské. Mimo to prohlašuje každé manželství za nedovolené, které nebylo uzavřeno dle předpisů církevních. Uznávala-li církev až do sněmu Tridentského manželství tajně uzavřená za platná — nebylo-li tu žádné překážky jiné — učinila tak pouze proto, aby většímu zlu zabránila. Manželé i pak na vždy byli vazáni. Jest to tedy docela něco jiného, nežli nevázanost ve smyslu Bebelově, který každé moci veřejné popírá práva, míchat se do věci manželských a manželům dovoluje, po libosti se rozbíhat. Dle Bebela jest vzájemný poměr obou pohlaví na téže výši, jako venku u zvířat polních a lesních.

IV.

Jak nesmírné sprostoty třeba, aby člověk takové morálce učil, a jaké surovosti, aby ji pronášel. Bůh uchovej náš lid ■ toho neštěstí, aby zabředl kdy do takovéto propasti nemravnosti. Tělesně ubědované a duševně sesurované plémě nevyhnutelně by následovalo. A toto plémě propadlo by zaslouženému zániku touže nutností jako nezměrně nemravní národové starého věku.

S křesťanským manželstvím přirozeně by také křesťanská rodina doznala úpadek. Bebel učí: Žena jest svobodná a nezávislá a užívá s mužem rovného práva. Dítě není rodičů, ale společnosti, která je pokládá za „přirůstek“. Kdo jest otcem, jest věc vedlejší. Matce zůstane dítě tak dlouho, dokud nenaučí se běhati a jísti. Pak převezme společnost jeho výchovu.

Člověk, když tohle čte, domníval by se, že nalezá se mezi divochy v Africe aneb u starých pohanů. Křesťanská rodina přináší společenskému a státnímu životu požehnání především tím, že vychovává děti. Děti dány jsou a od Boha svěřeny otci a matce, aby vychovány byly pro Něho a život věčný. Otec a matka jsou Bohem ustanovenou mocí nad dětmi, které nejprve v rodině mají naučiti se poslušnosti. A poslouchají zajisté z lásky k rodičům, jímž za všechno jsou povinovány. Nejšlechetnější city lidské zakládají se na této lásce k rodičům. Nejkrásnější, nejbláženější věc v rodině, láska mateřská a vzájemná láska dítěti, ničí a hubí se tedy ve společnosti socialistické. Rodiny, křesťanského manželství, tohoto základu státního, v sociálně demokratickém státě budoucnosti není. Dítě v útlejším věku běře se rodičům a svěřuje se sociálně demokratické péči a vychovávacímu ústavu. Není už ani rodičů, ani rodiny, ani domova. Láska mateřská, povinnosti rodičů, láska mezi bratřími a sestrami budoucně nebudou mít žádného významu.

Ano, děti nemají se ani pohlavně oddělovati; co nejdříve mají poučovati se o všech věcech pohlavních, o původu a vývinu člověka. Dle Bebela jeví se v tom nerozum a krátko-

o dobrou četbu. Katolik nemrziž se obětovati něco za noviny dobré, knihu dobrou. Kéž křesťané následují horlivosti zlých horlivostí pro věc dobrou.

II.

Sociální demokraté šíří se již také po venkově. Vědí, že hlavní součástí lidu jest rolnictvo, a že musí rolnictvo získati pro sebe, chtějí-li ve státě panovati. Až dosud sociálním demokratům nevedlo se na venkově příliš dobře. Rolník ale není jako dělník ve městě, který nemůže už nic ztratiti. Polařením zaměstnává se 67·6 procent všeho obyvatelstva; v Německu napočítáno r. 1895 přes osmnáct milionů lidí rolnického stavu, tedy třetina obyvatelstva. Sedmdesát procent rolnických pozemků v Německu připadá malým rolnickým usedlostem ve velikosti 2—100 hektarů.

V Písmě sv. čteš, že »chléb nuzných jest život chudého; kdo jej odjímá, jest člověk krve.« (Sirach 34, 25.) Chléb rolníkův jest také život jeho a lidí, kteří rolníka o chléb připravují, jsou vinni, že stav mohutný, síla státu, vadne a postonává. Rolník žije z výtěžku sklizně své, jestliže výtěžek ten kryje jeho vydání: daně, čeledí atd. Ale jaký jest výtěžek tento již od mnoha let? Ceny obilní jsou tak nízké, že klidně říci lze, že na rolnickém stavu páše se hřích do nebe volající tím, že mu společnost zaslouženou mzdu za práci odnímá. Dnes, kdy tyto řádky píšeme, stojí v Rakousku kilo žita třináct haléřů. Za takových cen rolníku nelze užítí se. Kdo jest tím vinen? Vinu nesou jiné země, které platí méně daní, mají lacinější síly pracovní a půdu úrodnější, úrodnější pozemky. Čeho tu třeba učiniti? Buď ať se uloží na cizí obilí zvláštní daň, clo dovozní, aneb ať zmírní se daně polního hospodářství. Ale stát daní nezmnírní, nezbyvá tedy než toliko prostředek první, a možno říci, že mírná cla jsou požehnáním, ba životní otázkou pro hospodářství polní. Ale proti těmto clům sociální demokraté, kteří nyní pojednou ucházejí se o přízeň rolníků, povždy vášnivě brojili. Když v říši německé pojednávali o ochranném clu obilním, rozšířili socialisté leták ve dvou milionech výtisků. Leták vydal heslo: »Pryč s tarifem hladovým,« a líčil tu věc tak, jakoby pro lepší cenu obilí dělníci musili hladověti.

Sociální demokraté nahlízejí, že rolníci bez cel vesměs musí zahynouti. Ale na tom jim nezáleží. Sociální demokrat Kautský pravil na schůzi ve Vratislavi r. 1895: »Nemáme příčiny ujímati se zachování stavu selského. To by jen tehdaž mohlo se státi, kdybychom je v majetku jejich posílili.« Tomu však sociální demokraté nechtějí. Vzali si jednou do hlavy, že všecken majetek zobecní, a chtějí nápad svůj provésti, byť polovice světa při tom zahynula.

Avšak nejen pro majetek panuje nepřátelství mezi rozumnými rolníky a sociálními demokraty. Sedlák a sociální demokrat

i v jiných věcech nemohou se shodnouti. Rolník miluje chudinu a podává jí rád kus chleba, ale děsí se zlotřilců, kteří v neděli všechno rozházejí, co za týden vydělali, a pak jako cikáni v cárech dům od domu práci hledají. Vydělali-li tolik, že to na jedno opití stačí, začíná krásná ta písnička znovu. Dobrému rolníku hnusí se též šibalové, kteří i na venkově s křikem domáhají se o smíhodinové práce; rádi by byli prvními u stolu a posledními při práci. Jen si představme, jak by to na venkově dopadalo, kdyby čeládka rolníková jen od osmi do dvanacti ráno a od jedné do pěti odpoledne pracovala, tedy osm hodin, a ostatní dobu prozahálela. Rolník také miluje radůstky: ale sociální demokraté tolik mu namlouvají o divadlech a koncertech, že nahlíží, tohle že na venkově nejde. Rolník nevydělá tolik, aby peníze houfně mohl rozhazovati. A povídačky sociálních demokratů o volné lásce! Bůh chraň jinochy před takovouto společností; starší lidé rozumní červené pokusitele sami ode dveří si zaženou.

Také nepodařilo se sociálním demokratům nikde, aby rolníky houfně pro sebe získali; jednotliví, lehkomyšní mladíci jdou za nimi, ale nikdy starší mužové hodní, armáda selského stavu. Sociální demokracie výhradně pracuje o zájmech jednoho stavu — městského dělnictva. Tím však není řečeno, že dělníci od sociální demokracie mají skutečný prospěch.

Sociální demokracie hledí si toliko nejjednostranější politiky zájmové na prospěch jediného stavu, dělníků, na úkor všech ostatních. Ba politika tato je tolik zaslepuje, že ani pravého blaha dělnictva se neujímá. Neboť patrně škodí dělníku, až rolník nebude mít tolik, aby tovary dělnické pilnosti mohl zaplatiti; když v hausech bude mu zvenkova se stěhovati a mzdu v střediscích průmyslových stlačí. Naproti tomu není jisto, stoupnou-li ceny chleba zvýšením cel obilních. Neprávem tedy mluví se o lichvaření s chlebem.

III.

U sáčku přestává láska, dí pořekadlo. Že má pravdu, dokazuje zkušenost. Dejme tomu, že na př. dělník neb rolník svého představeného velice ctí. Vsadí-li se však dělníku nebo rolníku do hlavy, že jej představený vykořisťuje, dojistá rolník i dělník stane se nejrozhořčenějším nepřítelem tohoto představeného. Prostředku tohoto užívají sociální demokraté v hojné míře, aby dělnictvo rozešťvali nejprv proti Církvi a jejím služebníkům, pak i proti protivným stranám. Právě proto plší sociální demokraté v Rakousku tak často o poplatcích stolových a rozšiřují o té věci brožurky. Tím zainýšlejí dokázati, že duchovenstvo z lidu kořistí, ač to pravda není. Jiným vhodným prostředkem agitačním jsou sociálním demokratům »nepřímé daně.« Ode dne, kdy žid Lasalle řekl: »Nepřímá daň jest zřízení, kterým měšťané náklady státu na chudší třídy společnosti

uvalují, nalezlo to slovo tisícerou ozvěnu a bylo vždy velmi působivým prostředkem agitačním. Vypravujeme-li chudému muži, že při každém kilogramu kávy platí korunu daně, otvírá arcit oči na toto nadělení. Slyší-li rolník, že v Anglii kilogram rakouského cukru stojí třicet haléřů, v Rakousku samém však pro daně devadesát haléřů, skoro zdá se mu, že nelze uvěřiti tomu, ač tomu tak skutečně jest. Je-li tomu tak, domnívati se bude čtenář, že nelze toho schvalovati. Nejvyšší autorita lidská, sám papež Lev XIII., v pastýřském listu »Rerum novarum« zavrhl kořistění daněmi. Svátý Otec tam dí: »Nemá se majetek soukromý vyčerpati nesmírnými daněmi a dárkami. Právo majetku neurčil zákon lidský, nýbrž božský, a proto nesmí stát tohoto práva odstraniti, nýbrž jen všeobecnému blahu přiměřeně upravovati (t. j. ukládáním daní jen spravedlivých). Nespravedlivě tudíž a nelidsky jedná, běře-li kdo soukromým osobám pod jménem daní více než jest správné.«

Pohříchu potřeby daní za posledního století náramně vzrostly. Dluh státní jde do miliard; do milionů jest lidí, kteří od státu žítí chtějí.

Stát musí starati se o vojsko, o úředníky, o vdovy těchto úředníků, o státní zřízence ve výslužbě. Pohříchu nad to uvalil si na sebe i starost o státní židy. Přes tuto řeku nedostaneme se bez umáčení a jest nám do mokrého živlu vejíti, ať se nám líbí či nelíbí.

Jak máme daně sehnati? Kapitalisté, peněžníci praví: široké vrstvy lidu třeba zdaniti. Ale široké vrstvy lidu míní: Kdo má, ať platí, tedy boháči, kapitalisté ať platí. Nekuřák dí, že lze tabák a doutníky více zdaniti, kuřák hubuje, až hanba, že tabák jest drahý. Mužové myslí, že by na kávu mohli uložití daň, ženy zase nic by proti tomu neměly, kdyby uvalena byla větší daň na kořalku a pivo. Rolník tvrdí, že pozemková daň jest zcela nespravedlivá, průmyslník jest přesvědčen, že tíha daní ničí závody. Kterak tedy má stát krýti své potřeby? O to my dva, ty čtenáři a já, který to piší, se nestarejme. Stát má celé zástupy úředníků, kteří o tom přemýšlejí, jak by nejlépe a nejvýdatněji obyvatelstvu daně uložili. Daní se lid neubrání: ale má konečně prostředky, zhostiti se nespravedlivé tíhy daní. Nejlepší prostředek nespravedlivé daně od sebe vzdáliti, jest starost o svědomité zastoupení pracujícího lidu v kruzích zákonodárných.

Jestliže vychytralý sociální demokrat před sedláky na nepřímé daně hromy sesílá, sotva to myslí poctivě. Lépe by udělal, kdyby tento demokrat sociální udal, kde jinde by stát měl bráti peníze. Tu snad řekne sociální demokrat: Vezměte duchovním a klášterům jejich bohatství! Nápadné jest, že nemluví o židech, kteří mají tisíckrát více než Církev, aby mohla osoby své užívati a potřeby kultu krýti. A odkud to? Protože právě vůdčí duchové sociální demokracie namnoze jsou bohatí židé.

Katoličtí zástupcové lidu na německém říšském sněmu nikdy nespřátelili se s daněmi nepřímými. Katolický střed nepokládá daň ze soli za spravedlivou; střed při zamýšlených proměnách daní z cukru, tabáku a kořalky vždy, pokud síly stačily, ujímal se zájmů dělníků a chudšího obyvatelstva. Kdyby r. 1886 a 1894—1895 odpor centra nebyl ve věci rozhodnul, byli by v Německu poplatníkům už dávno monopolem kořalky a tabáku ročně přes 250 milionů marek více uložili; že se tak nestalo, děkovati jest v první řadě středu. Střed také r. 1898 při předložení návrhu na loďstvo uchránil obyvatelstvo před zvýšením nepřímých daní. Podobně i budoucně postaví se proti nepřímým daním, které široké obyvatelstvo utlačují, a vhodnými daněmi je doplniti se vynasnaží. Proto také jest pro lid v Německu nesmírně důležité, aby katolický střed byl zachován. U nás pak snažiti se musíme, aby v lidu uvědomění katolické zmohutnělo a i při volbách rozhodně sejevilo.

IV.

Nedá se popříti, že, co dnes na poli zákonnité péče o dělnictvo a sociální politiky lidu příznivého bylo docíleno, namnoze provedlo se na popud stran křesťanských: v Německu středu, v Rakousku pak strany konservativní a nyní křesťansko-sociální. Podobně tyto strany křesťanské ujímaly se vždy hospodářství polního, a čeho k dobru rolníků bylo dosaženo, dobylo se na popud a podporou těchto stran.

Jest to pak zvláštní případ, že v říši německé zákony na ochranu dělnictva byly přijaty proti vůli sociálních demokratů. Dělnická strana sociálních demokratů vždy pohořela se svými návrhy nesplnitelných požadavků. Teprve nedávno sociální demokraté začali stavěti se na půdu skutečnosti a nehonili se za věci nedostižitelnou. Avšak není to tak zásluhou, jako spíše úskokem volebním; vedou si tak, aby zástupy voličů při dobré vůli udrželi. Prvým velkým návrhem na ochranu dělnictva v říšském sněmu v Německu učinil střed ústy hraběte Galena 1877. Ačkoliv došel u ostatních stran hany a výsměchu, nedal se střed zastrašiti. Bylo mu bojovati třinácte roků, než hlavní požadavky tohoto návrhu staly se zákonem. Tím nejjasněji dokázal, že opravdově přeje stavu dělnickému. Hned následujícího roku 1878, pak 1882 a 1884 a pak rok co rok předkládal své návrhy na ochranu dělnictva říšskému sněmu. A dočkal se zadostučinění, že prvotní odpor stran poněkud slábnul. Nejprv konservativní pak nacionální liberálové a pokrokaři přistoupili na návrhy centra, tak že 1887 s návrhem zákona v příčině práce žen a dětí souhlasily všechny strany, r. 1888 návrh v příčině klidu nedělního toutéž většinou byl schválen — až na hlasy sociálních demokratů. Když pak císař Vilém II. paměti hodnými výnosy únorovými z r. 1890 přistoupil na ochranu děl-

nictva, a vlády spojených království, které dosud odmitavě se chovaly, podobný návrh předložily, souhlasily s ním všechny strany — až na sociálně demokraty. Středu podařilo se, že tento zákon podstatně opravil, kdežto jiné návrhy (n. př. návrh na zavedení nejvyšší jedenáctihodinné doby pracovní také pro dospělé dělníky, na šestatřicetihodinný klid nedělní) byly zamítnuty. Na půdě pojištění dělnictva byl střed všemi hlasy pro zákon pojištění v případě nemoci a nehody. Střed ve prospěch polního hospodářství prosadil ochranné clo na obilí cizozemské, způsobil, že zostříli zákon říšský proti lichvě, vůbec vždy ujímal se zájmů stavu selského více než kterákoliv jiná strana. A málokterá schůze ve sněmu říšském i v zemských sněmech v Prusku, Bavorsku, Württembersku, Badensku a Hessích ukončil se, aby mužové středu neměli účastenství v práci na prospěch hospodářství polního a stavu dělnického.

Proto mohl katolický poslanec Dr. Bachem 3. února 1893 v říšské radě říci: »My jsme v posledních letech mnoho znamenitého dosáhli v zájmu dělníků, krok za krokem, ale vždy při odporu sociálně demokratické strany. Hlasovala proti návrhu pojištění pro případ nemoci, hlasovala proti pojištění v stáří a invalidity, a konečně hlasovala proti zákonodárství na ochranu dělníků, které jsme loňského roku ukončili. Pánové, kdyby takhle všechny strany byly jednaly, jako strana sociálně demokratická, neměli bychom dnes ani nemocenského pojištění ani chorobního ani invalidního; také ani obmezení doby pracovní, ani ochranných opatření v zájmu rodiny dělnické, které naše novella o ochraně dělníkův přinesla a provedla.«

V Rakousku konservativní strana všemožně starala se o rolníky a dělníky v době, kdy liberalismus velice byl silen, a o organizaci dělníků nebylo potuchy. Katolík hrabě Beccredi dobyt si největších zásluh. »Pokud mne Bůh siliti bude, neustanu pracovati,« píše v dopise ze dne 21. května 1878. Dne 4. září 1879 schvaluje svým přátelům užitečnost studia agrárních otázek. »Tímto stavem lze zjednatí společnosti podporu,« praví. R. 1879 začal bojovati proti bezuzdné svobodě živnostenské. »Já chci, aby zaveden byl určitý řád pro továrny a řemesla a rozhodné pos avím se proti svobodě živnostenské. Avšak jak toho dosíci?« Dne 21. ledna 1880 píše: »Hodlám průmysl a řemeslo zorganizovati, závazná společenstva zaváděti, práci žen a dětí spořádati, práci nedělní zameziti. Chci zříditi výpomocné pokladny, dohlázele v továrnách ustanoviti. Než jak to mám zaříditi? Samojediný stojím proti liberalismu, průmyslníkům a úředníkům, obmezen na sílu vlastní. Skoro bych na myslí klesal.« Dne 2. července 1880 napsal: »Třeba žádati, aby vláda důkladně prozkoumala poměry hospodářů polních. Stav selský hyne, na to jsme váhu položili tiskem; doufejme, že krůpěj časem vyhloubí kámen.« A když práce v parlamentě nešla s místa, napsal 20. července 1880 pln bolesti: »Věc tolik nalehá a my nemůžeme ku předu. Tahle myšlenka jest mi nesnesitelná!« Část

tužeb jeho naplnila se, a to v době, kdy sociálně demokratická agitace byla věci neznámou.

V.

Dále jest zjištěno, že sociálně demokratická strana v Německu protiví se zdanění nesmírných obrátů peněžních na bursách, tedy protiví se oklestění vyděračského velkokapitálu a hlasovala proti odstranění podvodných většinou obchodů termínových na bursách. Významná pro toto hlasování sociálních demokratů jsou slova, která u této příležitosti »soudruh« dr. Schönlanck pronesl: »Myslíme, že obchodu termínového měšťanská oekonomie potřebuje, a že tato oekonomie sama se vyžije.« Priznávají se: Termínového obchodu špekulanti zneužívají, aby obrovský majetek velkošpekulantů ještě se rozmnožil, a přes to hlasovali pro tuto svobodu vyděračství. Nedivíme se zcela nic tomuto názoru sociálně demokratických vůdců, poněvadž oni pouze ze schudnutí lidu mnoho ve prospěch svůj očekávají a vlastně totéž zamýšlí, k čemu pracuje vyděračský, větším dílem židovský kapitál. Jen jedné věci se divíme, jak mnozí poctiví, prostí dělníci této dvojí hry, při které sociální demokracie, židovský a jiný velkokapitál do rukou si pracují, už dávno neprokoukli a nepřipojili se ke křesťanským vůdcům sociálním, kteří aniž by haléři dělnickými se krmili, z lásky k spravedlnosti krok za krokem každý výhon velkokapitálu oklestiti hledí, ať už za ním se skrývá žid, člověk od praktického křesťanství odpadlý, křesťan dle jména aneb sociálně demokratický vyděrač dělnický.

Opět to byli sociální demokraté, kteří velikých zasilatelských domů a filiálních obchodů, těchto stav prostřední tolik poškozujících výhonů života hospodářského, dne 25. listopadu 1896 v německém sněmu říšském s namožením veškeré výmluvnosti se ujímali, kdežto střed a antisemité rozhodně se proti tomu bránili.

Ještě více do očí bije, že sociálně demokratické noviny v textu ve všech toninách napadají »dřičské mzdy« dělníků a vydírání lidu velkokapitálem, ale v části insertní přinášejí celé řady oznámení, ve kterých židovští konfekcionáři — za dobré zaplacení těchto inserátů — větším dílem dřičskou mzdou zapravené málocenné tovary soudruhům vychvalují, ba též inseráty, kterými židovské ústavy bankovní své až příliš často pochybné papíry obecenstvu bez závady doporučují.

Nejvíce pak se protiví, že sociální demokraté svým dělníkům namnoze nejmizernější mzdu dávají a každého dělníka, který s nimi nedrží, neslychaným způsobem utiskují. V Curyšském »Tagesanzeigeru« uveřejnil novinář Enderlin

dopis sociálně demokratickému redaktorovi S... a obvinil ho z utrhaní na cti, závisti konkurenční, vyděračství a dříčství. Konsumní spolek v Lipsku-Plagwitzu dle zprávy protestantského faráře Göhrea, který přešel k sociálním demokratům, platil 673 osobám v závodě zaměstnaným r. 1900 celkem pouze 668 tisíc marek mzdy, tedy průměrně ne celých tisíc marek ročně. Za to však měl více jak milion marek čistého užitku. Ovšem že celé řadě osob, jako jednatelům, knihvedoucím atd. vypláceli musili více než 1000 marek roční služby. Z toho patrně, že velmi mnoho jiných osob při spolkovém závodě zaměstnaných mnohem méně než tisíc marek ročně dostávaly.

Podobnou zprávu přinesly začátkem ledna 1897 »Rýnské noviny« o sociálně demokratickém spolku konsumním »Vorwärts« pro Pirnu a okolí. Dle ní obchod velmi prospíval: pět procent ukládali do fondu pro rozšíření obchodu, šest procent rozdávali jako dividendu, a *prodáváci a prodavačky dostávali pouze čtyřicet marek měsíčně.*

Neslušíť zajisté sociálním demokratům, mluviti o mzdách, při nichž dělníkům trpěti jest h'lad, a hanobí-li majitele závodů a prácedárce jako vydřiduchy. Bibliothekář Petr Schmidt v Drážďanech sestavil »čestnou tabuli přátel dělnických,« do které zaznamenal, pokud o nich zvěděl, všechny dary, nadání, odkazy ve prospěch dělnictva. Roku 1898 vykazuje tato tabule 27,399.876 marek, r. 1899 již 39,151.686 a roku 1890 60,572.133 marek, které zaměstnavatelé, ředitelé akciových společností a soukromníci složili pro tovární zřízení a dělníky, jakož i zaměstnavatelé a soukromníci pro nižší třídy lidové vůbec. Ale Schmidt měl jen od šesti set a dvou společností přesná udání, kdežto jest jich 6000 — i možno právem usuzovati, že za rok 1900 nejméně 80—90 milionů marek bylo ve prospěch dělnictva vydáno.

K těmto dobrovolným darům přibýly zákonné příspěvky zaměstnavatelů pro pojištění dělnické, které obnášely roku 1898 183,659.800 m. Roku 1899 vydala německá pojišťovna nemocných 145,324.242 m. výloh nemocenských, celkem 184,666.282 marky. Vyplaceno bylo o 36,222.326 m. pojištěným více než bylo příspěvků složeno. Dle udání slovníku Herderova vydáno bylo r. 1885—1899 nemocným přes 1.259 milionů m. Německá pojišťovna úrazová za tutéž dobu vyplatila 508 milionů m. náhrady a pojišťovna invalidní od r. 1891—1899 146 milionů. Co proti tomu vykonali sociální demokraté, kteří zaměstnavatelům vytýkají ustavičně zisťnost a nelidskost? Tohle stálé přehánění a nařikání jen na to jest vypočítáno, aby dělnictvo tím jistěji zavádělo se ke kalným cílům jejich. Opravdu starostliví a činní pracovníci pro povznesení a ulevění bídných poměrů společenských nejsou sociální demokraté, nýbrž lidé jiní.

VI.

Vedle středu pracuje »lidový spolek pro katolické Německo« neunaveně o blaho lidu. Založení spolku bylo posledním velkolepým činem Windthorstovým krátce před úmrtím jeho. Účelem jeho jest — boj proti bludům a podvratným snahám na půdě sociální, obrana a obnova společenského řádu křesťanského. Dle zprávy, kterou o katolickém sjezdu v Osnabrücku v srpnu 1901 podal jenerální sekretář Dr. Pieper, čítal spolek r. 1900 celkem 181.744 údů, dojista příliš malounko, povázíme-li, že v Německu žije více než 20 milionů katolíků. Nejnalehavější prací spolku u lidového jest, podporovati prakticky sociální práci drobnou. I přičiňuje se, aby zvláštním potřebám jednotlivých stavů a povolání co možná všestranně vyhovoval. Sociálnímu vzdělání katolických dělníků a tovaryšů řemeslnických slouží se zřizováním sociálních kursů vyučovacích a rozšiřováním tiskopisů strany. Zakládání a zdárného vývinu křesťanských sdružení nepodporuje žádná jiná strana tak vydatně, jako lidový spolek. Koncem r. 1898 bylo již přes devadesát tisíc členů. Na podporu spolků dělnictva, tovaryšstva, jinochů a dělnic vydává ústřední ústav spolku lidového výborný časopis, vycházející ročně ve dvanácti sešitech. Čile pracuje se o zakládání sociálních konferencí mezi duchovenstvem, aby kněžstvo povzbuzovalo a poučovalo o praktické činnosti sociální. Osmý praktický sociální kurs v Kolíně od 8.—12. října 1900 navštívilo skorem tisíc účastníků a pojednávaly se nejdůležitější otázky denní.

Asi pět set větších a menších schůzí lidových konáno bylo r. 1900 v městech i na venkově v nejrozdílnějších krajinách Německa a schůze ty daly podnět k založení četných selských a hospodářských spolků, cechů, sdružení a dělnických svazů. Spisů lidových a letáků rozšířeno do milionů výtisků. Lidové dotazovny podávají dělníkům, řemeslníkům a obchodníkům poučení v nejspletenějších otázkách. Nad míru požehnaně působí tento spolek lidový. Porozumnění sociálním otázkám vniká v kruhy vždy větší; všude jeví se horlivost všeužitečná, sociálně prospívající. Věrněji než kdykoli podporuje lid katolický střed sociálně politicky činný. Lid lačnící a žízňící po poučení a vzdělání ve věcech sociálních, hledá pomoci přimknutím se k vůdčímu hnutí a jistě ji hledati bude a nalezne u našich protivníkův, nepodáme-li my jemu pomocné ruky. Komu dodnes to není jasno, uctíť to brzy na vlastním těle ku své škodě. Křesťanství musí uloženou sobě a v dřívějších dobách tak skvěle osvědčenou práci kulturní také v dvacátém věku v obsáhlém rozměru konati proti zlořádům sociálním, a to ráznou, všestrannou nápravou sociální. Kdežto sociální demokracie od mnoha let a dešítiletí s obdivuhodnou vytrvalostí a rostoucím výsledkem se činí, stojí mnozí v našich řadách nečinně vzhledem k sociálnímu působení. Proto

třeba, aby spolky křesťanské všude a všude vnikaly, všude a všude působily a se činily ku blahu lidovému.

VII.

Jako v Německu mužové středu a katolického spolku lidového, tak pracují katolíci také v Rakousku. Na schůzi, kterou dne 1. července 1901 ve Vídni konalo křesťansko-sociální dělnictvo rakouské, běželo o přetvoření programu strany, i má strana ta příště ze vsí síly domáhati se: organisace společenstev stavovských, ochrany jmění soukromého proti lichvářskému kořistění, zabránění nezdravého hromadění velikého bohatství v rukou jednotlivců, odstranění nepřímých daní, co možná největšího obmezení břemen vojenských, přísného dohledu na bursy, záповědi obchodů diferenčních a obchodu termínového atd. V příčině dělnictva program žádá těchto věcí: mzda dospělých budiž dostatečná, aby rodinu dělnickou podle stavu uživila; dělnictvo měl přiměřený podíl na čistém zisku; ženě dostaně se při rovné práci rovné mzdy jako muži; nejdelší doba pracovní v řemeslných a továrních závodech trvejž deset hodin, při práci obzvláště namahavé a nebezpečné osm hodin; práce noční v závodech budiž obmezena na případy, kdež nutna jest aneb kde práce bez značné škody nedá se zastaviti; klid nedělní a sváteční trvejž šestatřicet hodin, o svatvečeru začnej o hodině šesté, ženy pak nějtež celé odpůldne před nedělí a svátkem prázdno; dítek smí býti k práci užito až po ukončení čtrnáctého roku, a to toliko nad zemí, ve dne a měrou obmezenou; závazné pojištění nezaměstnání, nemoci, úrazu, invalidity, staroby, jakož i pojištění vdov a sirotků atd.

Ve Francii, v Itálii a ve Švýcarsku rovněž duchovní a laikové katolíci vystupují mužně nejen osobním zřizováním obsáhlých podniků dobročinných, ale i povzbuzováním v státních a obecních zastupitelstvích ve prospěch dělníkův. Dne 26. ledna 1902 zasedal v Miláně první katolický kongres dělnický. Přes stotisíc průmyslných a polních dělníků organisovaných bylo tu zastoupeno.

VIII.

»Vorwärts«, centrální orgán sociálně demokratické strany v Německu, blábolil v čísle šestém ze dne 8. ledna 1902 o sto padesáti čtyrech tisících lenochů kněžských v Španělsku a dotvrzuje, že toto »obrovské vojsko klerikální« nic nedělá pro blaho lidstva. Ovšem jest těchto 154.000 duchovních zahalečů pouze ve fantasii »Vorwärtsu«, jelikož v celickém Španělsku jest nejvýš 40 tisíc kněží a 16 tisíc řeholnic. A zda tato »záhubná morovina kněžská« skutečně nic nedělá pro blaho lidu?

Roku 1901 vydala vrchní rada španělských katolických spolků dělnických první statistiku povšechnou. A dle

této jest nyní v čtyřiceti pěti diécesích — celé Španělsko má 57 diécesí — dvě stě šedesát čtyři katolické spolky dělnické s 76.143 členy.

Od nich vydržované večerní a nedělní školy minulého roku navštěvovalo 44.000 dělníků. Přes deset tisíc dítek členů spolkových pod čtrnáct roků starých, které pro nedbalost mnohých liberálních představenstev obecních, žádných škol nevydržujících, beze všeho vyučování by vyrůstaly, podobně cvičí se ve školách denních bezplatně. Nový důkaz, jak prohaná jest výčitka, že katolický kněz chce lid zhlupiti. Jediný pohled do prvního výkazu o činnosti tohoto svazu dokazuje, že právě vyučování, vzdělávání dělnictva jest na prvním místě programu katolických spolků dělnických. Či snad to nazývá se „ohlupováním“ lidu, když duchovní i světští profesori středních a vyšších škol, ba i profesori vysokého učení — a to beze vší odměny — rok co rok vyučují, a mimo náboženství, čtení, psaní, počítání vyučují také aritmetice, účetnictví, kreslení všeho druhu, fysice, chemii, geometrii, elektrotechnice, hudbě, frančtině, němčině, historii a literatuře? Jediný madridský spolek učňů a mladistvých dělníků, v jejichž školách přednáší třicet osm profesorů, z nichž toliko tři jsou placeni, za dobu svého trvání osmi tisícům mladých dělníků podal vzdělání, jakéhož ani za drahé peníze na vyšších ústavech státních nebyli by obdrželi.

IX.

Křesťanské strany, jména tohoto opravdu hodné, dojista vždy a všude vážně se přičiňovaly, aby přispěly ku pomoci v každé nouzi zákonnými opatřeními. Ale co zmohou všechny zákony? Státy dobročinností nezahrnují osob jednotlivých a přicházejí teprvé, až bída všeobecná o pomoc volá. Arciť jest obcím starati se o chudinu, a nyní jest péče o chudé příslušníky záležitostí obcí zákonem uloženou. Péče o chudinu částečně přešla do správy veřejné, ale největším dílem na potřeby chudých přispívá nikoliv daň, nýbrž charita křesťanská, ona křesťanská láska, která v dobrých skutcích svého oblažení hledá a raději rozdává, nežli přijímá. Zajisté není péče o chudinu věcí, kterou Církev katolická teprv objevila. Již Peršané velebili dobročinnost jako ctnost, a řecký dějepisec Xenofon vychvaluje jejich štědrost. Posvátné knihy Peršanů ustanovily, kolikátého dílu sklizně a majetku mohou chudí se dožadovati. Z ovodnně půdy musili Peršané 10 proc. sklizně, z neovodnně pět procent po srážce výloh osevních chudým odváděti. Kdo podržel hotové peníze přesahující určitý obnos déle než po jedenáct měsíců, povinen byl z nich dvě a půl procenta darovati chudým. Stará Čína též znala vydatnou péči o chudinu. Nejrozhodněji však ujal se chudých zákon Mojžíšův. (Deuter. 15, 4.) Majetníkům byly uloženy určité almužny jako povinnost, a chudý směl těchto almužen poža-

dovati jako příjem Bohem jemu přikázaný. Chudý směl v rozích pole zbylé obilí na stojatě si posekati, paběrovati; jeho byla třetina desátku, a o sklizeň sedmého roku dělil se s majitelem. Majetný byl povinen, lidem svého pokolení půjčovati bez úroků a v roku milostivém připadl prodaný majetek rodinný opět bývalému majiteli.

Nedokonalé počátky bliženské lásky starého věku nabyly v křesťanství plného vývinu. Katolík zná učení evangelia. Zákoník jeden tázal se kdysi Pána našeho: »Mistře, co čině život věčný obdržím?« A On řekl jemu: »V zákoně co jest psáno, kterak tam čteš?« On odpověděv řekl: »Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého a z celé duše své a ze vši síly své i ze vši mysli své, a bližního svého jako sebe samého.« I odpověděl Ježíš: »Právě jsi odpověděl: to čin a živ budeš.« A kdo má býti bližním? Každý, kdokoli tvého přispění potřebuje. »Slyšeli jste, že bylo řečeno starým: milovati budeš bližního svého a nenáviděti budeš nepřítele svého. Ale já pravím vám: Milujte nepřítelny své, dobře činite těm, kteříž vás nenávidí, a modlete se za ty, kteříž vám protivenství činí a utrhuji vám.« Křesťan dobře má činiti, aniž by od lidí diku aneb uznání očekával. »Když dáváš almužnu, ať neví levice tvá, co činí pravice tvá: aby almužna tvá byla v skrytě, a Otec tvůj, kterýž vidí v skrytě, odplatí tobě.«

Jak často dojal nás příběh o boháči a chudém Lazaru! Chudý ležel u vrat hodovníka; rád by se byl nasytil z drobtů, kteříž padali s stolu boháčova, a žádný mu nedával. Stalo se, že umřel, a nesen jest od andělů do lůna Abrahamova. Umřel pak i bohatec, a pohřben jest v pekle.

Jak dojímá proroctví Páně o posledním soudu! »Tehdy dí Pán těm, kteříž na pravici Jeho budou: Pojdte, požehnání Otce mého, vládněte královstvím vám připraveným od ustanovení světa. Nebo jsem lačněl, a dali jste mi jísti; žíznil jsem, a dali jste mi píti; hostem jsem byl, a přijali jste mne; nemocen jsem byl, a navštívili jste mne; v žaláři jsem byl, a přišli jste ke mně . . . Amen pravím vám, pokudž jste to učinili jednomu z bratří těchto mých nejmenších, mně jste to učinili.« Poslední napomenutí, která Pán svým apoštolům dal, byly rozkazy lásky bliženské. »Nové přikázání dávám vám: abyste se milovali vespolek, jakož jsem miloval vás . . . Po tomť všickni poznají, že jste moji učenníci. budete-li mítí lásku jedni k druhým.« Apoštolové vážně pojali rozkaz tento. Byliť přesvědčeni, že nemilující jest jako měď zvučící a zvonec znějící, byť jiné výkony jeho byly sebe slavnější.

Ano, tak to bývalo kdysi, řekne tu snad sociální demokrat. Ano, tak bývalo kdysi, ale tak jest i nyní a musí tak zůstat, jelikož by křesťanství už nebylo silou oživující, ale soli nechutnou. A co s poklady církevními, proč těch neužívají chudí? Milý příteli, zda poklady ty skutečně ve prospěch chudých se neobracejí? Přísný jeden posuzovač, muž bez víry,

dal před několika lety dozíráti na několik biskupů, aby zvěděl, jak příjmů svých užívají. A čeho se dopátral? Píše o tom takto: »Rozpočet kultu jest almužnou do rukou duchovenstva vloženou. Vezmete-li biskupovi služné, neožebračíte biskupa, ale chudé; ztrestáte-li faráře, ztrestáte toliko osadu jeho. Pozorně sledoval jsem několik knížat církevních z blízka, i překvapil mne jejich prostý způsob života, že by sotva podřízený úředník s ním se spokojil. Za to ujímají se sirotků, rozdávají pokrmý a pro starce zřizují útulny; domnívám se, že všude tak se děje.« (Maxime du Camp.)

V Církvi láska nevychladla, naopak vedle státní péče o chudé obrovitě vzrostla. Skromná jsou a tichá nepovídá o svých skutcích, poněvadž pravil Pán, že levice nemá zvěděti, co činí pravice. Ale jest čas k mlčení a čas k mluvení. Chce-li šeredná nenávisť a zloba s hlavy Církve růžový věnec lásky strhnouti, povstaneme a řekneme lidem, pokud lze, jak veliká a rozšířená jest katolická láska bliženská.

Jest sychravý večer zimní. Šustice klepají těžké vložky sněhové na okenní tabulky jizby. Uvnitř sedí rodina u čistě umytého stolu, aby se pomodlila před večeří. I vrznou vrátka v stěžejích. Matka vychází; chudý jest tu muž, o přístřeší prosící. Matka zve jej dovnitř, vykazujíc mu místečko na lavici u kamen. »Tak, přáteli, ohřejte se; pak dostanete něco k snědku a teplé poležení v čerstvé slámě venku vedle lože čeledínů.« Kdo tak si vede? Láska k bližnímu.

Krásný jest to pohled, kdo může svědkem býti v Alpách, jak řady chudých od statku k statku se ubírají, aby si o velikonocích lepší almužny vyprosili. Tu zajisté nalezneš tučný desátek uzeného masa, jak tu v koších připraveno na podělení chudých. Kdo tak dělá? Láska k bližnímu.

Kdo sečte skutky lásky k bližnímu, které lid katolický den ze dne, hodinu za hodinou prokazuje svým bližním? Andělé Boží je spočítali.

Zvláštní také stav se utvořil v Církvi, který zcela chce žiti lásce k bližnímu, stav charitativních řeholí, duchovních společenstev, která si uložila povinností, lásku k bližnímu jeviti.

Zvláště ženské pohlaví vyniká skutky lásky bliženské. Přestaneme na tom, že uvedeme několik číslic, které nám alespoň nastíní rozsah této činnosti lásky.

Rakousko.

Mimo některé ženské kongregace, které hlavně rozjímavému životu se věnují, působí:

1. pečující o chudé a nemocné:

	řeholnic	řeholnic domů
chudé služby Páně	53	7
Borromejky	839	96
sestry německého řádu	302	18

	řeholnic	řeholných domů
služky nejsvětějšího Srdce Páně	455	18
služky lásky	194	9
Alžbětinky	289	7
Františkánky třetího řádu	992	79
sestry sv. Hedviky	40	1
Kapucínky	333	31
Karmelitánky	50	7
Klarisky	31	1
sestry sv. kříže	1572	172
Magdalenky	24	1
Marianské sestry	4	1
školní sestry třetího řádu	1317	114
sestry sv. Ducha	27	2
sestry nejsvětějšího Vykupitele	4	1
sestry sedmibolestné Matky Boží	6	1
sestry Panny Marie, Matky milo- srdenství	24	1
sestry obětování Panny Marie	13	1
sestry sv. Alžběty	77	13
dcery božského Spasitele	703	39
dcery božského Srdce Páně	75	3
těšitelky ubohých dušiček	12	1
Vincenciánky	4601	483

2. Činné při vyučování:

Augustiánky	34	1
Basilianky	28	3
Benediktinky	432	16
Benediktinky armenské	18	1
Bernardinky	33	1
Cisterciánky	66	3
Servitky	601	113
Servitky řecké	49	8
Dominikánky	525	25
Anglické panny	346	7
dámy Srdce Ježíšova	481	6
Klarisky	118	4
Praemonstrátky	34	1
Resurrekcionisky	23	1
Sakramentinky	66	2
chudé školské sestry	749	73
sestry Prozřetelnosti	195	13
sestry lásky křesťanské	50	3
sestry chudého Děťátka božského	259	3
sestry dobrého Pastýře	255	6
sestry sv. Srdci Ježíše a Marie	8	1
sestry svaté Rodiny	140	7

	řeholnic	řeholních domů
sestry naší Paní ze Sionu	73	2
sestry Děťství Pána Ježíše a Panny Marie	21	2
sestry neposkvrněného Početí	182	4
sestry Navštívení Panny Marie	245	5
sestry sv. Josefa	4	1
dcery božské lásky	442	17
Uršulinky	916	21

Všech jest 55 družin řeholních v 1459 řeholních domech činných s 18.359 řeholnicemi.

Ženské řehole života rozjímavého čítají v 33 řeholních domech 485 řeholnic, Milosrdní bratři 302 řeholníky v 17 řeholních domech, Školští bratři 240 členů v 11 řeholních domech.

Německo.

Péči o nemocné a choromyslné věnují se Milosrdní bratři z mateřského domu v Trevíru se 159 bratřimi a třemi domy pobočními a Františkáni ve Waldbreitachu se 158 bratřimi a 6 pobočními sídly.

Ze ženských řeholí věnují se ošetřování nemocných: Bormejky s 467 řeholnicemi v 29 domech, služebné Kristovy se 100 řeholnicemi v 16 domech, Františkánky z Nonnenwerthu v 10 domech se 291 řeholnic, Františkánky z Waldbreitachu s 547 řeholnicemi v 49 domech; Františkánky z Olpy mají 4 domy a 36 řeholnic; sester od Ducha Svatého jest 132 v 11 domech.

Výchově mládeže věnují své síly Uršulinky z Ahrweileru s 149 osobami ve třech domech, Františkánky z Nonnenwerthu, Kartouz a Prümü s 185 osobami, Salesiánky z Moselweisu s 50, Dominikánky z Arenbergu a Moselweisu se 120 řeholnicemi.

Péči padlých a zpustlých ženštin věnují se sestry dobrého Pastýře v Trevíru a Koblenci a to 81 řeholnice; sestry sv. Josefa v Trevíru, počtem 12 osob, spravují spolky dělnic a krámských.

Celkem 2487 řeholnic ve 140 sídlech.

Životní sílu katolických řeholí charitativních očividně poznati lze ze statistiky Šedých sester ve Vratislavi, které teprve před šedesáti lety byly založeny. Statistika z r. 1892 vykazuje 1015 sester a novicек, počet jejich sídel vzrostl na 140, a to v diaspoře, uprostřed protestantův. Sestry r. 1891 ošetřovaly 26.922 nemocné, z nichž bylo 15.752 katolíků, 10.225 protestantů, 922 židů a 23 osob vyznání řeckého. Ošetřováním nemocných byly sestry r. 1892 zaměstnány 236.368 dnů a 74.165 nocí; chudým rozdáno 218.587 porcí pokrmu.

Jak nesmírných čísel bychom se dopočítali, kdybychom činnost všech řeholí takovým způsobem důkladně mohli vy počítati!

Švýcaři.

Ústav sester vyučujících v Menzingenu má 800 sester a 130 novicек, které ve 236 školách vyučují 12.000 dětí a ve 44 sirotčincích, chudobincích a nemocnicích mají 4000 ošetřovanců.

Sestry sv. kříže v Ingenbohlu mají ve Švýcarsku 53 řeholních domů a působí v počtu 4000 v četných školách, nemocnicích, chudobincích a sirotčincích, trestnicích atd. také v Rakousku, Itálii a Badensku.

Součet všech řeholnic katolických obnáší as 457.000 osob. Odečteme-li desátý díl pro ústavy mateřské a čítáme-li jen 410.000 v službách lásky opravdu činných, a uvážíme-li dále, že na jednu činnou řeholnici obyčejně čítá se deset svěřenců (to jest normál všech klášterů), tvrditi lze, že sestry řeholní v širokém světě ošetřují více jak čtyři miliony lidí. Čtyři miliony sirotků v, nemocných, churavců, choromyslných — jak velkolepá činnost lásky! Církev katolická jest v lásce své opravdu veliká. Může-liž sociální demokracie vykázati se byť jen stínem takovéto činnosti? Dnes tak neučinila a také nikdy neučiní.

X.

Mohou sociální demokraté vykázati se závodem, který tolik stará se o své dělníky, jako přádelna bratří Harmelových ve Valdes-Boisu u Warmervillu. Majitele pro laskavou jeho péči nazývají dělníci „otcem“. Stanovisko Harmelovy rodiny jest veskrz křesťanské; chceť duševní i tělesnou bídu zmírniti neb odstraniti. Tou příčinou stará se o zdravé místnosti továren a byty dělnické; pečuje o dostatečnou mzdu, aby rodina mohla se uživiti, a založila proto rodinnou pokladnu; stará se o důkladné vzdělání mladých dělníků a dělnic; zřídila dívčí útulek, aby dívky vzdálenějších rodin dělnických tam byly přijímány; podporuje zaměstnané zdárnými zařízeními všeho druhu ve dnech nemoci, úrazu, sešlosti atd.; veliký, nádherný chrám spojuje všecky, zaměstnavatele i dělníky, u stupňů oltářních, aby vyprosili si požehnání Boží a aby přijímáním milostných prostředků církevních nabývali vždy nové chuti ku práci, spokojenosti, skromnosti a kázni. Avšak není tam stopy nátlaku náboženského; kdo vzdaluje se církevních obřadů a spolků, zůstává nicméně mezi zřízenci Harmelova domu.

Jest to zvláštní a velikolepé zařízení, že by sociální demokraté lépe učinili, kdyby sociální výkony bratří Harmelových a podobných závodů studovali a následovali, než aby nenávist třídní podněcovali, nespokojenost mezi dělníky vždy více rozpoutávali a je o všecku viru olupovali. Sociální demokraté všude staví své náboženské záští na odív a tím zaviňují, že křesťanští a katoličtí dělníci ani ve snahách jinak dobrých ne-

mohou s nimi jít ruku v ruce. Projdeme vánoční články jejich listů z roku 1901. Časopis »Jednota« (»Die Einigkeit«) mluví o vánocích jako o slavnosti slunovratu a tvrdí, že »křesťanské naděje vánoční učením Ježíše z Nazareta, tak zvaného Krista, Vykupitele, Knížete pokoje nikdy naplniti se nemohou«; křesťanské vánoce že jsou »mrtvým hřmotem«. Útoky proti křesťanství v »Grundsteinu«, orgánu centrálního svazu zedníků, jsou buřičské. Křesťanství jest tomuto listku »nesmyslným snem vykoupění«, »přeludem nočním«. Přeludem jest víra v Boha nebeského, v prozřetelnost. Podobné myšlenky přináší »Zimmerer«, orgán sociálně demokratických pracovníků tesařských, ve svém nesmírně trpkém článku: »Pokoje na zemi«. Tentýž článek přinesly Stuttgartské »Noviny knihařské« a Berlínský »Hrnčíř«. Podobně přinesly Berlínský »Pomocník hostinský«, Brémské »Německé noviny bednářské« a »Noviny sklenářské« společný článek, líčící, »kterak pronásledování křesťané, lidé, kteří utlačováni a pohanou zahrnováni byli, když stali se pány, sami jiné utlačovali a pronásledovali«. Hamburský »Oznamovatel spolkový«, orgán malířů, lakýrníků a natěračů, jakož i Hamburský »Dělník«, orgán stavebních a cihlářských dělníků, a »Odborný list obuvníků« z Gothy přitiskly k svému nekřesťanskému článku vánočnímu rovněž nekřesťanskou báseň. Hamburský »Bratr kovář« spokojil se s básní: »Dosud nepřišel žádný Spasitel«. Berlínský »Korrespondenční list pozlacovačů« brojil proti »placeným sluhům Božím« a Vídeňský »Kovokujce« tvrdil, že vánoce nebudí žádné naděje v prsou dělníkových.

Tak vyhlíží náboženská »neutralita« socialistů, tak rozumějí heslu: »náboženství jest věcí soukromou.« Tu nezbyvá, leč *podporovati co nejúsilněji hnutí křesťanských dělníků.*

Sociální demokracie napsala si na svůj prapor nejzřetlivější záští proti křesťanství. Proto není s to, aby trudné poměry dělníků zlepšila; proto více blýská se slovy než skutky; proto nemůže žádný křesťan, je-li křesťanem z přesvědčení k ní přistoupiti. Kdo stává se sociálním demokratem, přestává být křesťanem a katolíkem. Tak dlouho jej předělávají a pronásledují, až odvrhne náboženství a tím duši a blaho věčné vydá v nebezpečení. Právem zvolal 9. ledna 1895 v německém sněmu říšský poslanec dr. Gröber k sociálním demokratům: »Řekl-li pan poslanec Auer, že toliko sociální demokracie cití s dělníky a že ona jediná ve prospěch jejich něco vykonala, měšťáci však pranic, jest to jedna z obyčejných nepravd, které by často se opakovaly nestávají se pravdivějšími. Právem vytknul pan Stumm, který přede mnou mluvil, že všechny zákony dělníky pojišťující, o kterých tak pohrdavě mluvíte, proti hlasům sociálních demokratů byly přijaty, a já mohu dodati, že tyto zákony zaměstnavatelům velmi značné výlohy uložily, jichž nelze ceniti nepatrně, obzvláště v době nynější, v době

trudných poměrů výdělkových. Vzpomeňte toliko břemen, starobním a invalidním zákonem uložených našemu hospodářství polnímu v době, kdy pro láci nelze plodin prodati.*

»Kdybyste ustanovení zákona na ochranu dělnictva v penězích mohli vypočítati, pak byste našli mnohou značnou obět zaměstnavatelů, které číslicemi nelze stanovit. Konečně nezapomeňte také, že — Bohu díky — v Německu jest hodně zaměstnavatelů, kteří mimo zákonitá vyměření také blahodárnými zařízeními o dělníky své pečují. Nezapomeňte, co dobrovolnými dárky koná křesťanská charita v Německu (i v jiných zemích) ve všech vyznáních. Co vykonala v tomto směru vaše strana, strana sociálně demokratická? *Pravím: všechno, co dle udání jste vykonali na prospěch německých dělníků, nemá tolik ceny, co jediná sestra milosrdná za jeden měsíc dobrovolně z lásky k Bohu podniká.**

»Sociální demokraté sbírají groše dělnické pro své agitace; ale nikdy na mysl jim nepřipadlo, aby za ty peníze zařídili jeden jediný aspoň ústav dobročinný kteréhokoliv způsobu. O to starati se přenechávají měšťákům, kterým se pošklebují, o to starati se přenechávají urouhanému křesťanství. Peněz, které chudým odnímají, užívají k politickým agitačním účelům, a nikoliv ku prospěchu dělníků. A kdyby svaší strany ustavičně neštvali se dělníci proti zaměstnavatelům, pak by, o tom jsem přesvědčen, zaměstnavatelé dobrovolně mnohem více obětovali, než dosud činili. Mnohého zaměstnavatele konečně omrzí, rok co rok mimo zákonité příspěvky ještě další oběti přináseti a za ně od dělníků svých jen nevděk sklízeti. O této věci došla mne zajímavá sdělení z mnohých stran.*

»Ostatně, útočíte-li tolik na měšťácké poměry, nezapomínejte, že vy sami pomáhali jste, pokud možno vám bylo, zavést bezuzdnou a všem nebezpečnou svobodu živnostenskou. Tehdáž jste ochotně spolupůsobili a zástupce váš v říšském sněmu se vyslovil: Ačkoli vím, že bezuzdná svoboda živnostenská menším a středním lidem ublíží, přec pro ni hlasuji, abych rozpoutal kapitalism, ze zlomyslnosti proti ni hlasuji. *A když krok za krokem se namáháme, abychom ty věci napravili, — dojista všickni litujeme, že to nejde rychlejším krokem — pak opět pánové sociálně demokratické strany, pokud jenom lze, překážky nám kladou.**

Jest nám tedy se slavným knězem Viktorem Cathreinem T. J. vyznati: 1. těm, kdož něčeho mohou pozbyti, nechce socialismus pomoci; 2. těm, kdož nemají co ztratiti, nemůže socialismus pomoci.

1. Těm, dož něčeho mohou pozbýti, *nechce* socialismus pomoci.

Sem patří přede všemi bohatí kapitalisté, velkostatkáři, továrníci, obchodníci, jakož i šlechtici. Těmto všem chce sociální demokracie co možná nejdřív vykopati hrob. Tak bylo už v programu v Gothě stanoveném lze čísti a tak stojí též v nynějším programu, jak se na př. v Erfurtě (1891) o něm usnesli. Tam čteme: »Sociálně demokratická strana nebojuje za nové privileje a přednosti stran, nýbrž za odstranění strannické vlády a stran samých, jakož i za rovná práva i povinnosti všech bez rozdílu pohlaví a rodu«.

Také duchovenstvu, od biskupa do posledního kaplana, nechce socialismus pomoci. Erfurtský program strany žádá: »prohlášení náboženství za věc soukromou a zrušení všech výloh na církevní a náboženské účely.« Socialistický stát v případě nejlepším nestará se pranic o Církev a neposkytne jí žádné podpory. K tomu dodati třeba, že životu církevnímu nedaří se bez chrámů, kněžských seminářů, klášterů, nemocnic atd. Avšak v státě budoucnosti všechno majetek budov, země a půdy přejde na obecnost. Tak zatne se církvi životní žíla. Mimo to rčení, že »náboženství jest věcí soukromou«, vypočítali jen na chytání sedláků. Ukázali jsme, že sociálně demokratické spisy téměř překypují sprostými, rouhavými dorážkami na náboženství a křesťanství.

Jako duchovenstvu, tak ani selskému stavu nelze se nadíti záchrany od socialismu. Obyvatelstvo venkovské dosud v přemnohých zemích Evropy obnáší víc než polovinu všech obyvatelů. V Rakousku (Cislajtánii) dle sčítání lidu r. 1890 13,351.379 osob (tedy 55·9%) zanášá se polářstvím a lesnictvím, v Německu asi 25½ milionu. Nuže, chtějí sociální demokraté sedláka z nynější prodlouženosti vytrhnouti? Chtějí ho před vykořisťováním lichvářských židů chrániti? Ani pomýšlení! Na sjezdu strany ve Vratislavi (1895) vykládal M. Schippel: »My chceme arcit i malostatkáře získati, ale jen proto, abychom jej přesvědčili, že jako majetník nemá budoucnosti žádné, budoucnost svou že si pojistí v proletariátu«. Co by poměry selského stavu zlepšilo, všechno demokracie sociální odmítá.

Vážně poškozený stav řemeslný jest dosud velikého významu pro zachování společnosti. Také k němu tlačí se socialisté se svými skvělými sliby; v pravdě však domáhají se jeho úplné zkázy. Roku 1891 napsal Berlínský »Vorwärts« v č. 42.: »Řemesla nelze záhuby uchovati, byť smrtelný zápas jeho ještě nějakou chvíli trval.« Kdykoli střed aneb konservativci v německém sněmu říšském učinili nějaký návrh ve prospěch řemeslníků, vždycky proti němu hlasovali sociální demokraté.

Co řečeno o řemesle, rovnou měrou platí o průmyslu v malém, o kramářích, hospodských, povoznicích atd. Žádnému

z těchto lidí socialismus nechce pomoci. Telegrafy, železnice, pošty, říční i mořské loďstvo, tramway, vůbec všechna zařízení, která zprostředkují obchod společnosti občanské, přejdou ve státě budoucnosti do majetku obecního. Pominou proto všechny podniky soukromé a tím nynějšímu průmyslu v malém odejme se na vždy půda.

Zbývají ještě úředníci a učitelové, kteří mohou něco ztratiti. Chce socialismus alespoň těmto pomocí přispěti? Také nepřispěje, poněvadž v společnosti budoucí nebude vůbec žádných stavů a tříd. Celá společnost zbuduje se na základě úplné rovnoprávnosti. Sociální demokracie chce mítí takový řád společenský, který na základě rovnoprávnosti všech lidí zacpe prameny nerovnosti, ani pánů ani služebníků nestrpí, a bratrskou pospolnost lidí svobodných založí. (Liebknecht str. 9.)

O vlastním stavu učitelském přirozeně není žádné řeči, poněvadž všickni rovného vzdělání dojíti mají. Kdo dnes zametá ulice, zítra musí ve škole vyučovati a naopak.

Konečně rodina ještě něco ztratiti může. Ale ani této nechtějí sociální demokraté pomoci. Nechtějí pomoci, nýbrž chtějí, jak jsme viděli, rodinu docela zničiti, poněvadž hlásají volnou lásku, manželství zbavují rázu svátostného a nerozlučitelnosti, rodičům děti odnímají a v ústavech státních vychovávají.

Není tedy žádné pochybnosti: žádnému, kdo něco ztratiti může, nechce socialismus pomoci.

2. Těm, kdož ničeho nemohou pozbyti, socialismus pomoci *nemůže*.

Slibuje především pomoc nemajetným. Dělníci v továrnách, v dolech, hutích, nádeníci na venkově i v městech, čeledínové, sluhové v krámech atd., všickni mají se dočkati panského života. Ale prvé jest jim obětovati maličkost, vše co nazývají svým majetkem, na př. své skrovné úspory, jakož i všechna práva na podporu v době nemoci, nezaměstnanosti a staroby. To všechno zmizí ve víru všeobecné rovnoprávnosti. Kdyby některý dělník měl dokonce snad domeček anebo zahrádku vlastní, nejprv obětuj je na oltář obecního blaha. Dále jest mu obětovati svou svatou víru, zřici se kostela, zřici se svatých svátostí a jiných prostředků milostných, zřici se křesťanského pohřbu, zřici se i samého nebe, jelikož pouze nahá nevěra jest bránou k socialismu. »Křesťanství a socialismus stojí proti sobě jak oheň a voda«, řekl Bebel. Co slibuje socialismus dělníkům? Tři věci: málo práce, hojnost požitků, svobodu. Zkoumejme nyní, je-li s to, aby sliby své splnil.

Dle Bebela má v socialistické společnosti každý dělník denně půl třetí hodiny průměrně pracovati. Ale jest to možné? Dle statistiky jest v samém Prusku 110.000 úředníků a 172.000 zřízců při železnici. Ti vesměs denně pracují 10—12 hodin.

Co by následovalo, kdyby se jim doba pracovní na dvě neb tři hodiny zkrátila? Počet v úřad postavených bylo by více než trojnásobně rozmnožiti. Podobně má se to se všemi jinými závody. Považme: na venkově má doba práce trvati nejvýš tři hodiny. Co tu přecetných dělníků třeba bude, aby obstarali všelikou práci potřebnou při mrvení, orbě, výsevu, sklízni, péči o dobytek atd.? Odkud nabrati dělníků? Hrubý jest tedy klam, slibují-li sociální demokraté lidem tak nepatrnou dobu práce.

Tím zároveň odpadá slíbená hojnost neb nadbytek požitků. Ačkoli dnes, jak socialisté si stýskají, skoro všecken lid — kromě několika boháčů — klopotně od rána do večera pracuje, přece není zásoba požitků tak přílišná, aby se jich všem plnou měrou dostalo. Což by teprv dělo se ve společnosti budoucí, kdy pud ke práci pomine? Či snad dělníci obzvláštní píle budou si hleděti, budou-li musiti všecko odevzdati obecnosti? Kdo vážně tak smýšlí, špatně zná lidi.

Avšak nedostane se dělníku alespoň svobody? Rovněž tak málo jako nadbytku. Dosud skoro každý více méně smí svobodně se pohybovati. To platí aspoň o dělnících, kteří něčemu se naučili aneb chtějí se naučiti. Mohou v přemnohých případech vyvoliti sobě způsob zaměstnání, místo a vnitřní zařazení rodinného života po své chuti. Tato svoboda v státě budoucnosti docela zmizí. Arciž ujišťují nás socialisté, že ve společnosti budoucí každý po chuti své smí si zvoliti zaměstnání i své obývání. Ale vždyť ve všech závodech bude třeba dostatečného počtu sil pracovních, i nejnehostinnější a nejnezdravější krajiny bude třeba vzdělávati. Tedy to bez přísných rozkazů nepůjde. Přirozeně prázdným jest chvastem ujišťování Bebel, Sterna a jiných socialistů, že všechny nadchne smysl nejryzejší pro obecnost a nakloni ke každé i nejnižší a nejprotivnější práci. O věčnosti nic nevěří; »směnkou na věčnost« nedají se utěšiti, nýbrž nebe své chtějí míti zde na zemi. Nezbude tudíž, leč po způsobu faraonů čas po čase zástupy dělníků tam rozesílati, kde jich bude třeba. A poněvadž v státě budoucnosti panovati má nejprísrnější rovnoprávnost, zase nic jiného nezbude, leč — jak Bebel se domnívá, — aby všickni bez výjimky střídali se při práci nepřijemné i příjemné. Tenhle týden budeš při železnici, budoucí při poště, třetí jako horník sestoupíš do dolu, čtvrtý zaměstnávat se budeš krejčovinou aneb pekařstvím anebo kuchařstvím, pátý pomáhati budeš s Bebelem a Vollmarem při zametání ulic neb nakládání mrvy, pak přijdeš do chemické továrny aneb přádelny, konečně budeš dohlížitelem aneb pořadatelem a naposled listonošem aneb pokrývačem!

Sociálně demokratický ráj budoucnosti jest tedy hotově bulíkování. Bulíkování jest slíbená, kratičká doba pracovní, bulíkování zaslíbený nadbytek, bulíkování slibovaná svoboda. Kdo něčeho může pozbyti, tomu socialismus pomoci

nechce, a těm, kdož nemají co ztratiti, socialismus pomoci nemůže. Tím způsobem pochopiti nelze, jak člověk rozumný, který tohle ví, může k sociálním demokratům přejíti a pomoci od nich se nadíti. Nevysvobodí člověčenstva; sliby jejich jsou lež a klam. Kdo jim věří, žalostně bude ošálen.

10. Hrozný bude konec.

Přišel-li cizinec do Egypta, tak vypravuje církevní otec Klement z Alexandrie, vedli jej obyčejně do mohutného chrámu, jehož stavba ohromná budila údiv. Pestře tkaná opona kryla zvláštní prostor. Odtáhl-li pohanský kněz oponu, spatřil udivený návštěvník bůžka před sebou, krokodila, zhoubného, lidi pohlcujícího netvora, který s rozevřenou tlamou na diváka hleděl.

Podobným netvorem byla veliká revoluce francouzská, která statisíce obětí pohltila a zničila; lidi pohlcujícím, nenasytným krokodilem jest také sociální demokracie. Kdo by neviděl, že sociální demokracie podobá se revolučnímu hnutí? Všecky ideje, kterými dnešní demokracie bojuje, měla i francouzská revoluce; směr a prostředky byly tytéž.

I.

Z Anglie nevěra počátkem osmnáctého věku cestu si proklestila do Francie. Zvláště to byl Voltaire, nejskvělejší talent tehdejší doby (1694—1778), který nevěru do sebe vsál a vtípem a posměchem náboženství zjevené udolati usiloval. Půl století pracoval o této úloze. K němu se připojila řada tak zvaných filosofů a krasoduchův, d'Alembert, Diderot, d'Argens, Rousseau a jiní, kteří k témuž cíli směřovali. Hlavním dílem této strany byla velká encyklopedie, kterážto kniha nevěru s úžasnou rychlostí šířila. S věrou klesly mravy. Tu vězí příčina veliké revoluce, nikoliv v porušení pravých aneb domnělých práv lidských, nikoli v předstíraném bohatství duchovenstva.

Tutéž nevěru hlásá dnes sociální demokracie. Známo, jak za revoluce francouzské hleděli vykořeniti každou stopu křesťanství ze srdcí a života veřejného, jak Církev snažili se zničiti, jak služebníky a přívržence její zuřivě pronásledovali a nejděsnějším způsobem vraždili. Naši sociální demokraté nejsou dosud u vesla, ale o cílech jejich proti Pánu Bohu a křesťanství není nejmenší pochyby. Karel Marx, veliký prorok této sekty, jest přeplněn zuřivým záštim proti náboženství a Církvi; užívá každé příležitosti, aby obě ztupil, sprostě a nestoudně o nich si zavtipkoval. Totéž smýšlení po něm podědil žák jeho Liebknecht. Vyjadřuje se v časopisu »Volksstaat« roč. 1875 takto: »Naši, socialistů, povinností jest, horlivě a oddaně pracovati o vykořenění víry v Boha, a nikdo není jména sociálního de-

mokrata hoden, leč kdo sám zapíraje Boha, horlivě neznabožství rozšiřuje.« Ve spise svém »Zu Trutz und Schutz« (4. vydání, str. 44. a 45.) píše týž muž: »Křesťanství jest strašidlo minulosti, socialismus požadavkem přítomnosti a skutkem budoucnosti.«

Ano 11. ledna 1883 prohlásil Liebknecht v sezení říšského sněmu proti Windthorstovi, vůdci středu, docela veřejně: »Až sociální demokracie uchopí se vlády, bude katolická církev pohádkou minulosti.« Jak se to stane, také nám sociální panstvo povídá bez obalu. Kde křesťanství neustoupí z mozků dobrovolně, vyženou je násilně, po případě zároveň s hlavou samotnou. Aby rodičové nešířili křesťanství mezi dětmi, důkladně zabrání tím, že rodičům děti odejmou a státním ústavům vychovávacím odevzdají, kdež takové »pohádky« už se nevypravují.

Též o státu dnešní demokraté sociální zrovna tak smýšlejí, jako mužové francouzské revoluce. Ba sociální demokracie pustila se tak daleko, že slova »stát« již neužívá o budoucí společnosti sociální, jelikož slovo »stát« jest prý záhubným vynálezem kapitalismu, jež nutno odstraniti. O nějaké vrchnosti teprv nelze již mluvit; pak budou toliko »pořadatelé«, »řiditelé«, »komitety«, které lid svrchovaný si bude voliti a sesazovati tak, že volbám nikdy nebude konce. Tak dělo se i v době francouzské revoluce. Co si představoval Rousseau jako »stát«, podobá se budoucí sociálně demokratické společnosti jako vejce vejci. Jest známo, že v mladé revoluci francouzské všechny staré úředníky sesadili, všechny nové, i důstojníky, si zvolili a je pak zase v krátkém čase buď nově volili aneb z volby dočista vyloučili. Jest známo, jak zástupcové lidu s těmito úředníky jednali, jak Jakobíni je za nejponížejší sluhý pokládali. Touto cestou došli k naprostému rozpoutání všeho pořádku a odtud dospěli pak k hrůzovládě jednotlivce, jenž vlády se zmocnil. Těchže konců dočkala by se a musila by se dočkati také sociálně demokratická společnost budoucí, kdyby vůbec k ní došlo. Velice na paměť nám uvádí události r. 1790 a 1791 v lidovém zastupitelstvu francouzském, když Vollmar v německém sněmu říšském prohlásil: »Trvám na stanovisku svrchovanosti parlamentu oproti vládám, na stanovisku, že vláda nemá státi nad námi, ani také vedle nás, nýbrž pod námi.« (V pravo nepokoj, veselost.) »Nyní se tomu smějete. Také v jiných zemích se tomu smáli jiní lidé, ale pak smích se odnaučili.«

S takového stanoviska samozřejmě také slovo »lid« znamená neobmezeného samovládce či panovníka. Jak hanebně zneužívali za francouzské revoluce slova »lid«! Zprvu tím slovem vyjadřovali veškeré občanstvo, ale pojem tento vůči hledě se scvrkal. Brzy byla jen menšina Francouzů »lidem«. Pak 300.000 Jakobínů vystoupilo jako »lid«. Ale netrvalo dlouho, a vystoupil »lid« v podobě výboru blaha, a opět po nějakém čase vystoupil Robespierre s nárokem, že »lid« v něm

se ztělesnil. Posléze každý poběhlík a vrah jménem »lidu« vraždil svého bližního.

V téměř smyslu nyní už sociální demokracie slova »lid« užívá či lépe řečeno znucuzivá. Nepředstavuje nikterak veškeré občanstvo, také není většinou občanstva. Ale přes to pokládá se za »lid«. Jejich zástupcové tváří se na př. v říšském sněmu německém jako zástupcové »lidu«; listy jejich ustavičně mluví a hrozí jménem »lidu«. V sezení říšského sněmu ze dne 4. května 1890 prohlásil Liebknecht: »Souzení budou ti, kdož nás soudili, a naším úkolem jest podati látku k tomuto rozsudku »lidu«. Bebel pravil 18. prosince 1886 v říšském sněmu zcela zřejmě: »Přičítám »lidu« právo, aby okamžitě odstranil vládu, sezná-li, že moc její jeho blahu a prospěchům škodí, jakož má »lid« právo, odstraniti tento sněm.« Již 4. května 1880 pohrozil týž Bebel červenou revolucí »od okamžiku, kdy »lid«, kdy sociální demokracie pobude víry ve všeobecné právo hlasovací.«

V Německu 80 procent obyvatelstva není v táboře sociální demokracie. Těchto 80 procent, asi 40 millionů, nepočítají sociální demokraté k »lidu«, ti všichni jsou patrně nepřátelé lidu. A dojde-li kdy k známému vyčištění »lidu«, pak kruh vždy více se souží, až posléze, jako ve Francii, scvrkne se na malý hlouček hrůzovládých mužů, kteří jakožto »lid« budou se domýšleti, že mohou zemi zdrcovati a kde koho vraždit.

Připomínáme si, že ve Francii před sto lety musili všichni pekaři péci černý chléb otrubový, kterému lid říkal »chléb rovnosti«, že všickni namáhali se býti podobnými bezkalhotcům šatem, řečí, chováním, vzezřením co nejvíc možno, že umělci Davidovi bylo uloženo, aby vypracoval návrh všeobecného kroje národního. Toto všecko vrací se v sociálně demokratickém státě budoucnosti, jak jej líčí Bebel. Ve společenské pekárně budou robiti pro všechny stejný chléb, ve společenské kuchyni budou vařiti pro všechny tytéž pokrmy, ve společenské krejčírně tytéž šaty pro všechny štíti, ve společenské továrně na sukna totéž sukno pro všechny tkáti. Ba všem stejné domy budou budovati, tytéž noviny, tytéž knihy sepisovati, tytéž požitky a kratochvíle se podávati, — hrozná jednostejnost bude známkou budoucího člověčenstva, budoucího života lidského.

Připomínáme si, jak v době francouzské revoluce bořili kostely, rušili kláštery, zapovídali služby Boží, kněze vyháněli a vraždili, věřící křesťany pronásledovali, všechny zjevné stopy křesťanských zvyků a mravů odstraňovali, ba i rodinu ničili. Zavedli rozvody manželství a to pro každou maličkost; zasahovali do poslední vůle umírajících; trhali svazky mezi mužem a ženou, mezi rodiči a dětmi, předky a potomstvem. Téhož domáhá se sociální demokracie. Odstraní — v státě budoucnosti — manželství a zavede na jeho místě lásku volnou; zničí domácí život, člověk budoucnosti pohybuje se jen ve veřejnosti;

zničí rodinu, matce odejme dítě a vychovají je cizí lidé ve společenském ústavě po způsobu sociálně demokratickém. Člověk nemá být křesťanem, ani Čechem, ani Němcem, ani Rakušanem, ani Švýcarem, ani vděčným dítětem svých rodičův, ba ničím, zcela ničím, leč jen sociálním demokratem.

Připomínáme si, jak v době francouzské revoluce nej-
skvostnější díla umělecká ničili, sochám hlavy a ruce uráželi,
knihovny mařili, tak zvaný prostý stav přirozený zaváděli, jaký u
divochů nalazáme. Zcela podobné náhledy vyskytují se u sociál-
ních demokratů. Celá naše společnost dnešní jest prý venkoncem
zkažená, rozvoj člověčenstva od staletí nalezá se na scestí. Co
na zemi jest soukromý majetek dědičný, co trvají sporádaná
zřízení státní, která život i majetek chrání, tedy od ne-
pamětných dob, zabočilo lidské pokolení po rozumu sociálních
demokratů na scestí. Všecko, co život krásí, po rozumu těchto
falešných proroků slouží pouze moci a bohatství; i umění a
vědy otročí kapitálu a dodávají mu prostředků, aby poměry
chudiny stávaly se vždy nesnesitelnějšími. Proto chce sociální
demokracie zbořit všecko, co nyní jest, zkažené poměry spo-
lečenské odstraniti a stav přirozený obnoviti. Tak člověk ukáže
se v plné, původní kráse a počestnosti. Pak, — kdo tomu ne-
věří, přečtiž si to u Bebelů černé na bílém — nebude třeba
žádné vrchnosti, žádného nucení, žádné policie, žádného žaláře;
všichni sami od sebe poslouchají. Každý dobrovolně plní do-
konale svoji povinnost. Srdce lidská nyní tak závistivá a ne-
vraživá budou pocítovati pak jen nejryzejší lásku bliženskou,
tygrové promění se v beránky, nikdo bližnímu svému nezkrví
ani vlásku. I nejhlubší a nejučenější myslitel a vynálezce, i nej-
větší umělec bude konati rád zcela obyčejnou práci nádenickou.
Co krve a slzí as proleje se, než tato sociálně de-
mokratická novostavba se zbuduje! Konec so-
ciální demokracie hrůznější bude konců francouzské
revoluce.

Ideje a cíl francouzské revoluce a sociální demokracie
jsou totožny: zničení všeho, co jest, a zřízení ohromné
robotárny sjednostěným řádem domácím, oděvem,
stravou, oddechem, především sknutou společnou
a to takovou, jakou dosud nikdy ukrutněji člove-
čenstvo nebylo týráno. Takový bude ten ráj so-
ciálně demokratický, zcela podobný francouzské-
mu ráji z let 1789—1799.

II.

A jací jsou prostředkové k dosažení kýženého cíle?
Revoluce užívala jediného prostředku, a to násilí, lou-
peže, vraždy, zabíjení. Taktéž sociální demokracie. Roz-
umný člověk nebude asi domnívati se, že přechod od starého

k novému řádu společenskému odbude se snivě a hravě. Nikoliv, mezi sociální demokracií a nynější správou státní není žádného vyjednávání, žádného smíření. Dnešní řád společenský třeba zcela zničit, má-li na jeho místo řád »lepší« nastoupiti. Sociální demokracie při každé příležitosti vykládá přívržencům i odpůrcům svým, že jest *stranou revoluční* a o významu tohoto slova nelze ovšem pochybovati.

Na sociálně demokratickém sjezdu v zámku Wydenském ve Švýcarsku vytýkali sociálním poslancům, že příliš málo mají ducha revolučního, nechtějící ihned »do toho udeřiti«. Referent na obranu jejich pravil (Protok. str. 43.): »Vyčetlo se poslancům sociálním, že nemají dosti ducha revolučního. Každý socialista jest revolucionář....«

Jak do opravdy a vážně smýšlejí revolučně, dokázalo ujištění, že »usnášeti se na revolučních návrzích a neprováděti jich, jest dětinství, jehož nesmíme se dopustiti...«

Dosud-li socialisté »do toho nebijí,« povolují-li nám lhostůžibeniční, nečiní tak dobrovolně, nýbrž že nyní do toho »bíti« jim dosud *nelze*. »Bylo třeba pro okamžik spořádáně couvnouti, poněvadž výpad nikterak nebyl možný.«

Jasno tedy, že strana takovýchto zásad vyčkává s »udeřením« do času, až bude lze udeřiti, — tedy jen na tak dlouho, až »občané«, proti nimž udeření se chystá, budou tak nerozumní, že si socialisty zvolí a jim k moci doporohou!

Dne 18. listopadu 1892 na sjezdu sociálně demokratickém v Berlíně učinili Liebknecht a Vollmar návrh, v němž se dí: »Sociální demokracie jest v podstatě stranou revoluční.« Viz protokol sjezdu, str. 173. Na str. 175. protokolu dí Liebknecht..., »že socialismus jest revoluční, revolučním býti musí...« Na str. 195. praví soudruh Kalnbach: »Naše strana musí zůstati revoluční...« Na str. 201. soudruh Schmidt praví: »Zdlouhavá reforma by nás půdy revoluce vzdálila.« Na str. 214. opět Liebknecht...: »sociální demokracie jest revoluční a demokratická.« Str. 215.: Návrh Liebknecht-Vollmarův, že sociální demokracie jest revoluční, přijímá se »za velikého souhlasu *všemi hlasy*.«

Co dosud praveno, úplně platí také o sociálních demokracích v Rakousku, neboť vedení strany Vídeňské jest odbočkou strany Berlínské.

Dle protokolu Berlínského sjezdu z r. 1892 str. 80. pravil Dr. Adler z Vídně jako úřední zástupce soudruhů z Rakouska: »Víte všichni, jak úzce spojena jest a vždy byla sociální demokracie z Rakouska s vaší... také jsme zavázáni prohlásiti, že na své straně naleznete Rakušany, ať jakékoli učiníte usnešení, byť sebe ráznější, byť sebe narádhavější!« (Pochvla.)

Pokračuje pak Dr. Adler: »Nemáte as pravého pojmu o tom, s jakou účastí sledujeme v Rakousku postup německé

sociální demokracie, a to s účastí tím větší, jelikož dobře víme, že, co u vás se děje, v brzkou i u nás se stane.«

Záměr sociální demokracie vidoucimu jasně leží před očima. Zjednává si horlivou a neustálou agitaci mezi nespokojenými a nesoudnými lidmi co možná přivrženců; podrobuje je tuhé organizaci; hledí, zchytale si počínajíc, pokud lze, pomocí ošizených a zaslepených protivníků, stát zviklati a podkopati. Nadejde-li doba příhodná, utváří-li se poměry tak — k čemuž zevnější zápletky a vojny dopomoci mohou — že jest naděje na možný úspěch, propukne vzpoura, stane se pokus o převrat. Na sociálním sjezdu ve Wydenu r. 1880, při kterém byli hlavní vůdcové německé sociální demokracie, sestavili manifest, ve kterém praví: »Soudruzi, bratři! Zástupcové sociálně demokratické strany dělnické v Německu, kteří sešli se ve Wydenu, srdečně vám děkují za bratrská přání a souhlasná osvědčení vaše a ujistují vás, že sociální demokracie německá, jak od počátku tak i budoucně stále a nezvratně setrvá na svém místě v předním šiku zápasu za osvobození utlačovaného a vykořisťovaného lidu a účinně, rozvážlivě a vytrvale, bojovati bude, aby *šílený, zločinný řád státní a společenský nynější doby zničila*. Neboť nesmírná většina sociálních demokratů nikdy nepoddala se bludu, že by zásady své se vším klidem cestou pouze zákonnitou provésti mohla, t. j. že by strany, kterýmž se nadržuje, dobrovolně a bez donucení svého výsadního postavení se vzdaly. *Co nedá se ohnouti shora dolů, musí se zlúmati z dola nahoru*. Přejde-li to nezadržitelným během k *nejhoršímu*, pak ukáží sociální demokraté, že také povinnosti své dostáti dovedou, ale pak nespolehnou se na pouhou náhodu, nýbrž dobře vyzbrojeni a vítězstvím jisti pustí se do boje.« Ba Karel Marx, první prorok sociální demokracie, napsal již r. 1847 v manifestu Bruselském: »Komunisté nechť nikterak skrývati své náhledy a zámysly. *Veřejně osvědčují, že záměrů svých toliko násilným převratem veškerého dosavadního řádu společenského dojíti mohou. Nechť třídy panující třesou se před revolucí komunistů! Proletáři při ní ničeho neztratí leda své okovy. A získati mohou vše. Proletáři všech zemí, spojte se!*«

III.

Ti jsou tedy prostředkové, jimiž sociální demokraté cíle svého chtí dosáhnouti, a zámysly své provésti. Všecko, co sociálně demokratickým obmyslům stojí v cestě, kdožkoli s nimi není srozuměn, násilně se povalí, vyplení, zničí. Vůdcové sociálních demokratů výslovně projevují svou úctu, kterou chovají k revolucionářům z r. 1794, ke komunardům roku 1871, schvalují jejich skutky; skrytě, ba i veřejně souhlasí s nihilisty v Rusku,

se zákeřníky v Chicagu; ve svém zápasu všechny prostředky mají za dovolené: dynamit, dýku, křivou přísahu, lež, pokrytství, prostředky, které každý křesťan pořádný zavrhuje. Celý svět promění se ve veliké jatky, v nesmírný hřbitov. Neboť pronásledování a ničení zachvátí mnohem širší kruhy, než bylo před sto lety. Tehdáž majetníkům arcit činili nátlisky, ale nepokoušeli se o to, aby zrušili majetek soukromý. Sociální demokracie však právě proti soukromému majetku nejednodlaněji vystupuje. Nejen všichni, kteří se přidržují císaře a vlasti, všickni, kteří k víře své se hlásí, všickni, kteří svých děti nedají si vzíti, rodinného života si hájí, nikoliv jen tito, ale i všickni, kteří svůj protivě dobytý majetek brání proti drzým útočníkům, propadli záhubě, smrti. Bývalý soustružník August Bebel vyslovil se kdysi, že se spokojí se stotisícem hlav. Avšak podobá se ku pravdě, že by mu s jídlem přišla chuť, jako jeho vzoru Maratovi; Marat posléze dožadoval se 270.000 mrtvol. Ani tato hromada mrtvol nestačila ukojiti krvežízeň katů francouzských: 1,200.000 obětí pohltil onen hrozný krokodil revoluce. Ba jeden ze šilenců tvrdil, že pět millionů obyvatelů stačí Francii, dle toho bylo by třeba *jeden a dvacet millionů* povraždit.

Měla by truchlohra, která před sto lety Francii krví a slzami napojila, skutečně v Německu, Rakousku a jinde se opakovati? Ne-li, odvrát se každý křesťan a katolík od sociální demokracie. Socialisté tápají v bludištích. Cesty jejich vedou k záhubě, poněvadž opustili Ježíše Krista, v jehožto učení jest všechna spása a záchrana. Toliko náboženstvím Ježíše Krista lze přivoditi poměry lepší; jen kdo jemu se oddá důvěrně a jím vésti se dá, nalezne v bouřích života kotvu a kompas, směr a cestu, klid a pokoj.

11. Záchrana.

»Národové hledají přetvoření poměrů; aby ho dosáhli, lákají je mnozí kodpadlictví od cirkve. Svatý Otec staví se na prah chrámu volaje: Ó národové, nedejte se másti; toliko zde sliby jsou pravdivy; jinde doznáte zklamání, bídy, nicoty. Jen v svatyni máte zajištěno, co jiní vám slibují, ale dáti nemohou. Zůstaňte v církvi; neboť její ruka rozdává nejen štěstí pozemské, ale i statky nebeské. Jakého štěstí došli jste útrapami, které stihly církev? Poštvali vás proti církvi, aby snadněji vás strhli do nedůstojného otroctví. Slyšte, nesu vám slovo osvobození, útrpnosti a lásky.« Tak píše poslední ministr Napoleona III., Olli vier, liberální státník.

V pravdě, papež Lev XIII. to jest, který pronesl slovo vysvobození, soucitu a lásky. Jest to papež Lev XIII., který ve své skvostné encyklice ze dne 17. května 1891 s obdivuhodnou zevrubností a jasností hlásá křesťanské zásady, jimiž sociální otázku posuzovati a rozřešiti lze. Jest to papež Lev XIII., který

udává jediné vhodné léky k vyléčení nedostatků nynějších, jehož slovo jediné světu záchranu podává. Proto plným právem dí princ Alois Liechtenstein, jeden z nejpřednějších politiků sociálních nové doby: »Tento okružní list Lva XIII. o dělnické otázce jest spis, který by dějepisci našich dnů jako nápis postaviti měli před kapitolu nové doby. Naznačuje cestu, kterou sociální otázka se vyvine, *podává nejen nejlepší, ale jediné možné rozuzlení otázky sociální*. Velikými črtami, aniž by se pouštěla do podrobností, toliko nejdůležitější věci vytýkajíc, toliko zásady uvádějíc, ukazují nám encyklika jádro sociální otázky, bludy, kterých se vystříhati, a lék, kterého užívati máme.« A slavný kardinál Manning napsal po vydání dělnické encykliky Lva XIII.: »Až dosud nikdy v žádné době neozval se žádný hlas křesťanský na prospěch pracující a trpící třídy lidu s tak hlubokou a laskavou účastí a důrazností jako hlas Lva XIII. Od doby, kdy sv. Pavel napsal svůj list Filemonovi, nikdy neozvalo se významnější slovo křesťanské moudrosti sociální ve světě jako dělnický list okružní Lva XIII.«

A co praví Lev XIII.?

Lev XIII. nás učí: »Pomoc může přijíti a přijde toliko od tří činitelů; nejprve od *církve*, pak i od státu a za třetí od těch, kterých se to týká popředně, od zaměstnavatelů a dělníků samých.

V příčině církve »není bez jejího přispění východu z bludiště... Nepřipustí-li se církev k platnosti, všecko lidské přičinění přijde na zmar.«

Učení katolické církve pak hlásá: a) kapitál a práce nejsou k tomu zde, aby spolu bojovaly, ostře na sebe nevražice, nýbrž aby osvornost a vzájemnou harmonii pracovaly; b) že bohatí nemají se oddávat zpupnosti a chudí zoufalosti.

Sociální působení církve jeví se péčí o duševní i pozemský život.

a) V příčině života duševního církev povznesla člověčenstvo na dráhu pravého pokroku, ba ze záhuby opět k životu probudila a zase tak učiniti může. Hledá-li kdo lék pro společnost lidskou, nalezne jej toliko jenom v křesťanské obnově veřejného a soukromého života.

b) V příčině pozemského života obzvlášť pilně stará se o stav dělnický, aby tíseň života umírnila i po stránce hmotné. Podporuje mravnost a ctnost, a tím krotí lakotu a požívavost, mimo to i prakticky hledí nouzi zmírňiti.

V příčině pomoci státní jakožto druhého činitele k rozluštění sociální otázky praví sv. otec Lev XIII.: Pomoc, které od státu bylo by očekávati, záleží v předpisech a zařízeních zá-

kona, který by k zdárnému rozvoji blahobytu přispíval. Stát pečovatí má o pořádek, kázeň a mrav, o spořádaný život rodinný, o úctu k náboženství a právu, o mírné daně a stejnoměrné rozdělení břemen, o příčinnost v řemesle, průmyslu a obchodě, o příznivý stav rolnictví a p. jakož o klid nedělní.

Mimo to třeba důležitou pravdu míti na očích, že stát jest tu pro všechny, rovnou měrou pro nízké jako pro vznešené. Dělníci se stanoviska přirozeného práva jsou rovněž občané jako majetníci. Není-li přípustno, toliko o částku příslušníků státních starati se a ostatní zanedbávati, jest stát povinen náležitými opatřeními patřičně ujímati se dělnictva.

V příčině denní doby práce platíž zásada, že nesmí trvati déle, než se silami dělníků se srovnává.

Práce dětí žádá [nejlidumilnější] péče. Nebylo by lze připustiti, aby děti chodily do dílny neb továrny dříve, než tělesně i duševně, jak sluší, se vyvinuly.

V příčině smlouvy dělnické učí Lev XIII.: »aby mzda nebyla tak nízká, že by mírnému, početnému dělníku nevynášela na výživu«.

V příčině třetího činitele, zaměstnavatelů a dělníků, učí Lev XIII., že mají zřizovati se spolky k vzájemné podpoře, soukromá zařízení k pomáhání dělníkům a jejich rodinám, při náhlém neštěstí, v případech nemoci a smrti, zařízení k právní ochraně dítek, mladého lidu i dospělých. Spolky a sdružení duchem křesťanským živěná mnoho mohou vykonati.

»Vlny«, napsal vynikající muž po přečtení papežského listu, »vlny se zmáhají, vysoko se zvedají, nás pohltiti hrozí. Jsme v pokušení, s učeníky Páně v lodičce volati: Pane, zachovej nás, hyneme!« Ježíš Kristus jediný může přikázati bouři a moři, aby se utišily. Ale svět toho neuznává, a věk náš nechce poslechnouti. *Naopak, dalek porozumění námáhá se, Ježíše Krista spouštám lidu vyrvatí.* K vyhlášení našich nesnází znám jediný toliko prostředek: *návrat k Ježíši Kristu!* Ale lékaři, kteří kolem lůžka nemocného stojí, nevrle a zlostně odmítají tento prostředek. *To jest ten hrozný hřích proti lidu, zločin století.*«

Tímto hřichem, tímto zločinem vinni jsou sociální demokraté. Proto nemůže a nesmí žádný křesťan a katolík k nim se připojiti. Chtějí se vám jako přátelé přilichotiti; chtějí, jak praví, postavení vaše zlepšiti; ujišťují, že toliko blaho vaše na zřeteli mají. Ale nesrovnává se to s pravdou. Co slibují, spočívá na přízracích, nedá se bez násilného převratu uskutečniti. Budoucí rovnost jedněch s druhými, o které jim se sní, jest proti poměrům přirozeným, t. j. proti řádu Božímu, na kterém rozdílnost jak vloh a schopností, tak jednotlivých stavů spo-

čivá. »Chudé vždycky budete mít s sebou«, řekl Pán v svatém evangeliu. *A kdyby sociální demokraté měli moc z chudých všech nadělali boháčů, nicméně jsou vašimi nepřáteli. Neboť kdokoli člověku nejlepší poklad uchvacuje, víru a bohabojnost, naději nebeskou a srdce pokojné, ten jest — byl v moci jeho bylo, bližnímu poklady Šalomounovy opatřiti — nikoliv jeho přítel, ale jeho nepřítel.* »Co jest platno člověku, byť všecken svět získal, a na své duši škodu trpěl?« Víra, svatá víra katolická, kterou Syn Boží na zemi hlásal a předrahou krví Svou dosvědčil, za kterou svatí mučedníci svůj život položili, kterou velcí učitelé církevní hájili, kterou zbožní předkové jako drahocenné dědictví nám zůstavili, jest nejskvostnější poklad, jest perla evangelia, za kterou, je-li potřebí, všechno ostatní obětovati máme hotovi býti. »Církev katolická«, tak napsal »Ausland«, orgán liberálního profesorstva německého, v dubnu 1887, »Církev katolická má také nejúčinnější prostředky proti nespokojenosti, požívavosti spoust lidu, slovem proti příčinám sociální demokracie.« Přidržujte se tedy věrně korouhve Ježíše Krista a Jeho Duchem Svatým řízené Církve a varujte se nepřátel Páně, *kterí budovu svou postaviti chtějí bez Boha a svatého přikázání Jeho.* Nenavštěvujte jejich shromáždění, nečítejte jejich spisů, jejich novin, nepřistupujte za žádnou záminkou k jejich spolkům, ať jsou jakéhokoliv jména. Obzvláště venkované mějte se na pozoru, aby do vašich obcí pokojných nevcházeli svůdcové, kteří pod rounem ovčím skrývají vlka. *Buďte křesťany, pravými křesťany, a společnost bude zachráněna.*

12. Důležité buď — anebo.

I.

Zvěčnělý biskup linecký František Josef Rudigier již roku 1866 pronesl v hornorakouském sněmu následující slova: »Už dávno se nám předpovídá, že nejbližší veliká revoluce světová nebude politická, nýbrž sociální. Nemám prorockého daru, a kdo tak pravili, nespíš také žádného. Ale třeba jen otevřítí oči na věci, které se dějí, a shledáme, že domněnka ta jest pravdě podobna. Na jedné straně budou státi nemajetní, na druhé majetní. Všecko se tak utváří, že jest opravdu toho se obávati.«

Tak tomu jest. Všeobecný požár, jakého nikdy nebylo viděti, hrozí Evropě zhoubou. Dosud ho lze odvrátiti při dobré vůli. Nikoliv zámysly Lassalla, Marxe, Bernsteina a Bebela, nýbrž hryzavá starost o chléb vezdejší vyvolala zástup sociálních demokratů do millionů hlav čítající na bojiště a vždy nové přívržence jí při-

vádi. Jedni nemohou žádné práce nalézt, aneb, smí-li pracovat, trápí je strach, že jednoho dne přijdou o práci a tím také o chléb. Druzí zase mají práci, těžkou a dlouhou práci, která jejich potřebám jen tolik poskytuje, že ve dnech zdraví sotva života uhájí, ale prvním dnem nemoci do bídý a chudoby upadají. Z těchto lidí rekrutují se sociální demokraté, a ne-zlepší-li se poměry hospodářské, vždy vzrůstati bude počet jejich. Sociálně demokratičtí vůdcové trudné poměry bezohledně odkrývají a odsuzují, všemi prostředky třídní záští a nespokojenost rozdmychují a důkladnou pomoc slibují. Proto dělníci nechávají se od nich vésti. Ale většina z nich zajisté přeludů o ráji sociálně demokratickém ihned se zřekne, jakmile ti, kdož mají v rukou vládu a majetek, odpomohou jejich svízelným. To vědí dobře Bebel, Singer a ostatní, a proto také proti všemu zlepšení smutných poměrů dělnictva se brání, jelikož by své zámysly revolucionářské poškodili. Přečtli jsme veliké množství sociálně demokratických spisův. Ale nepamatujeme se, že by ve všech těchto spisech alespoň jedenkrát byli povzbudili dělníka k pracovitosti, spřívosti, trpělivosti, snášlivosti. Naopak, sociální agitátoři zlořečí »kleté mirnosti a skromnosti potřeb«. »Stav řemeslnický a selský nechť zhyne,« praví. Jenom záští proti Bohu, proti křesťanství, proti kněžím a všem majetníkům ve všech točinách den co den hlásají. Jsou rozhodní podvodníci a svůdcové lidu; srážejí jej vždy hloub do neštěstí; naplňují jej nevýslovným záštím proti stávajícímu řádu. A toto záští a veliký hněv, který se v svedených a rozeštvaných massách shromažďuje, zasáhne společnost, nepřijde-li brzká a všestranná pomoc. Již se stalo mnoho. Ale dosavadní námahy dosud zla neodstranily. Protiva mezi chudobou a bohatstvím vyrůstá vždy více, až k nesnesitelnému napjetí. Nezmenší-li aneb neodstraní-li se toto napjetí, spustí se hrozící oblaky bouřné a plamenné blesky osvítlí nesčíslné ssutiny a mrtvolý. *Buď tedy odvráťme se od sociální demokracie a vraťme se k zásadám křesťanským, anebo překvapí nás převrat, moře krve a slzí.*

II.

Zvolme si návrat k zásadám křesťanským. Papež Lev XIII. ukázal nám cestu. Držme se jeho rad. Všickni, vysocí i nízcí, vládnoucí i ovládaní, zaměstnavatelé i dělníci pomáhejtež. Především jest nutno:

1. venkovskému a občanskému stavu střednímu pomáhati, aby se mohl zachovati. Pohříchu roste obrovsky zadlužení pozemností. Má-li se stav selský zachrániti, třeba ho především vyprostiti ze smrtelného náručí kapitálu a pro

budoucnost proti hypotekárnímu přílišnému obřemenění kapitálem soukromým zajistiti. Rolník, který opravdu, a nikoli pouze dle jména jest majitelem půdy a snesitelné má živobytí, nikdy nebude sociálním demokratem. A potom hnutí podvratné nebude míti žádné vyhlídky na vítězství.

Ale i o dělníka průmyslného třeba lépe se postarati. Středověk chránil dělníka cechy. Ani novému času nezbude, leč dělníky organisovati v mocných, zákonnitých, povinných sdruženích se samosprávou a s velikými přesně vyměřenými právy a povinnostmi, tedy slovem *v povinném sdružení stavovském*. Také zaměstnavatelům nebrání se, sestupovati se na ochranu proti nahodilým přehmatům dělníků ve spolky.

2. Nejnepatrnějším dělníku třeba pojistiti člověka důstojné živobytí rodinné. Tu náleží, aby nejen dostatečnou mzdu dostával, ale také aby na jeho život a zdraví bral se náležitý ohled a aby prací se nepřetěžoval. Nejen spravedlivě, ale i čestně a laskavě má se s ním zacházeti. Konečně má míti zabezpečeno, že v případě neštěstí neb nemoci nebude nechán bez pomoci. Toho všeho jen zákonnitými prostředky dojíti lze. Vůbec státu jest všude obecného blaha se ujímati a vypomáhati tam, kde nestačí činnost jednotlivců, rodiny, svobodného sdružení. Jeho úlohou jest, aby proud hospodářské svobody a nevázanosti zastavoval a napomáhal k souměrnějšímu rozdělení majetku i blahobytu.

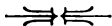
3. Nejdůležitější a nejnezbytnější prací jest znovuoživení ducha křesťanského. »Bez pomoci náboženství a církve není lze z bludiště vyváznouti,« praví papež v listě okružním. Tu všecken klam stranou! Ani nejlepší a nejlepší miněné zákonodárství státní rozeštvaných, práce se štítících a žádostivých houfů dělnických nikdy a nikdy neupokojí. A odkud naběře dělník ducha mírnosti a pracovitosti? Jediné z nikdy nevysýchající studnice plného a živého křesťanství. Zásady křesťanské vedou k mírnosti a spořivosti, vedou ke krocení a k přemáhání vášní. Učí dělníka, aby nezačínal sebe ovládati teprve až ve věku mužném, kdy při nuzné mzdě jest mu starati se o četnou rodinu a celou výživu. Křesťansky připraven vstupuje mládenec do stavu manželského, nikoliv se srdcem vášní a prostopášností znesvěceným a znešvařeným. Podniká krok tento v svaté vážnosti před Bohem a s Bohem. Živé křesťanství vodí jej, alespoň v neděli a ve svátek do chrámu Páně, aby účastenstvím v přesvaté oběti církve katolické a vyslechnutím slova Božího dlužnou čest prokázal Bohu a pro sebe navážil si síly a zmužilosti ku práci a a v utrpení. Křesťanství jej učí, aby každý den modlitbou začínal a končil modlitbou; učí jej, aby v práci nalézal úlohu Bohem jemu uloženou a prostředek, kterým nejen skrovnou mzdu pozemskou, ale i nekonečně bohatou odplatu v životě

příštím si vyzíská. Křesťanství vede jej k tomu, že v práci čest, v námaze a obtíži štěstí nalézá; ukazuje mu, jak vtělený Syn Boží týž život chudičský s ním sdílí dobrovolně a pojišťuje mu přečnou v srdci Božím před muži bohatství a vezdejšího štěstí. Křesťanství vyhání závist a nepřízeň z duše a i v trpké nouzi dává dělníkovi okoušeti pokoje srdce, kterého ani nejdražší světa poklady dáti nemohou.

Toto znovuoživení křesťanského ducha nesmí avšak přestávati na nižších třídách lidských, nýbrž musí vztahovati se také na vyšší, vládnoucí kruhy. Není-liž to hnusný poškľebek, žádají-li tak zvaní »vzdělanci« od dělníka křesťanskou oddanost a trpělivost, ale sami zákony křesťanské nohami šlapou, ba veřejně svou nevěrou se honosí? Není to poškľebek, hlásají-li dělníkům skromnost a odříkání, kdežto sami holdují nejnesmyslnějšímu přepychu a všem prostopášnostem? Majetníci musí naplněni býti přesvědčením, že vůči dělníkům mají nejen práva, ale i povinnosti, povinnosti spravedlnosti a povinnosti *lásky*. Necht v paměti podrží, že jsou takřka Bohem ustanovenými správci statků pozemských, které všem jakýmsi způsobem k dobru býti mají. Necht podrží vědomí, že dělník jest bratr jejich v Kristu, který před Bohem rovnou má cenu, jako člověk nejbohatší a nejmocnější. Jenom když svazek téhož smýšlení křesťanského, vzájemné úcty a lásky chudé i bohaté, vznešené i nízké bude poutati, lze trvalé smíření velikých protiv přivoditi.

A poněvadž církev jest Bohem ustanovená ochránkyně a pěstitelka křesťanského náboženství a úloze své jen tehdaž dostáti může, smí-li bez překážky všech sil svých užívati, třeba církvi ve všech zemích plné svobody popřáti. Kéž by nejvyšší hlavy státní a vlády k tomuto náhledu přišly, než bude pozdě, než celá sociální budova na hlavy jejich se sřítí a je v ssutinách svých pohřbí.

Buď — anebo! Buď odvrátíme se od sociální demokracie a nastoupíme cestu zde naznačenou, pak jest záchrana dosud možna. Anebo nastane boj všech proti všem. Dvacáté století to rozhodne. Kéž by svět poznal co mu jest k spasení!

Obsah.

	Strana
1. Nízádný křesťan nesmí se přidružit k sociálním demokratům .	5
2. Nechtějí Boha žádného	7
3. Nechtějí ničeho slyšeti o Kristu a Církvi Jeho	22
4. Nechtějí věčnosti	43
5. Chtějí mravnost bez náboženství	48
6. Chtějí školu bez náboženství	51
7. Chtějí stát pouze „lidový“	61
8. Chtějí lásku volnou	71
9. Více blýskají se slovy než skutky	77
10. Hrozný bude konec	99
11. Záchrana	105
12. Důležité buď — anebo	108

